

Onsdagen den 1 december

Kl. 10.00

*Meddelande om
ändring i den
preliminära
tidsplanen*

§ 1 Justerades protokollet för den 23 november.

§ 2 Meddelande om ändring i den preliminära tidsplanen

*Suppleants när-
varorätt i statliga
styrelser m. m.*

Herr TALMANNEN:

Bordläggningsplenium fredagen den 10 december, som enligt den preliminära tidsplanen skulle börja kl. 13.00, tar sin början kl. 09.00.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:22 till skatteutskottet

1976/77:23 till socialutskottet

1976/77:24 till näringsutskottet

1976/77:25 och 26 till skatteutskottet

1976/77:27 till socialförsäkringsutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:13

socialförsäkringsutskottets betänkanden 1976/77:8–12

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1976/77:56 och 57.

§ 6 Suppleants närvarorätt i statliga styrelser m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:11 med anledning av motioner om suppleants närvarorätt i statliga styrelser m. m.

Herr PERSSON i Karlstad (s):

Herr talman! I motionen 2410 av den 9 april 1976 har vi motionärer aktualiserat frågan om suppleanternas närvaro i statliga organ och betonat vikten av att suppleanterna ges en löpande information.

Vi anser att ju mer suppleanterna är närvarande och aktivt deltar i styrelsearbetet, desto mer skickade är de att så småningom ta vid och axla manteln efter den ordinarie ledamoten och/eller delta vid förfall för densamme.

I partiernas organisationer är det i många fall, för att inte säga till övervägande delen, praxis att suppleanterna är närvarande och aktivt

Onsdagen den
1 december 1976

*Suppleants när-
varorätt i statliga
styrelser m. m.*

deltar i styrelsearbetet.

I kommunerna deltar suppleanterna regelbundet i sammanträdena, och f. n. pågår på många håll en allmän översyn av sammanträdesarvodena. Många kommuner, bl. a. min hemkommun Karlstad, betalar numera samma arvode till ordinarie ledamot som till suppleant. Vi anser att det är viktigt att så många som möjligt deltar och sprider information om vad som avhandlas i de olika nämnderna. Vi fann nämligen att orsaken till att suppleanterna icke var närvarande till stor del var deras låga sammanträdesarvode och att detta i stor utsträckning berörde kvinnor och män som direkt fick vidkännas löneavdrag och på så sätt förlorade arbetsinkomst, om de var intresserade av att delta i sammanträdena.

När det sedan gäller de statliga organen, oftast regionala, typ länsstyrelse, länsarbetsnämnd, yrkesinspektion m. fl., har liknande problem uppstått, och suppleanterna lyser ofta med sin frånvaro. Där spelar framför allt två saker in. För det första är det avståndsfaktorn; långa avstånd lägger hinder i vägen för den utsedda suppleanten. För det andra utgår inte sammanträdesarvoden, och vederbörande kvinna eller man – hon eller han må vara aldrig så intresserad av att närvara – hindras av att ersättning inte utgår.

F. n. pågår nominering och val av ledamöter och suppleanter till länsstyrelserna ute i vårt land. Jag var själv närvarande vid vårt partis sammanträden i valberedning och landstingsgrupp, där vi enades om att utse ordinarie ledamöter och suppleanter. Låt mig ta konkreta exempel från mitt hemlän: Vi representeras av bl. a. två suppleanter från Torsby kommun för att Nordvärmland skall få insyn och möjlighet att påverka skeenden och beslut i länsstyrelsens förtroendemannastyrelse. Dessa två personer, boende och verksamma i Torsby kommun, utestängs rätt effektivt från att mer kontinuerligt följa länsstyrelsens sammanträden – dels på grund av långa reseavstånd, dels därför att inget sammanträdesarvode utgår.

Jag och många med mig anser att detta är och förblir en orimlig sats och att kommunen i fråga, vars företrädare har ett reseavstånd på 11–12 mil – alltså 23–24 mil tur och retur – på så sätt utestängs från den fortlöpande information som ges vid förtroendemannastyrelsens sammanträden. Med den sortens politik från statliga organ når vi inte det som vi i riksdagen avsåg med vad vi uttalat om många regionala organ, nämligen att så många som möjligt borde ges tillfälle att närvara och delta i en vidgad beslutsprocess. Nu utestänger vi en stor grupp av människor, och ofta drabbar detta kvinnan eller mannen som står i produktionen och icke har någon möjlighet att i längden delta på grund av att det varken ges tid eller ersättning för att kontinuerligt följa styrelsearbetet och samtidigt hävda sin regions eller kommuns intressen i skilda sammanhang.

I länsstyrelsens förtroendemannastyrelse sitter i dag och troligen i ännu högre grad nästa år en stor skara heltidsengagerade förtroendevalda – riksdagsledamöter samt kommunal- och landstingsråd – och från nä-

ringslivet ett antal direktörer. Herr talman! Vi löper risken att utestänga en viss grupp av människor – de som förlorar lön om de avviker från sitt ordinarie arbete och går till sammanträde med statliga organ. Kvar står en grupp av elitstyresmän, rekryterade bland politiskt aktivt folk, och de som näringslivet stöttar och som därför ej behöver vidkännas löneavdrag i sitt företag eller i sin organisation. Vi motionärer har aktualiserat detta i motionen 2410 och påtalat risken för utestängning av vissa grupper, och vi menar att statsmakterna här bör gå före och visa vägen. Detta med inflytande, insyn och information är en mycket central fråga för demokratin, och här bör vi inte vara njugga och utestänga någon.

Vad säger utskottet? Ja, i den allmänna motiveringen tar man upp en hel del av dessa frågeställningar och pekar på gällande praxis. Bilden är något splittrad i nuvarande praxis, och den är i många statliga organ helt olikartad.

Länsstyrelserna kallar icke suppleanterna annat än vid förfall för ordinarie ledamot, och endast i två länsstyrelser har man kallat vissa suppleanter, som bor och verkar inom speciella regioner.

Inom riksdagens förvaltningsområde föreskrivs enligt nya instruktioner och författningar att suppleantarvode utgår för flertalet organ, om vederbörande suppleant är närvarande – och det tycker vi alla är rätt och riktigt. Hemma i partiorganisationerna tillämpar vi alltmer det systemet för att vidga inflytandet och informationsflödet.

Utskottet tar sedan upp frågan om suppleanternas närvaro i statliga och regionala organ. Utskottet delar uppfattningen att suppleanterna bör ges ökad möjlighet till insyn i resp. styrelse. Utskottet är däremot icke berett att förorda införandet av detaljbestämmelser på detta område, och det är mycket möjligt att det är svårt att utfärda centrala dekret för varje verksamhetsstyrelse eller verksamhetsområde.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat markera vikten av att suppleanternas närvaro i statliga organ underlättas och att de som är suppleanter i kommunala och statliga organ behandlas lika. F. n. kan det i realiteten bli så att en suppleant i en relativt obetydlig och liten kommunal nämnd får sammanträdesarvode och reseersättning när hon eller han är närvarande i den kommunala nämnden. Om samma person, kvinna eller man, sitter som suppleant i t. ex. länsstyrelsen utgår varken sammanträdesarvode eller reseersättning, och det kan väl icke vara meningen. 1975 års socialdemokratiska partikongress behandlade även denna fråga och biföll en motion från Karlstads arbetarekommun med liknande yrkande.

Herr talman! Detta drabbar alla partier och samtliga representanter. Därför hoppas jag att den sittande regeringen allvarligt skall överväga den skrivning som utskottet enats om och riksdagens ställningstagande samt för samtliga berörda myndigheter utfärda föreskrifter och riktlinjer, varigenom suppleanterna ges såväl reseersättning som närvarorätt och sammanträdesarvode. Länsstyrelsernas förtroendemannastyrelser bör under alla förhållanden prioriteras.

Herr talman! Vi motionärer kan känna oss relativt nöjda med utskottets skrivning och inväntar med stort intresse regeringens ställningstagande i denna viktiga fråga. Jag har inget annat yrkande än om bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet 1976/77:11.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:19 om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen jämte motioner.

I propositionen 1976/77:19 hade regeringen (kommundepartementet) föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hade anförts följande:

”I propositionen föreslås en särskild lag om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse. I lagen föreskrivs att styrelsen består av 14 ledamöter utöver ordföranden. Dessa ledamöter utses genom val. Valet förrättas av landstinget eller, om det i länet finns kommun som inte ingår i landstingskommun, av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som regeringen bestämmer efter befolkningstalen. I Gotlands län förrättas valet av kommunfullmäktige i Gotlands kommun. För varje ledamot utses en suppleant. Avsikten är att de ytterligare föreskrifter om val av ledamöter och suppleanter som behövs skall meddelas av regeringen. Den nya lagen avses träda i kraft den 1 januari 1977.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1976/77:13 av herr Ollén m. fl. (m),

1976/77:15 av herr Johansson i Trollhättan m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle avslå regeringens proposition 1976/77:19, och

1976/77:16 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle uttala att särskild representation för det privata näringslivet ej borde inskrivas i länsstyrelseinstruktionen.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med avslag på motionen 1976/77:15 bifalla propositionen
1976/77:19,

2. avslå motionen 1976/77:16,
3. avslå motionen 1976/77:13.

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

Reservation hade avgivits av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist samt fru Cederqvist (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen skulle

1. med bifall till motionen 1976/77:15 avslå propositionen 1976/77:19,
2. avslå motionen 1976/77:16,
3. avslå motionen 1976/77:13.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det finns flera invändningar att göra mot det förslag om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen som regeringen har lagt fram och som konstitutionsutskottets majoritet har tillstyrkt. Jag skall väsentligen göra erinringar från konstitutionell synpunkt. Till andra sidor av förslaget återkommer Hans Gustafsson.

Regeringens brådskan inger konstitutionella betänkligheter. Tydligt har regeringen föresatt sig att driva igenom en ny ordning redan nu. Denna brådskan har lett till att regeringen har brutit mot den fina svenska traditionen på lagstiftningens område, nämligen att man inte skall ändra lagbestämmelser förrän de har prövats. Det beslut som riksdagen fattade i våras har ännu inte hunnit tillämpas.

Brådskan har spritt sig till konstitutionsutskottet. Behandlingen i utskottet har forcerats. När vi från socialdemokratiskt håll ville skicka ut propositionen på en snabbremiss avvisades det av majoriteten inom utskottet med motiveringen att det inte fanns tid till detta. Det gällde organisationer som i hög grad berördes av regeringens förslag. Vi hade nämligen som remissorgan tänkt oss Handelskamrarnas förbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation och SACO/SR. De har nu och skulle enligt riksdagens beslut i våras få en självständig nomineringsrätt. Den rätten försvinner om regeringens förslag godtages av riksdagen.

TCO begärde sedan att få företräde inför utskottet. Dess presidium kom till utskottet och vände sig med skärpa mot att näringslivs- och arbetstagarorganisationer inte i fortsättningen tillförsäkras rätt att nominera kandidater till länsstyrelsen. Nog hade det varit värdefullt för utskottet att få ta del av de olika organisationernas synpunkter i remissvar.

Brådskan har även fått andra konsekvenser. På grund av att landstingen fastställer sammanträdestider på förhand och kostnaderna för ett landstingsmöte är relativt stora känner sig nu landstingen tvingade att fatta beslut innan de får någon författning i ärendet. Åtminstone ett landsting har fattat beslut innan frågan behandlades i konstitutionsutskottet. Jag går ut ifrån att det skett under den uttryckliga förutsättningen att riksdagen bifaller propositionen. Andra landsting kan tvingas att fatta beslut

utan att känna riksdagens beslut annat än genom tidningsreferat. Den som många gånger lyssnat till hård kritik mot den föregående regeringen för att den inte i tid fick ut författningar tycker nog att det är minst sagt egendomligt att landstingen skall behöva besluta utan att ha en författning grundad på riksdagens beslut, när de som nu sitter i regeringsställning tidigare har fört fram denna hårda kritik.

Kommunministern räknar tydligen med att samtliga borgerliga ledamöter av riksdagen kommer att stödja regeringens förslag och att saken följaktligen är klar när han skriver under propositionen.

I riksdagen har jag inte heller upptäckt någon opposition. Däremot har jag sett att Östgöta Correspondenten, den moderata tidningen i Linköping, i en ledare hårt har angripit regeringsförslaget. Ledaren har rubriken *Illa genomtänkt* och slutar på följande sätt:

”Hur man än ser på regeringsförslaget är det illa genomtänkt och bör förhoppningsvis avslås av riksdagen. Regeringen får komma igen med ett ordentligt genomarbetat förslag om hur den vill att den regionala självstyrelsen framöver skall se ut.”

Jag vet inte vilket intryck denna ledare har gjort på de moderata ledamöterna i kammaren och speciellt på dem som sitter på östgötabänken. Kanhända blir inte Östgöta Correspondentens förhoppningar uppfyllda.

Som kommunministern själv utvecklar i sin proposition rör det sig här om lagstiftning. Fortfarande är riksdagen enligt regeringsformen det enda lagstiftande organet. Det inger stora konstitutionella betänkligheter att kommunministern och regeringen har åstadkommit en sådan situation att landstinget känner sig skyldigt att fatta beslut som skall bygga på ett riksdagsbeslut, innan kammaren beslutar i ärendet och innan landstingen genom författningar erhåller kännedom om vad riksdagen har lagstiftat om.

Det finns en annan sida av detta som jag också vill fästa uppmärksamheten på. Gör tankeexperimentet att riksdagen avslår propositionen! Då gäller inte de gamla bestämmelserna, som f. ö. refereras i kommundepartementets pressmeddelande, utan det beslut riksdagen fattade i våras. Enligt det skall ledamöterna i länsstyrelsens förtroendemannastyrkelse nomineras av de politiska partierna inom länen och av vissa intresseorganisationer. Hur skall de hinna med detta, och hur skall riksdagens beslut i våras kunna genomföras? Detta visar ytterligare vilken besvärlig konstitutionell situation regeringen har åstadkommit med sitt förslag.

Vad skulle f. ö. hända om ett landsting inte väljer ledamöter till länsstyrelsen? I propositionen talas det om att det är en skyldighet för landstingen att göra detta. Samtidigt gäller att lagen träder i kraft den 1 januari 1977. Det finns inga övergångsbestämmelser. Kan under sådana förhållanden skyldigheten inträda före den 1 januari och avse landstingsmöten som hålls i november eller december månad 1976?

Det finns ytterligare ett konstitutionellt perspektiv som jag vill ta upp till behandling, och det är otvivelaktigt det viktigaste. Kommunministern slår fast i propositionen att länsstyrelsen fortfarande är en statlig myn-

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

dighet som lyder direkt under regeringen. 14 av de 15 ledamöterna i detta statliga organs styrelse väljs emellertid av en kommun, landstingskommunen. En enda ledamot – ordföranden, landshövdingen – utnämns av regeringen. Samtliga tjänstemän i övrigt utses av statliga organ. Kan det vara en konstitutionellt riktig ordning? De arbetsuppgifter som åvilar länsstyrelsen är statliga, men 14 av de 15 ledamöterna utses av ett kommunalt organ. Det måste finnas särskilda skäl för ett sådant avsteg från den vanliga principen för utsecnde av ledamöter i statliga organ.

Det enda skäl jag kan finna anfört i propositionen – konstitutionsutskottets betänkande innehåller endast en formell anslutning till denna – är att invånarna bättre än tidigare skall kunna utöva inflytande på förtroendemannastyrelsens sammansättning. Genom det beslut riksdagen fattade i våras sker det i ännu högre grad genom att inte bara de politiska partierna utan även de stora intresseorganisationerna, i vilka ett mycket stort antal av länens invånare är organiserade, kan utöva inflytande på sammansättningen. Det samband som finns mellan länsstyrelse och landsting kan tillgodoses på annat sätt. Det sker på det sätt som antyds i reservationen och som troligen närmare kommer att utvecklas av Hans Gustafsson. Sambandet mellan länsstyrelsen och primärkommunerna är större än mellan länsstyrelsen och landstingen, därför att de har hand om de kommunala planeringsuppgifterna. Men i regeringens förslag diskuterar man inte ens kommunernas ställning i det system man nu vill genomföra.

I propositionen diskuteras inte heller den ansvarssituation som uppkommer när landstinget väljer 14 och de 15 ledamöterna i förtroendemannastyrelsen. Ett landsting kan inte kräva ut ansvar av ett statligt organ, det hoppas jag att vi alla är överens om. Sedan landstinget valt ledamöterna kopplas det ur alla beslutsfunktioner för länsstyrelsen. Det kan låta bli att välja om ledamöterna när mandatperioden går ut. Möjlighet att inte åternominera finns emellertid även med den nuvarande ordningen och med den av riksdagen i våras antagna. Sedan kommer frågan: Hur skall regeringen kunna kräva ut ansvar av ett statligt organ som den inte tillsätter? En länsstyrelse avger ju inte bara remissvar, även om detta är en viktig del av dess verksamhet. Den beslutar självständigt på statliga områden, och meningen är ju att nya befogenheter skall flyttas ut till länsstyrelserna. Detta tycker jag är riktigt. Men regeringen kan sätta sig i en besvärlig situation när den inte utser mer än en ledamot i styrelsen för ett statligt organ. Enligt regeringsformen skall regeringen styra riket och är ansvarig inför riksdagen. Den har sålunda ett parlamentariskt ansvar även för den del av den statliga verksamheten som länsstyrelserna svarar för. Bifalles regeringens förslag, blir länsstyrelserna i fortsättningen konstitutionella missfoster. Formellt är de statliga, reellt sett är de landstingskommunala – dock utan ansvar inför landstinget.

Regeringen bryter också genom sitt förslag mot den form av demokrati som vuxit fram i Sverige. Den svenska demokratin är i hög grad en organisationsdemokrati. I överensstämmelse med detta har det blivit allt

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

vanligare att organisationer med stark anknytning till ett statligt organs verksamhet självständigt får nominera ledamöter i dess styrelse. Denna ordning har visat sig tillföra den statliga verksamheten erfarenheter och kunskaper som varit mycket nyttiga. Jag har själv som ledamot först av ett planeringsråd och därefter av en länsstyrelses lekmanastyrelse upplevt nyttan av att där har suttit vid bordet företrädare för arbetsmarknadsorganisationerna inom länet. Givetvis är detta särskilt fallet vid behandlingen av planerings- och lokaliseringsärenden. Jag förstår att man inom organisationerna uppfattar regeringens förslag som en utmaning.

Det bör finnas en rätt för dessa organisationer att självständigt nominera personer som står mitt uppe i deras verksamhet och som de betraktar som sina kontakter inom den statliga myndigheten. Det skall kunna ske utan att vederbörande ansluter sig till ett politiskt parti och verkar inom detta eller att en arbetsmarknadsorganisation söker förmå ett parti – och därmed går ifrån sin egen partipolitiska neutralitet, som den i vissa fall har skrivit in i sina stadgar – att föra fram en av dess förtroendemen som sin kandidat. Det framgick klart vid uppvaktningen inför konstitutionsutskottet från TCO att man inte ville gå vägen över de politiska partierna för sin nominering och därmed tvinga fram ett partipolitiskt ställningstagande både av organisationen och av dem som skall företräda organisationen. Man måste ha respekt för denna ståndpunkt. Antages regeringens förslag, blir den reella förutsättningen för att man skall kunna tillhöra en länsstyrelses förtroendemannastyrelse att man företräder något av de i landstingen representerade partierna.

På sikt blir emellertid frågan, om förslaget är ett första steg till en förändring av den svenska demokratin i riktning mot mindre organisationsanknytning inom de statliga organen. Jag vill för min del beklaga en sådan förändring. Organisationsanknytningen har gett styrka och stabilitet åt demokratin. Visst kan den innesluta problem, men de bör lösas på annat sätt. Det kan aldrig vara en korporatism som bör bekämpas att intressorganisationer får nominera 4 av 15 ledamöter i länsstyrelsens förtroendemannastyrelse.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen vid utskotts-
betänkandet.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Den fråga vi nu närmast behandlar, nämligen länsstyrelses sammansättning, är i och för sig viktig. Men i ett större och längre perspektiv kan man kanske ändå säga att den har begränsad räckvidd. Det är som en delfråga, och som en testfråga på hur vi ställer oss till den demokratiska beslutsprocessen i dess helhet på regional nivå, som den har verkligt stor betydelse.

Det råder ju betydande enighet om de grundläggande principerna för folkstyret på riksplanet. Detsamma gäller principerna för den kommunala självstyrelsen på det lokala planet. I båda fallen är vi överens om att

det avgörande ansvaret och den övergripande kompetensen skall ligga hos en folkvald representation, dvs. riksdagen resp. kommunfullmäktige. Detta är helt i överensstämmelse med det demokratiska styrelseskicket principer.

Det är för den skull egentligen rätt märkligt att det har varit så svårt att komma någon vart när det gäller att förverkliga samma principer på mellannivån, på länsplanet. Det borde, tycker man, vara rätt självklart att de allmänna idéer om folkstyrelse och kompetensfördelning, som vi praktiserar på riksplanet och i kommunerna, också skulle kunna få slå igenom i länen. Det är ju inga revolutionerande märkvärdigheter det gäller. Det är i grunden bara ett krav på ett fullföljande av de uppfattningar om folkligt inflytande och politiskt ansvarstagande som vi helt allmänt i övrigt bekänner oss till.

Men nu har i frågan om länsdemokrati två olika synsätt kommit att ställas mot varandra – ett i grunden centralistiskt, byråkratiskt, och ett decentralistiskt, demokratiskt. Socialdemokraterna har stått för det förra och vi inom centern – så småningom under full uppslutning från folkpartiet och moderaterna – för det senare.

Det är kanske ingen större överraskning att vi har fått denna uppdelning i länsdemokrati frågan, om man tänker närmare efter. Motsvarande uppdelning har förekommit även i andra frågor där vi framför allt från centern hävdat decentralistiska alternativ.

Det har funnits många motiv för detta, och jag skall inte ta upp någon mera allmän debatt på den här punkten nu. Men ett viktigt motiv har varit att motverka koncentration och byråkratisering inom samhällslivet och att främja möjligheterna till medverkan, insyn och medansvar för så många medborgare som möjligt.

Det är i detta perspektiv, herr talman, som man skall se vår mångåriga strävan att ge även det folkvalda organet på länsplanet, landstinget, en sådan kompetens och organisation att det kan bli ett fullödigt demokratiskt beslutsorgan på ungefär samma sätt som fullmäktige är i kommunerna.

För ett tiotal år sedan när länsdemokratiutredningen lade fram sitt förslag såg det också ett tag ut som om det länsdemokratiska alternativet skulle komma att realiseras, men så blev det som bekant inte. Socialdemokraterna backade ur, och sedan dess har debatten och kraven levt vidare utan några andra resultat än begränsade partiella reformer. Dessa har tagna var och en för sig kunnat vara värdefulla, men de har inte varit led i ett planmässigt förverkligande av länsdemokratitanken. En sådan reform har fördröjts år efter år på grund av socialdemokratins negativism.

Frågan om länsdemokrati har varit en stående fråga varje riksdags-session. Nu bör det dock genom majoritetsskiftet kunna bli en ändring därvidlag. I regeringsdeklarationen utlovas att en länsdemokratireform skall påbörjas och att centrala uppgifter särskilt vad gäller den regionala planeringen skall föras över från de statliga organen till de folkvalda

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

landstingen. Det är angeläget att det utredningsarbete som krävs kommer i gång så snart som möjligt. Men under tiden har vi det splittrade system som finns med främför allt länsstyrelsen som ett dominerande statligt organ över vida samhällssektorer, och det gäller i dagsläget att göra det bästa möjliga av detta. Det är utgångspunkten för det förslag om länsstyrelsernas sammansättning som läggs fram i propositionen 1976/77:19 och i konstitutionsutskottets betänkande nr 12, ett förslag som f. ö. signalerades redan i regeringsdeklarationen den 8 oktober.

Vi fick som bekant en lekmannastyrelse i ledningen för länsstyrelsen genom riksdagens beslut 1970. Den gången blev det 10 ledamöter förutom landshövdingen; 5 av dessa 10 valdes av landstinget, 5 utsågs av regeringen. Det är den ordning som gäller t. o. m. i år. Sedan hade vi en länsberedning som grubblade över bl. a. de här frågorna, och länsberedningens socialdemokratiska majoritet föreslog 1974 en länsstyrelse med 13 ledamöter. Samtliga med landshövdingen i spetsen skulle utses av regeringen, 4 skulle dock nomineras av Kommunförbundets länsavdelning och 4 av landstinget.

När regeringens proposition om den regionala förvaltningens organisation kom i våras visade det sig att regeringen lanserade ännu ett nytt system. Då skulle länsstyrelsen inkl. landshövdingen bestå av 15 ledamöter. Samtliga skulle utses av regeringen, men 10 av förtroendemännen skulle nomineras av partierna i resp. län i proportion till partiernas styrka i riksdagsvalet, och de övriga 4 skulle av regeringen hämtas bland länsinvånare med erfarenhet av näringsliv och arbetsmarknad. Detta förslag genomfördes med lottens hjälp i riksdagen i våras.

Det är således det beslutet som vi nu vill ändra på. Vi vill ersätta det med en ordning som är enklare och som bättre överensstämmer med vår allmändemokratiska syn på länsförvaltningens organisation. Det är ju ingen nyhet som vi därvidlag lanserar. Vi har nämligen fr. o. m. beslutet om lekmannastyrelse 1970 över länsberedningen och fram till beslutet i våras hävdad att samtliga ledamöter i länsstyrelsen utom landshövdingen skall utses av landstinget. Det är således det förslaget som vi nu vill realisera.

Motiven för det här förslaget är desamma som vi många gånger tidigare redovisat. Länsstyrelsen har alltfört många och viktiga beslutsfunktioner av stor betydelse för länets invånare och av politisk karaktär. Det är således naturligt att förtroendemannastyrelsen som helhet återspeglar de politiska styrkeförhållandena i länet sådana dessa har kommit till uttryck i landstingsvalet. Landstinget blir således redan av detta skäl en naturlig valkorporation. Denna ordning ger också en från demokratisynpunkt god återkoppling till de politiska partierna vad gäller insyn, debatt och politiskt ansvarsutkrävande. Till detta kommer, som jag redan nämnt, att den är enkel att tillämpa. Den ger också en god garanti för att även minoriteter blir representerade. Den gör det vidare möjligt att få en differentierad representation från olika delar av länet och från olika intressen och yrkesgrupper. En erinran om att så skall bli fallet tas för övrigt enligt pro-

positionen in i länsstyrelseinstruktionen.

I anslutning till propositionen har det väckts några motioner. I utskottsbetänkandet finns en socialdemokratisk reservation i vilken man yrkar avslag på propositionen. Hilding Johansson i Trollhättan har nysstalat för den reservationen.

Jag skall något kommentera dessa aktstycken och även ta upp en del av vad som sades av Hilding Johansson i hans inlägg, även om det i rätt hög grad återspeglade innehållet i reservationen.

Vad gäller den socialdemokratiska motionen och reservationen bortser jag från sådana futiliteter som att man litet förrädiskt talar om "den nuvarande ordningen", när man uppenbarligen menar den ordning som enligt beslutet i våras skulle komma att gälla fr. o. m. 1977. Det innebär visserligen att man delvis polemiserar mot sig själv, men det lämnar jag därhän.

I den socialdemokratiska motionen påstår man bl. a. att den ordning som beslöts i våras tillgodoser önskemålet att förtroendemannastyrelsens sammansättning skall återspegla de politiska partiernas styrka i länet. Det påståendet är inte riktigt, av två skäl. För det första skulle, som jag tidigare nämnt, endast 10 av de 14 nomineras av partierna. Det skulle således endast bli en trekvartsåterspegling. För det andra var det märkligt nog inte partiernas styrka i landstingsvalet som skulle ges en trekvartsåterspegling – det var utgången i riksdagsvalet som skulle vara avgörande. Mellan utfallen i riksdagsval och landstingsval finns det på sina håll betydande skillnader. Man kan säga att t. o. m. den här bestämmelsen – att det var riksdagsvalet och inte landstingsvalet som skulle vara avgörande – visar hur ängslig man varit för allt som kan lukta länsdemokrati.

I motionen klagar man vidare över – det uppehöll sig Hilding Johansson en hel del vid i sitt inlägg – att regeringen genom propositionen nu vill ändra ett beslut som inte hunnit tillämpas. Man säger litet dramatiskt att det strider mot de traditioner som finns inom lagstiftningen. Hilding Johansson drog till med uttryck som "starka konstitutionella betänkligheter" och sade att det hela var ett "konstitutionellt missfoster", osv.

Dessa påståenden är inte välgrundade. Det finns exempel på att riksdagen tidigare ändrat lagstiftning som inte hunnit tillämpas. För övrigt kan man erinra sig att även socialdemokraterna led lottnederlag i en och annan fråga i våras. Det gällde t. ex. arbetsrätten. I valrörelsen försäkrade såväl partiledaren Palme som en lång rad andra socialdemokrater heligt och dyrt att man, om man vann valet, omedelbart skulle rätta till dessa enligt deras mening felaktiga beslut. Det gällde således att ändra i ännu inte tillämpad lagstiftning. Jag antar att herr Johansson i Trollhättan och andra socialdemokrater som skrivit under motionen och utskottsreservationen anser att ett uppfyllande av dessa vallöften skulle ha varit en vällovlig gärning. På den punkten studsar således kritiken mot propositionen som en gummiboll tillbaka på motionärerna.

Nu skall jag kanske tillägga att man försiktigtvis inte tagit med denna

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

passus i reservationen, och det förvånade mig litet att herr Johansson i Trollhättan återupplivade den i sitt inlägg. Vi får väl se vilka typer av motioner som socialdemokraterna finner det konstitutionellt riktigt att väcka under den allmänna motionstiden i vår. Vad Hilding Johansson här har sagt innebär ju ett principiellt ställningstagande som gör att man kan se fram emot en viss vånda inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen.

I såväl motionen som reservationen och Hilding Johanssons anförande hävdas att den föreslagna ordningen är en "utmaning" mot arbetstagarnas och näringslivets organisationer. Man kan kanske rent allmänt göra den reflexionen att om man skall döma av det ordval som den nya oppositionen använder sig av i olika sammanhang här i riksdagen har vi en utomordentligt stark opposition. Men varken röstläge eller ordval är något mått på saklig styrka. Om riksdagen i vanlig demokratisk ordning beslutar att länsstyrelsen skall sammansättas på ett visst sätt kan naturligtvis detta inte anges som en utmaning mot någon. Det skulle i så fall vara mot socialdemokraterna, som lätt blir litet grätna när de inte får sin vilja igenom.

På sakliga grunder kan mycket väl hävdas att det nya förslaget ger goda möjligheter till en ur olika aspekter spridd representation, eftersom det ger en större samlad pott mandat att spela med. Bland de 14 ledamöter som landstingen skall utse bör det finnas gott om plats för företrädare för de mest skilda åsiktsriktningar och intressen.

Sedan återkommer socialdemokraterna i reservationen – och det gjorde Hilding Johansson i sitt anförande också – till en av de käpphästar som förs fram så snart något som tangerar länsdemokratien diskuteras: landstinget kommer att utvecklas till en överkommun. Tanken bakom den termen är tydligen att landstingen väntas komma att kväva den primärkommunala demokratien. Nu är det således redan genom den begränsade reform som i dag föreslås fara å färde.

Uppriktigt sagt förstår jag inte vad man avser. Landstingen har under två perioder utsett hälften av ledamöterna i länsstyrelsen. Inte har detta på något sätt rubbat kommunernas uppgifter. Och på vad sätt skulle kommunernas uppgifter rubbas av att landstingen utser också den återstående halvan i länsstyrelsen? Argumentationen på denna punkt är för mig obegriplig. Inte heller om man förverkligar länsdemokratitanken i stort kan detta vara till någon skada för den primärkommunala demokratien. Ett förverkligande av länsdemokratien innebär ju att man för över redan befintliga regionala uppgifter från statliga organ till de folkvalda landstingen och också ökar möjligheterna till en decentralisering från det centrala statliga planet till regional nivå. Primärkommunernas självständighet och kompetens begränsas inte av detta – tvärtom bör en vidgad demokratisk självstyrelse på länsplanet vara en stimulans även för demokratien i kommunerna.

Därmed tror jag att jag har varit inne på det mesta av vad som anförts i den socialdemokratiska motionen och reservationen. Det är kanske en

punkt i herr Johanssons i Trollhättan anförande som jag ytterligare något vill kommentera.

Herr Johansson säger att det har varit en väldig brådska under utskottsbehandlingen. Det verkar som om det skulle bli något av ledtemat i den socialdemokratiska argumentationen i kammaren att klaga över formalia. Det var likadant förra onsdagen när Hilding Johansson diskuterade en annan fråga.

Socialdemokraterna krävde i utskottet att propositionen skulle remitteras till en lång rad organ. Men varför skulle man remittera propositionen? Detta förslag är ju gammalt och välkänt – det fanns med i länsberedningens betänkande i form av en reservation. Det har alltså redan varit ute på remiss till alla de institutioner och myndigheter som Hilding Johansson ville skicka det på remiss till. Motiveringen för att avslå socialdemokraternas remisskrav var alltså inte tidsfaktorn, utan motiveringen var att ett remissförfarande redan hade ägt rum.

Däremot skulle man med goda skäl kunna säga att den lösning som regeringen stannade för i våras aldrig varit föremål för någon remissbehandling. Länsberedningens förslag hade varit ute på remiss, men regeringen ändrade under propositionsskrivandet radikalt detta förslag. Det tycker jag att en regering skall ha rätt att göra, och vi har inte anklagat den gamla socialdemokratiska regeringen för att den inte, innan den skrev propositionen, skickade ut sina departementsfunderingar på en ny remissomgång.

Vidare hade Hilding Johansson en hel del funderingar över vilken statsrättslig status länsstyrelsen kommer att få sedan detta förslag har genomförts. Den ändras ju inte! På vad sätt skulle den ändras av att landstingen i stället för att utse hälften utser samtliga förtroendevalda i lekmanastyrelsen? Vi har på länsplanet många exempel på att landstingen utser en del av ledamöterna i statliga organ. Vad är det för märkligt med det?

Jag skall avslutningsvis något beröra de båda andra motioner som varit föremål för utskottets handläggning.

Vänsterpartiet kommunisterna berör i sin motion endast en detalj, något som jag uppfattar som att vpk i övrigt stöder propositionen. Detaljen gäller att vpk inte vill att länsstyrelseinstruktionen skall betona vikten av att landstingen i länsstyrelserna sätter in representanter med erfarenhet från såväl arbetsmarknad som näringsliv – vpk vill inte att näringsidkare skall kunna komma in fråga. Man finner detta av någon outgrundlig anledning "stötande", som det står i motionen. Utskottet har enhälligt varit av en annan mening, och jag har tidigare understrukit att jag anser det vara viktigt att man får en i olika avseenden så bred representation som möjligt.

Herr Ollén m. fl. moderater anser i en motion, som likaledes avstyrks av ett enhälligt utskott, att suppleanterna i länsstyrelsen skall kallas till och ges full närvarorätt vid länsstyrelsens sammanträden. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till vad som anförts i utskottets be-

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

tänkande nr 11, som vi nyss har behandlat och där utskottet mera allmänt tar upp frågan om suppleanternas närvarorätt. Eftersom praxis varierar mellan olika styrelseorgan har utskottet ansett att den här frågan i dess helhet bör övervägas i ett sammanhang. Utöver vad som sägs i utskottets betänkande nr 11 kan man kanske, när det gäller den fråga som aktualiseras i denna moderatmotion, tillägga att antalet ledamöter i länsstyrelsen nu ökar från 11 till 15. Det blir således en ganska stor församling. Om alla suppleanter kallades och även hörsammade kallelsen skulle det totalt bli 29 personer, och det är kanske i ohanterligaste laget för arbetande styrelse.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter och samtidigt uttrycka min tillfredsställelse över att vi nu förhoppningsvis kan ta detta steg i länsdemokratisk riktning och över att arbetet på en mera omfattande länsdemokratireform kan startas i enlighet med vad som anges i regeringsdeklarationen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Skalar man bort alla deklARATIONERNA i herr Fiskesjös anförande, så står mot varandra två alternativ.

Enligt det ena skall 14 av de 15 ledamöterna i länsstyrelsen utses av landstinget. Enligt det andra skall 14 av de 15 ledamöterna utses av regeringen, 10 efter förslag från de politiska partierna inom länet i förhållande till sin styrka vid riksdagsvalet och 4 från intresseorganisationer. Att det ena alternativet skall kallas högsta typ av demokrati och det andra betecknas som ett byråkratiskt, centralistiskt system, återstår för Bertil Fiskesjö att visa.

Det finns två fördelar med den ordning som riksdagen antog i våras. Den första är att arbetstagar- och näringslivsorganisationer får en rätt att nominera ledamöter. Den rätten försvinner med den föreslagna ordningen. Varför är man rädd för att låta dessa grupper självständigt nominera? Den andra fördelen är att man undgår – jag upprepar faktiskt uttrycket – det konstitutionella missfoster som uppstår om regeringsförslaget bifalles. Regeringen utser samtliga ledamöter, men det sker efter nominering av demokratiska organisationer.

Det är ingen formell ändring i detta, påstår nu Bertil Fiskesjö. Landstingen väljer en del ledamöter i andra organ, det är sant, men i vilka utser man 14 av 15 ledamöter? Det är också den skillnaden, att här är det fråga om det centrala statliga regionala organet, som utan att formellt vara landstingskommunalt, reellt kommer i en ny ställning genom förslaget, och det utan att man för en diskussion om de konstitutionella sidorna.

Herr Fiskesjö talade sedan om att vi hade begärt en remissomgång. Ja, var det så konstigt? Det är enligt min mening inte formalia att höra de stora intresseorganisationerna, utan det bör vara ganska naturligt. Men Bertil Fiskesjö gav en förklaring från denna talarstol, som är värd att notera. Det var inte brådskan som låg bakom detta – vilket jag uppfattade.

för jag tolkade det välvilligt – utan i stället att man betraktade det som onödigt att ta kontakt med de stora intresseorganisationerna här.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Hilding Johansson, jag har inte sagt att det är onödigt att ta kontakt med de stora intresseorganisationerna. Jag tycker det är självklart att statliga utredningsförslag och liknande remitteras till myndigheter och organisationer av olika slag. Det är viktigt att få fram synpunkter och ståndpunkter.

Men poängen i det jag sade var att det här förslaget, som läggs fram i propositionen och som riksdagen har att behandla, har varit ute på en remissomgång. De ståndpunkter som kunde finnas var alltså i och för sig väl kända. Vad skulle det då vara för mening i att besvara en rad remissinstanser med en omgång till?

Jag tog mig friheten påpeka att det regeringsförslag som drevs igenom i våras inte hade varit ute på remiss. Jag skulle gärna vilja fråga Hilding Johansson: Hur kan *det* komma sig, om det nu är så viktigt att förändringar av detta slag går ut på remiss? Varför skickade inte socialdemokraterna ut sitt eget förslag i våras på remiss?

Hilding Johansson vidhåller att länsstyrelsen blir ett konstitutionellt missfoster. Jag har inte förstätt orsaken härtill. Länsstyrelsen har sina funktioner angivna i länsstyrelseinstruktionen och på annat sätt. Den har sin statsrättsliga status genom inordningen i det statliga förvaltnings-systemet, anslagssystemet osv. På vilket sätt förändras länsstyrelsens statsrättsliga status av den omständigheten att landstingen i stället för att utse hälften av länsstyrelsens ledamöter övergår till att utse samtliga? Den frågan återstår för Hilding Johansson att besvara.

När det gäller intresserepresentationen – det framgår också av propositionen – blir det ingen sådan direkt förslagsrätt som gällde enligt den ordning som genomdrevs i våras. Detta har vi inte heller försökt att dölja. Men det innebär inte att de intressen som organisationer av olika slag har att företräda inte kommer att bli representerade.

Hilding Johansson och andra socialdemokrater försöker ibland konstruera vattentäta skott mellan politiska partier och organisationer av olika slag. De politiska partierna och politikerna är väl inga förstenade isolat i samhället, får jag hoppas. Såsom politiker spelar vi många roller och är med i olika organisationer. Det förekommer alltså en ständig samverkan över hela samhällsfältet.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Poängen i begäran om organisationsremiss låg i detta: I de gamla planeringsråden och i länsstyrelsen tidigare hade intresseorganisationerna en nomineringsrätt. Det förslag som den dåvarande regeringen presenterade för riksdagen i våras innebar att denna nomineringsrätt stod kvar och förstärktes. Det förslag som den nuvarande regeringen har lagt fram innebär däremot att denna nomineringsrätt upphör

såsom en självständig funktion. För mig är det då helt naturligt att man ber att få organisationernas syn på detta. Att TCO uppvaktade utskottet ser jag som ett bevis på att man från TCO var intresserad av att få lägga fram sina synpunkter inför utskottet.

Herr Fiskesjö talar nu om "en rad" organisationer. Ja, det var fem stycken. Tydligt är vi i dag oeniga inte bara om politiken utan även om matematiken.

Självklart kan vilken organisation som helst gå via de politiska partierna. I mitt huvudanförande försökte jag emellertid utveckla att det bör finnas en självständig rätt för intresseorganisationerna att föra fram sina kandidater. Jag betraktar inte politiker såsom "förstenade isolat", för att använda herr Fiskesjös term. Men varför skall en intresseorganisation behöva alliera sig med ett politiskt parti för att få fram sin kandidat i detta stycke?

När det sedan gäller "det konstitutionella missfostret" trodde jag att jag i mitt huvudanförande hade klargjort vad jag menade härmed. I denna replik hinner jag endast konstatera att det ändå måste vara en konstig ordning, när 14 ledamöter av 15 i ett statligt organ väljs av en kommun. Det riktiga är att statliga organ tillsätts av statliga instanser och inte av kommunala. Att det finns vissa företrädare för kommunerna må vara hänt, men att driva det så långt att en enda i styrelsen, landshövdingen, skall utses av regeringen betecknar jag som en egendomlig konstitutionell ordning. Jag hoppas att detta inte blir inkörsporten till en ordning som innebär att även andra statliga organ skall utses av kommunerna.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Ett konstitutionellt missfoster uppkommer således när man överskrider ett visst antal kommunutsedda eller landstingsutsedda i ett statligt organ. Jag skulle vilja fråga Hilding Johansson: Hur var det t. ex. med valnämnden före 1972 års reform, där kommunerna utsåg samtliga utom ordföranden? Valnämnden betraktades i litteraturen som ett statligt organ. Ingen sade att valnämnden var ett konstitutionellt missfoster. Det avgörande var naturligtvis de uppgifter som vederbörande organ hade att sköta och det ansvarsförhållande som fanns.

Hilding Johansson tillvitar mig att jag sagt att socialdemokraterna i utskottet begärt att propositionen skulle remitteras till ett enormt antal remissinstanser. Det hoppas jag verkligen att jag inte sade. Jag har heller inget minne av det. När det gäller matematiken tror jag att vi bör kunna bli överens, åtminstone på den här punkten. Vad jag sade var att de remissinstanser som Hilding Johansson ville höra redan hade blivit hörda.

Vad beträffar intresserepresentation skall jag inte upprepa det jag tidigare har sagt utan bara ställa en liten testfråga till socialdemokraterna, till Hilding Johansson och andra: Om riksdagen framöver beslutar att en hel del av de ärenden som länsstyrelsen nu handlägger skall överföras till landstinget enligt den länsdemokratiska modellen och om riksdagen alltfört vidhåller uppfattningen att landstinget skall väljas i demokratisk

ordning och också vidhåller att landstinget i vanlig demokratisk ordning skall välja sin styrelse, dvs. förvaltningsutskottet, kommer då herr Johansson i Trollhättan och andra socialdemokrater att även i den situationen hävda att detta är en utmaning mot olika organiserade intressen?

Det är en fråga som jag tycker är berättigad att ställa med hänsyn till många av de märkliga resonemang som har förts här i dag om politisk demokrati och organisationsdemokrati.

Herr talmannen anmälde att herr Johansson i Trollhättan anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Det har länge funnits en strävan från de borgerliga partiernas sida att skapa en levande länsdemokrati, och i regeringsdeklarationen har förutskickats att initiativ är att vänta av den nya regeringen på detta område. Men det kommer med all säkerhet att ta tid innan vi har hunnit få några nya konkreta förslag på det här området och innan en mera utvecklad länsdemokrati har hunnit genomföras.

Det innebär att under de närmaste åren kommer fortfarande en lång rad viktiga uppgifter att åvila de statliga länsstyrelserna. Det är då naturligt att invånarna i länen ges goda möjligheter att påverka sammansättningen av länsstyrelsernas förtroendemannastyrelser. Hittills har regeringen haft möjlighet att ge länsstyrelserna en sådan sammansättning att de inte har avspeglat de partipolitiska förhållandena i resp. län. Den föregående regeringen har också utnyttjat denna möjlighet så att vi ännu en tid, till årsskiftet, kommer att i samtliga län ha länsstyrelser med socialdemokratisk majoritet – detta, herr talman, alldeles oberoende av landstingens partipolitiska sammansättning. Det är självklart att en sådan ordning har upprört många människor, och givet är att den ordningen har lett till starka krav på en förändring. Detta är också vad vi har att ta ställning till i dag.

Propositionen föreslår att samtliga ledamöter skall väljas av landstinget med undantag av landshövdingen. Jämfört med dagsläget innebär den nya ordningen att de av regeringen utsedda ledamöterna försvinner. Mot detta kan anföras, vilket också har gjorts här i dag, att möjligheten att låta särskilda grupper, t. ex. arbetsmarknadens parter, bli representerade i förtroendemannastyrelsen då minskar eller försvinner. Man får emellertid förutsätta att de nominerande organen tar hänsyn till detta och ser till att så skilda grenar som möjligt av länets verksamhet blir representerade. Självfallet är det också angeläget att länsstyrelsen i framtiden, innan beslut fattas in frågor som berör vitala intressen hos arbetsmarknadens organisationer, låter dessa organisationer på lämpligt sätt komma till tals.

Här har i dag något diskuterats TCO:s uppvaktning i utskottet. Låt mig då peka på att vad TCO i det sammanhanget krävde var att bli representerad med full rösträtt i länsstyrelserna. Det ställdes en fråga

till TCO-representanterna om de kunde tänka sig att bli representerade i länsstyrelserna utan rösträtt. På det sättet skulle de inte kunna snedvrída den partipolitiska balansen i vissa fall men ändå ha möjlighet att göra sin stämman hörd och framföra sina synpunkter – vilket såvitt jag förstår borde ha varit det väsentliga ur TCO:s synpunkt. Det meddelades emellertid att man inte, som det uttrycktes, ville ha några "andra klassens" ledamöter i länsstyrelserna, och man förutsatte att om man skulle vara med, så skulle det vara med full rösträtt. Detta kunde i vissa situationer leda till att den partipolitiska balansen, som den avspeglas i landstingen, skulle komma att förryckas.

Jag tror att synpunkterna och förslagen från arbetsmarknadens parter i framtiden ändå kommer att beaktas på ett tillbörligt sätt.

Herr talman! Från de borgerliga partierna förelåg i våras en reservation till konstitutionsutskottets betänkande med i princip samma förslag som nu återkommer i propositionen 1976/77:19. Jag känner inget behov – möjligen skiljer jag mig därvidlag från vissa andra ledamöter i kammaren – att här upprepa alla de goda argument som då framfördes från borgerligt håll. De finns i kammarens protokoll; det är sannerligen ingen ny fråga som vi nu diskuterar. Och innan vi i våras beslöt i ärendet hade olika organ möjligheter att ge sin syn på frågorna. Jag hade tillfälle att som moderat reservant utveckla mitt partis syn på de här frågorna, och jag skall inte nu upprepa alla de argument som då framfördes. Med hänvisning till vad som nu har sagts och vad som anfördes i våras vill jag i stället yrka bifall till utskottets hemställan i konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:12.

Herr TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det finns en konsekvent linje i den svenska regionstyrelsens utveckling under de senaste 150 åren, och det är utvecklingen från statsmakt till folkmakt. Under flera decennier från 1825 och framåt drevs en liberal opinionsbildning för ett vidgat folkligt inflytande ute i länen. Ett sådant inflytande fick vi också genom 1862 års kommunalreformer, men det var länge ett inflytande under förmynderskap. Länsstyrelsen höll uppsikt över de nya landstingen, och när de folkvalda möttes var det Konungens befallningshavande som höll i klubban. Den ordningen har upphört, och nu är landstingen herrar i eget hus. För några år sedan fick vi också ett folkligt inflytande i länsstyrelserna, när landshövdingens ensamvalde ersattes av en lekmanastytrelse med regional förankring. Det har hitintills varit en styrelse utsedd av regeringen.

Med dagens reform tar vi ytterligare ett steg i riktning mot länsdemokrati. Landstingen kommer nu att få tillsätta samtliga ledamöter i länsstyrelserna utom ordföranden, och därmed kommer den politiska opinionen i länen att avspeglas bättre i länsstyrelsernas beslut. Förändringen blir inte så stor i praktiken, eftersom det redan i våras beslöts att tio av de fjorton ledamöterna skulle nomineras av de politiska partierna. Men nu blir det landstingen som väljer ledamöterna i länsstyrelsen,

och det är en viktig principiell nyhet.

Oppositionen går emot den här reformen. Liksom 1800-talets konserverativa slog vakt om överhetens inflytande i länen varnar dagens socialdemokrater för vad som kommer att hända om inte regeringen får behålla sin utnämningssmakt. Och det är alla möjliga farhågor som vädras.

Framför allt tror man att landstingen kommer att välja *fel människor* till länsstyrelserna.

Det kommer inte att bli tillräckligt med företrädare för primärkommunerna, säger man.

Det kommer inte att finnas ledamöter med erfarenheter av arbetsmarknaden.

Det kommer inte att väljas representanter som har kunskap om näringslivets problem.

Kort sagt, landstingen kommer inte att inse sitt ansvar att göra länsstyrelsen allsidig och representativ.

Detta är de gamla invändningarna mot maktspridning, demokratisering och decentralisering. Man menar att regeringen är klokare än landstingen. De där uppe vet bättre än de där nere. Med den inställningen har man länge bromsat den länsdemokratiska utvecklingen.

Men nu är det en ny majoritet och en ny regering, som har förtroende för folkvalda organ och som vill ge ökat inflytande åt regionala och lokala opinioner. Därmed måste överheten få vika, på område efter område. Det blir mindre av centralstyrning i samhället.

Skall vi komma längre med länsdemokratin måste vi givetvis se över hela det regionala komplexet. I längden kan det knappast vara rimligt att ha två regionala organ som utses på ungefär samma sätt, länsstyrelsen och landstingets förvaltningsutskott.

Det är också mycket sannolikt att uppgifter som nu sköts på regional nivå kan föras ner till kommunerna. Principen om en statlig övervakning av kommunerna genom länsstyrelsen är ett arv från en tid då kommunerna var mycket små och deras självstyrelse var en ren självförvaltning, utan anställda tjänstemän. I dag har vi en helt annan kompetens på den primärkommunala nivån, och då borde också en del bevakningsfunktioner på länsnivån gå att undvara.

Dagens reform är ett litet steg, men ett steg i rätt riktning. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Jag vill också gå in något på de invändningar som rests från socialdemokratisk sida.

Den första invändningen är att regeringen går för raskt fram. En ny ordning för länsstyrelserna etablerades så sent som i våras, och därför skall man inte redan nu börja ändra på systemet igen. Enligt de traditioner som råder inom lagstiftningen skall man avvakta erfarenheterna av de nya reglerna innan man vidtar förändringar, heter det i den socialdemokratiska motionen.

Jag kan hålla med om att det argumentet har en viss tyngd när en lagändring redan har trätt i kraft. Då kan det vålla förvirring att alltför

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

snabbt komma med nya signaler. Men i det här fallet är det fråga om regler som ännu inte har hunnit tillämpas utan skulle ha trätt i kraft först vid årsskiftet. Under sådana omständigheter kan det inte vålla någon större olägenhet att göra en förändring, när folket i val har uttalat sig för en annan politik.

Den andra invändningen gäller att det är ett avsteg från etablerad praxis att inte låta företrädare för arbetsmarknadsorganisationerna nominera ledamöter i styrelserna för statliga myndigheter. Detta är ju en lätt överdrift – det förhåller sig verkligen inte så att vi har lekmannastyrelser med företrädare för arbetsmarknadens parter i alla statliga styrelser. Vi har det på en del håll, i fackorgan där man har ansett det viktigt att tillföra arbetet de kunskaper och erfarenheter som finns hos organisationerna. Då det gäller många andra organ anser man antingen att den här sakkunskapen inte är så nödvändig eller också att den finns representerad på annat sätt. I beslutande organ – fullmäktige, landsting, riksdag, regering – har vi ju inga speciella företrädare för organisationerna, men det innebär verkligen inte att man där saknar kontakter med näringsliv och arbetsmarknad.

Frågan är då om man skall jämföra länsstyrelserna med specialiserade förvaltningsorgan, typ skolöverstyrelsen, eller med sådana mer allmänna organ som riksdag och regering. Jag medger gärna att det finns utrymme för flera svar på den frågan. Men det är inte orimligt att se länsstyrelsen som ett slags länsregering med mycket breda uppgifter. I linje med det synsättet är det helt naturligt att vi låter ledamöterna utses av de valda organen i länen, landstingen.

Risken för att väsentliga erfarenhetsfält skulle bli orepresenterade med en sådan ordning är verkligen inte överhängande. Landstingen är ju inte precis renons på löntagare och företagare, och jag förstår faktiskt inte hur de skall kunna bära sig åt för att välja länsstyrelser utan kontakter med arbetsmarknadens organisationer. I det här genomorganiserade samhället råder det ingen brist på sådana kontakter. Därför är det naturligtvis nonsens när förslaget sägs vara en utmaning mot organisationerna. Försvaret för näringslivets organisationer är f. ö. värt att observera. Det är såvitt jag vet första gången som socialdemokraterna anklagar den nya regeringen för att vara fientlig mot Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen. Under valrörelsen lät det något annorlunda – men nu tar den nya oppositionen näringslivets organisationer under sina vingars beskydd.

Den tredje socialdemokratiska invändningen, slutligen, gäller den förmenta sammanblandning mellan statliga och kommunala organ som skulle uppstå genom den här ordningen. Det måste, skriver man, "te sig främmande att ett kommunalt organ utser 14 av länsstyrelsens 15 ledamöter". Så främmande är det väl inte. Under mer än hundra år utsåg samma kommunala organ, dvs. landstingen, alla ledamöterna i ett så utpräglat statligt organ som första kammaren, och den ordningen försvarades in i det längsta av socialdemokraterna. Man utvecklade t. o. m.

i den sista försvarsstriden en ideologi om att det just var detta "kommunala samband" som var kittet i svensk demokrati. Nu har man vänt på klacken och klagar över sammanblandning och oklara ansvarsförhållanden mellan stat och kommun.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Den regionala samhällsförvaltningen var föremål för behandling i riksdagen för ett halvår sedan. Även förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen behandlades då. Denna fråga, som nu kommer igen, är en delfråga i sammanhanget.

Från vänsterpartiet kommunisterna anförde vi då att planeringen inte kan ses isolerad från samhällets ekonomiska struktur. Frågan gäller om planeringen skall anpassas till den kapitalistiska ekonomins principer eller om det skall vara en styrande planering.

Enligt vår mening måste man om man vill uppnå en regional och social utjämning ha en sammanhållen, medveten samhällsplanering. Marknadsekonomi med dess koncentrations- och utslagningstendenser talar inte för länsfederalism. De som bortser från dessa faktiska förhållanden tecknar skenlösningar för planeringsfrågorna.

De ekonomiska realiteterna talar alltså för en statlig förvaltning på länsplanet av planeringsfrågorna. Däremot är det angeläget att den lokala väljaropinionen tillvaratas och kan göra sig gällande. Här är självklart landstingen en viktig faktor.

Diskussionen har rört sig om vem som skall nominera eller utse förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen. En modell med tredelad representation från landsting, primärkommuner och korporationer stod länge till debatt. Mot denna modell ställdes en annan där landstingen ensamma skulle utse ledamöterna, vilket måste anses vara bättre.

Regeringens förslag tidigare i år frångick den tredelade representationen och förordade i stället att de politiska partierna skulle nominera i förhållande till sin styrka i länet. Vi godtog från vänsterpartiet kommunisterna detta förslag med den viktiga koppling till landstingen som också förekom. Vi tillmätte det stor betydelse att landstingen förutsattes bli fora för regionalpolitiska debatter och att landstings och kommuners beslutande församlingar regelmässigt bör få yttra sig över frågor som länsprogram, fysisk riksplanering och liknande.

Dessa enligt vår mening betydelsefulla kopplingar till landsting och kommuner bortsåg de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet från då, och de såg som enda utväg att landstingen utser styrelsen för att få inflytande över den statliga länsförvaltningen. Detsamma gäller den borgerliga regeringens förslag som nu står till avgörande. Att det fortfarande är fråga om en statlig länsförvaltning fastslår kommunministern i sin proposition. Även borgerliga tidningar har, som herr Johansson i Trollhättan redan påpekat, upptäckt ihålligheten i regeringens förslag. Högertidningen Östgöta Correspondentens ledare var rubricerad "Illa genomtänkt", och skribenten hoppades att riksdagen skall avslå

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendemannastyrelsen i
länsstyrelsen*

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

förslaget. När vi diskuterade dessa frågor i riksdagen förra gången anfördes från borgerligt håll att det är förståeligt att man från socialistiska grunduppfattningar vill ha en möjlighet att centralt styra så mycket som möjligt. Nu har tydligen den ståndpunkten spritt sig även till borgerliga tidningars redaktioner. Är det möjligen sådant som brukar kallas smyg-socialisering på borgerligt håll?

På en punkt krävde vpk ändring i den socialdemokratiska regeringens förslag i april i år. Det gällde den föreslagna ordningen att det privata näringslivet skulle nominera två ledamöter till länsstyrelsen. Man föreslog nämligen att fyra ledamöter skulle ha erfarenhet från länets näringsliv och arbetsmarknad. Av dessa skulle två företräda erfarenheter från företagarsidan och två erfarenheter från arbetstagsidan.

Vi fann det stötande att privatkapitalet skall ha ett slags med löntagarna paritetisk representation. Kapitalägarna ges på det sättet en orimlig överrepresentation. Några storföretag i ett län får samma ställning som tiotusentals lönarbetare och tjänstemän. Jag vill betona att vi inte alls ser något fel i att arbetare och tjänstemän får särskild representation. De grupperna blir vanligen underrepresenterade i alla sammanhang. Därför krävde vi endast att företagarrepresentanterna skulle ersättas med partirepresentanter, medan de anställdas organisationer skulle ges särskild representation.

I propositionen 1976/77:19 finns samma förmån för privatkapitalet inbyggd. Kommunministern diskuterar vikten av att vissa erfarenheter blir företrädda i länsstyrelsen. När man samtidigt hävdar att det är landstingen som skall utse samtliga ledamöter motsvarande de politiska partiernas styrka, går det inte ihop med en direkt kvotering. Därför förordas att en erinran tas in i länsstyrelseinstruktionen om vikten av att vissa erfarenheter blir företrädda. Vi motsätter oss speciell representation för privatkapitalet, oavsett vilken form denna ges.

I motionen 1976/77:16 har vänsterpartiet kommunisterna yrkat att riksdagen uttalar att särskild representation för det privata näringslivet ej bör inskrivas i länsstyrelseinstruktionen. Motionen avstyrks av konstitutionsutskottet.

Att vi endast tagit upp frågan om näringslivsrepresentation i vår motion tolkade herr Fiskesjö som belägg för att vi i övrigt skulle godta propositionen. Vad jag här anfört bör ha tagit herr Fiskesjö ur den villfarelsen.

Det är f. ö. ingen obetydlig detalj om privatkapitalet skall tillförsäkras en särskild ställning i valet av länsstyrelse. Frågan blir faktiskt mer betydelsefull mot bakgrunden av den borgerliga regeringens förslag, där det påstås att landstingen utser alla ledamöterna motsvarande partiernas styrkeförhållande.

Med en lätt fnysning noterade herr Fiskesjö att vi från vpk fann förslaget stötande. Jag vill fråga herr Fiskesjö om han inte har förstått vari det enligt vår mening stötande ligger i att tillförsäkra privatkapitalet en paritetisk ställning i förhållande till lönarbetarna. Eller har herr Fiskesjö förstått det men har en annan uppfattning? Det kan vara bra att få veta det.

Vi vidhåller uppfattningen att det är stötande och helt omotiverat att ge privatkapitalet en representation i paritet med arbetare och tjänstemän. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen 16.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord till herr Berndtson!

Jag tycker helt allmänt att det vore ganska egendomligt om man från möjligheten till representation i länsstyrelsen skulle utesluta en viss bestämd yrkeskategori. Hur skall man över huvud taget kunna effektuera en sådan beställning från riksdagens sida, om riksdagen mot all förmodan skulle följa herr Berndtsons förslag? Skulle man då granska varje individ särskilt för att se om han uppfyller de kvalifikationskrav som herr Berndtson menar att man skall uppställa?

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Här försöker man dels hävda att länsstyrelserna utser styrelsen och att denna skall återspegla de politiska partiernas styrka, dels anvisa vilka partsintressen som skall finnas med. Då var det, herr Fiskesjö, faktiskt ärligare när den socialdemokratiska regeringen föreslog att tio ledamöter skulle nomineras av partierna och fyra av näringslivets parter. Nu låtsas den nuvarande regeringen att det är landstingen som totalt utser dem men anvisar ändå vissa personer som bör komma i fråga.

Jag anser att det förhåller sig på ett annat sätt när det gäller arbetare och tjänstemän än det gör i fråga om privatkapitalet. Dels berörs de förstnämnda i högsta grad av planerings- och sysselsättningsfrågorna, dels är risken stor för att de blir underrepresenterade. Direktörer från det s. k. näringslivet kommer det säkert ändå att bli gott om genom de borgerliga partiernas försorg utan någon särskild anvisning.

Jag vägrar, herr Fiskesjö, att godta ett paritetsförhållande mellan å ena sidan arbetare och tjänstemän och å andra sidan privatkapitalet. Det är arbetare och tjänstemän som skapar värdena när företagen hålls i gång, och det är också arbetare och tjänstemän som drabbas av arbetslöshet när företagen slår igen. Arbetare och tjänstemän tvingas ofta flytta när jobben försvinner – företagen brukar däremot flytta när utsikterna till profit är större på en annan marknad.

Hur skall man här kunna tala om två likvärdiga parter? Det är en oförskämdhet mot arbetare och tjänstemän! Det är därför som vi motsätter oss särskild representation för privatkapitalet i någon form.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill understryka att vad som sägs i propositionen ingalunda är att kapitalägarkategorin på något speciellt sätt skall favoriseras. Rent allmänt kan man naturligtvis säga att med den sammansättning som de politiska partierna har och med den proportionella fördelning som finns mellan olika yrkeskategorier i samhället kommer det

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

inte att vara någon risk för att löntagarsidan skulle bli underrepresenterad. Det är ju ändå på det sättet att det är löntagarna som är i majoritet inom samtliga politiska partier.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Den 29 maj i år diskuterades här i kammaren den regionala samhällsförvaltningen. Anledningen därtill var en av den dåvarande regeringen framlagd proposition. Den hade i sin tur baserats på länsberedningens betänkande Stat och kommun i samverkan och däröver avgivna remissyttranden. Propositionen bifölls i allt väsentligt, när det gällde val av ledamöter i styrelsen dock efter lottning.

Det hade varit rimligt och lämpligt att riksdagens beslut och därefter vidtagna ändringar i länsstyrelsens instruktion fått tillämpas innan de ändrades, detta så mycket mer som i propositionen tillgodosågs ett i många sammanhang framfört borgerligt önskemål om att länsstyrelsernas ledamöter skulle väljas proportionellt i förhållande till partiernas röstetal. Det kunde visserligen diskuteras om inte länsstyrelsernas sammansättning i stället borde återspegla den parlamentariska princip som bestämmer regeringens sammansättning, men ingen har såvitt jag vet påstått att politisk proportionalitet inte skulle uppnås genom kammarens beslut den 29 maj i år. Det har anförts att val av ledamöter borde ha baserats på röstetalen i landstingsvalen i stället för på röstetalen i riksdagsvalet. Hade detta förhållande varit orsaken till de skiljaktiga uppfattningarna hade de säkert gått att sammanjämka. Orsaken till att riksdagsvalet togs till utgångspunkt var en önskan från regeringens sida att markera länsstyrelsens karaktär av statligt organ. Hade vi då valt anknytning till landstingsvalet, skulle det ha gett oss ytterligare ca 13 länsstyrelsemandat. Det var således icke partiegoistiska skäl som dikterade lösningen, utan det var en markering av länsstyrelsen som utflöde av regeringsmakten.

Det är mot den bakgrund jag här redovisat ytterligt anmärkningsvärt att den borgerliga regeringen funnit det nödvändigt att i stor brådska lägga fram en ny proposition om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelserna. Utskottsmajoriteten har inte ansett det behövt ens att höra de båda kommunförbunden, som är särskilt berörda och som icke tidigare har fått ta ställning till ett förslag av denna innebörd. Det är sannerligen en underlig ståndpunkt av Svenska kommunförbundets vice ordförande. Trots att herr Boo i denna sin egenskap varit med om att på förbundets kongress framföra klagomål över att kommunernas intressen icke tillvaratogs av landstingen när de hade att utse fem ledamöter, anser han nu att förbundets synpunkter inte behöver inhämtas när landstingen skall utse alla 14 ledamöterna. Ej heller har herr Boo under ärendets behandling framfört någon erinran mot att primärkommunernas intressen i detta sammanhang inte har tillgodosetts i propositionen. Är inte det, herr Boo, en väl hastig anpassning från Svenska kommunförbundets vice ordförande?

Den proposition som nu framlagts av den borgerliga regeringen innebär

att landstinget utser länsstyrelsens styrelse. De politiska partierna skjuts i bakgrunden i förhållande till det beslut som riksdagen fattade den 29 maj. Ledamöterna är ansvariga inför landstinget. Om landstinget så vill kan det styra länsstyrelsens beslut. Det är en ganska fantastisk och unik konstruktion att ett kommunalt organ skall utse samtliga ledamöter i en statlig styrelse, med undantag av landshövdingen. Länsstyrelsen blir därigenom ett organ för landstinget. Men länsstyrelserna är *statliga* organ, och jag vill hävda att ingen modern stat kan styras på ett ändamålsenligt sätt utan att ha tillgång till regionala organ. Enligt propositionen skall inte ansvaret utkrävas av regeringen, varunder länsstyrelsen hör, utan av ett kommunalt organ.

Om en regional politik skall kunna föras, är det nödvändigt att det finns ett organ som i vissa lägen kan fatta beslut. I kammardebatten den 29 maj angav både herr Boo och herr Molin att det är landstinget som skall ha sista ordet. Det betyder att de regionala beslut, som länsstyrelsen skall fatta och som till övervägande delen är styrande för kommunerna, skall fattas av en styrelse som representerar landstinget. Om inte detta innebär att man etablerar landstinget som en överkommun, undrar jag faktiskt fortfarande hur man definierar det begreppet. Regeringens föredragande har insett detta och säger därför att den omständigheten att landstinget skall utse ledamöterna i styrelsen självfallet icke innebär att länsstyrelsen förlorar karaktären av självständig statlig myndighet som lyder direkt under regeringen. Men vad betyder denna fromma förhoppning, när han sedan lägger fram ett förslag av direkt motsatt innebörd? Och vart tog den mångomtalade länsdemokratin vägen? Skall den verkligen innebära att landstingen utser ledamöter i ett självständigt statligt organ som lyder direkt under regeringen?

Jag har faktiskt länge undrat vad man från borgerligt håll egentligen har menat med länsdemokrati. Skulle detta vara det man har avsett, eftersom talarna här har sagt att man nu tar första steget mot en länsdemokrati, då ber jag att vi måtte bli bevarade från fortsättningen.

Det är klart att ledamöterna får en sällsynt oklar ställning. De är valda av landstinget och ansvariga inför detta, men de fattar beslut på en statlig myndighets vägnar som enligt föredraganden lyder direkt under regeringen. Från demokratisk synpunkt framstår förslaget för mig som ett ovanligt uselt förslag. Den nya regeringens ledamöter bör snarast sluta med att åka omkring och i talarstolarna slå sig för bröstet och säga att de har varit snabba med att ta det första steget på vägen mot länsdemokrati. Det kan de inte själva tro på, om de försöker sätta sig in i innebörden av det förslag som nu framläggs, och ingen annan heller som gör sammalides.

Enligt förslaget skall icke arbetstagarnas och näringslivets företrädare i fortsättningen garanteras rätten att medverka i länsstyrelsens planeringsarbete, trots att den översiktliga planeringen i särskilt hög grad berör sysselsättning och näringsliv inom länen och trots att samtliga länsstyrelser redovisat att dessa representanter tillfört styrelserna värdefulla er-

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

farenheter och kunskaper.

Föredraganden har visserligen uttalat att han anser det önskvärt att erfarenheter av detta slag blir företrädade i styrelsen. Men eftersom valen av ledamöter skall kunna ske proportionellt betyder det att ledamöterna kommer att väljas som partirepresentanter. Endast om de har anslutit sig till en politisk meningsinriktning och inom denna meningsinriktning fått företräde framför annan politiskt verksam kan de räkna med att bli invalda. Det är inte förvånande att TCO i ett särskilt uttalande från sin styrelse och i en uppvaktning inför konstitutionsutskottet framfört starka betänkligheter mot förslaget.

Det borde inte ha rått några delade meningar om att vid de framtida svåra regionala problem länsstyrelserna kommer att ha att brottas med det vore ytterst angeläget att de som representerar särskilda kunskaper och erfarenheter av dessa problem, och som är särskilt berörda, vore företrädade i länsstyrelsernas styrelse. Företrädare för dessa organisationer har accepterats i viktiga centrala verk och styrelser, t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen, men skulle inte kunna få förtroendet att redovisa sina erfarenheter och synpunkter i länsstyrelsernas förtroendemannastyrelse och där få vara med och fatta beslut som berör dem i så ovanligt hög grad. Jag förstår emellertid att det är den enda möjliga konsekvensen av det även i andra avseenden felaktiga system för val av förtroendemannastyrelse som föreslagits i propositionen.

Jag har tidigare uttryckt min förvåning över att denna proposition framlagts innan riksdagens beslut i maj ens har tillämpats och prövats. Förhållandet är naturligtvis det att företrädare för de borgerliga partierna i flera år har försökt framställa sig som mera länsdemokratiska än andra och nu känt sig tvungna att försöka manifesteras detta genom att lägga fram förslag om att landstingen skall välja ledamöter i länsstyrelsernas styrelser. Det kan endast beklagas att vi skall få ett olämpligt system på grund härav. Det är en konstitutionell hybrid som regeringen föreslår riksdagen att anta. Jag är för egen del övertygad om att de kommunala förtroendemännen långt in i era egna led beklagar detta förhållande.

Jag skall inte i dag använda tiden för att ta upp en debatt med dem som har velat föra ett resonemang om överflyttning av den översiktliga samhällsplaneringen från länsstyrelserna till landstingen. Jag tror att vi kommer att få tillfälle att göra det. Men med anledning av herr Fiskesjös inlägg frågar jag mig ändå om det är en rimlig ordning att först besluta om hur styrelsen skall se ut och sedan besluta om vilka uppgifter styrelsen i framtiden skall ha att handlägga. Det är som att köpa slips först och därefter välja kostym.

När det gäller herr Björcks i Nässjö inlägg vill jag bara ta upp en punkt. Han ifrågasatte huruvida man skulle få politiskt proportionalitet om man släppte in särskilda företrädare för arbetsmarknadens organisationer. Jag har för herr Björck tidigare redovisat att vi var beredda att vid en partiledaröverenskommelse försöka klara den uppgiften. Men jag vill säga till herr Björck att om han nu eftersträvar en millimeter-

rättvisa på den punkten, så borde det ju även ifrågasättas om landshövdingen över huvud taget skall vara med i länsstyrelsens styrelse, för han har också ibland en politisk uppfattning, förmodar jag.

Herr Tarschys gjorde en jämförelse med riksdagen och sade, om jag nu minns rätt, att i mer än hundra år valde landstingen ledamöter till riksdagen. Det ansågs alldeles särskilt bra, och varför skulle då inte landstingen kunna välja ledamöter till länsstyrelsernas styrelser?

Det finns väldigt många synpunkter på skillnaden mellan politiska organ och förvaltningsorgan, men jag vill till herr Tarschys säga, att det var väl ändå aldrig på tal att landstingen skulle välja riksdagens samtliga ledamöter – det hade ju varit parallellen i så fall. Herr Tarschys resonemang talar ju för den nuvarande ordningen, där landstingen väljer hälften av ledamöterna i länsstyrelserna. Landstingen valde aldrig hälften av riksdagens ledamöter. Jag tycker inte att det är en adekvat jämförelse som herr Tarschys gör här.

Till sist till herr Fiskesjö. Han sade att han ville göra en test, och jag uppfattade hans fråga så här: Om man skulle flytta över uppgiften – jag förmodar att han menar den översiktliga planeringen – från de statliga organen länsstyrelserna till landstingen, skulle då socialdemokraterna kräva att intresseorganisationerna skulle få vara med och ha beslutanderätt i de landstingskommunala organen? Jag tror att herr Fiskesjö bör vänta med att ställa den frågan tills herr Fiskesjö är beredd att tala om hur både länsstyrelserna och landstingen i ett sådant sammanhang skall organiseras. Jag tror att det vore klokt om man talade litet mindre om den kommande länsdemokratin. Jag är övertygad om att när den borgerliga regeringen skall leva upp till sin regeringsdeklaration om att göra denna omflyttning av översiktliga uppgifter kommer den att möta alldeles påtagliga svårigheter. Det skulle inte förvåna mig om regeringen då önskade att den hade tagit det litet försiktigare i portföret, för det är ju så – det vill jag betona – att 200 av landets 277 kommuner har avstyrkt en överflyning av dessa arbetsuppgifter från länsstyrelserna till landstingen. Endast 34 kommuner har tillstyrkt och resten har avstått från att ta ställning. Det går inte att hänvisa till att det är socialdemokratiska kommuner som avstyrkt, för vid den tidpunkten fanns det 127 borgerliga kommuner och 117 socialdemokratiska. I de återstående kommunerna var majoritetsställningen oklar med hänsyn till småpartier och annat.

Det finns inte gehör i primärkommunerna för det resonemang som ni för här, och det är naturligtvis därför att kommunerna har insett att det arbete ni håller på med innebär i realiteten att man etablerar landstingen som överkommuner över primärkommunerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Några kommentarer till herr Gustafssons i Ronneby inlägg.

För att börja med den sista frågan vill jag påpeka att herr Gustafsson tidigare i sitt inlägg sade att vi i denna fråga inte velat höra kommunerna och Kommunförbundet. I slutet av sitt inlägg redovisade han vilka ståndpunkter kommunerna och Kommunförbundet intagit. Därmed har han ju till yttermera visso själv bevisat att dessa remissorgan redan på ett tidigt stadium blivit hörda. När det gäller utfallet av remissvaren från kommunerna får man hålla i minnet att i det förslag som regeringen lämnade på remiss, dvs. länsberedningens förslag, fanns en särskild konstruktion som var avsedd att ge kommunerna en direkt representation i länsstyrelserna, och det har naturligtvis tilltalat en del kommuner. Men den konstruktionen tog regeringen bort i sitt slutliga förslag.

På testfrågan som jag ställde fick jag inget klart svar.

Ytterligare en sak. Herr Gustafsson fortsatte på det av herr Johansson i Trollhättan inledda resonemanget om att den nya länsstyrelsen skulle bli, inte ett konstitutionellt missfoster som herr Johansson i Trollhättan behagade kalla det, utan en konstitutionell hybrid. Då kan jag kanske få ställa ännu en testfråga mera konkret: Anser Hans Gustafsson att taxeringsnämnd och trafiknämnd är statliga organ? Om så är fallet, är dessa organ att betrakta som dels konstitutionella missfoster, dels konstitutionella hybrider?

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag sade om första kammaren, herr Gustafsson i Ronneby var att socialdemokraterna länge försvarade tvåkammerssystemet med att det var en fördel att ett kommunalt organ, nämligen landstinget, valde representanter till ett statligt organ, nämligen första kammaren. Nu säger man att det finns en stor fara för sammanblandning om man inför en liknande ordning för landsting och länsstyrelse. Man har alltså svängt på klacken när det gäller det kommunala sambandet.

När det gäller de konstitutionella hybriderna måste man väl ändå konstatera att hela det svenska författningssystemet bygger på hybrider. Hybriden är högsta författningstradition i Sverige. Vi har ofta korsat olika konstitutionella principer. Därvidlag är det aktuella förslaget ingen nyhet.

Det är litet egendomligt att höra på den socialdemokratiska argumentationen om brådska. Nu sägs det i fråga efter fråga att den nya regeringen har för bråttom med olika saker. I en rad andra frågor är regeringen enligt socialdemokraterna alltför passiv och slö. Antingen går det för fort eller också går det för långsamt.

Det finns, herr talman, en liten engelsk barnkammarramsa som lyder så här: There is no pleasing them little white rabbits – det är inte så lätt att tillfredsställa de små vita kaninerna.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fiskesjö sade att jag hade påstått att man inte ville höra kommunerna när det gällde frågan om länsstyrelsernas sammanställning men att jag samtidigt redovisat att 200 kommuner hade avstyrkt.

Jag tror att herr Fiskesjö här omedvetet gjort en sammanblandning. Vad jag uttalade mig om när det gällde de 200 kommunerna var kommunernas inställning till att överflytta den översiktliga planeringen. Vad jag yttrade i det andra fallet gällde länsstyrelsens sammansättning. Dessutom, herr Fiskesjö, sade jag inte att man inte velat höra kommunerna – jag riktade kritik mot att man inte velat höra Kommunförbundet i det nya läge som uppstått.

Jag förstår förvirringen i den här diskussionen när nu herr Fiskesjö gjort en jämförelse mellan taxeringsnämnderna och länsstyrelserna; han anser tydligen att det är adekvat att jämföra taxeringsnämnder och vad det nu var – jag uppfattade inte det andra – med länsstyrelser. Jag tycker att hans fråga på den punkten givit sitt eget svar.

Herr Tarschys säger att socialdemokraterna svängt på klacken sedan vi diskuterade frågan om landstingens val av ledamöter till riksdagen. Inte alls! Socialdemokraterna har i en lång rad beslut genomfört att landstingen är med och utser ledamöter i statliga organ. Dem behöver jag inte räkna upp – det känner herr Tarschys till. Skillnaden är att ni vill att hela organet skall utses av landstinget. Jag skulle gärna vilja att herr Tarschys svarade på om det är en rimlig princip. Inför vilket organ är länsstyrelsens ledamöter enligt propositionens förslag ansvariga? Är de ansvariga inför landstinget som har utsett dem, eller är de ansvariga inför regeringen, såsom föredraganden säger i propositionen? Vem utkräver ansvar här? Jag skulle vara tacksam om herr Tarschys ville svara på det.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag nämnde taxeringsnämnd och trafiknämnd som exempel på statliga organ där kommunerna utser samtliga ledamöter utom ordförandena, inte för att jag vill jämföra den kompetens och de befogenheter som dessa organ har med den kompetens och de befogenheter som länsstyrelsen har – självfallet inte – utan för att ställa principfrågan på sin spets. Här har socialdemokraterna – först Hilding Johansson och sedan Hans Gustafsson – sagt att propositionens förslag är helt oacceptabelt, att förslaget är ett konstitutionellt missfoster, osv. Men om man menar det på denna punkt måste man mena det även beträffande andra statliga organ som är sammansatta enligt samma princip.

Vad gäller remissbehandlingen hade väl, herr Gustafsson i Ronneby, remissinstanserna att yttra sig om länsberedningens förslag i dess olika delar och inte bara om den långsiktiga målsättningen – länsdemokrati eller inte länsdemokrati.

I sitt första anförande sade Hans Gustafsson att han tyckte det var en egendomlig ordning att vi nu tog upp frågan om länsstyrelserna i stället för att göra den stora satsningen på länsdemokratin. Det kan jag medge att det är, men vem beror det på att det har blivit på det sättet? Inte beror det på oss. Vi ville omedelbart när länsdemokratiutredningen kom 1968 göra en helhjärtad satsning på den länsdemokratiska modellen.

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

Om vi den gången hade fått socialdemokraterna med på den inriktningen hade hela frågan om den regionala självstyrelsens organisation varit i ett totalt annat läge nu. Men nu får vi, som jag sade i mitt inledningsanförande, anpassa oss till den verklighet som finns och försöka göra det bästa möjliga av den.

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ett konkret svar på herr Gustafssons i Ronneby fråga: Ledamöterna i länsstyrelserna blir naturligtvis ansvariga inför landstingen, som har valt dem. Men de är också skyldiga att följa lagar och förordningar.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Ansvarsfrågan blir inte klarare efter herr Tarschys senaste inlägg.

Herr Fiskesjö återkommer till jämförelsen med taxeringsnämnderna. Är herr Fiskesjö säker på att taxeringsnämnden är ett statligt organ? Det är nämligen inte jag. Det har tidigare redovisats att taxeringsnämnderna är en mellanform. De är både statliga och kommunala organ. Men jag tycker att hela den frågeställningen är ointressant när vi diskuterar ett viktigt regionalt organ.

Sedan säger herr Fiskesjö: Inte beror det på oss att vi har tvingats gå denna väg. Vilken olycka hade hänt om vi hade tillämpat det beslut som togs den 25 maj om val till länsstyrelser? Vad hade det varit för fel med att det beslutet fått gälla den här perioden, eftersom ni tänker komma med ett förslag till länsdemokrati?

Historieskrivningen är f. ö. felaktig. Era representanter i länsberedningen har inte fört fram något förslag. De har haft möjligheter att göra det – de har fått all den hjälp de behövt ha för att föra fram sina länsdemokratialternativ. Men den ledamot som representerade centern i den utredningen var tillräckligt klok för att begripa att det var omöjligt att göra det. Därför lade han inget förslag utan sade i stället att det som nu föreslogs var en etapp på vägen mot en lösning. Det var mycket klokt och taktiskt.

Herr talmannen anmälde att herr Fiskejö anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr KINDBOM (c):

Herr talman! Jag vill särskilt uppehålla mig något vid partiernas roll i den fråga vi nu diskuterar.

Förslaget om länsstyrelsens sammansättning har under de senaste två åren diskuterats livligt. Länsberedningens betänkande Stat och kommun i samverkan hade ett förslag om vilket meningarna bland remissinstanserna var mycket delade – det har också tidigare diskuterats här. Bland remissinstanserna fanns de som föreslog att samtliga ledamöter skulle

väljas av landstingen.

Jag vill återvända till propositionen 1975/76:168. Där säger föredragande statsrådet Hans Gustafsson bl. a.: "Som jag ser det bör emellertid en allmänt accepterad utgångspunkt kunna vara att de politiska partierna skall ha en representation i länsstyrelsen som står i proportion till deras röstsiffor i länet vid det senaste riksdagsvalet."

Han säger vidare: "När det gäller att nominera de personer som skall representera de olika partierna synes det stämma bäst överens med våra demokratiska traditioner om detta får göras av partierna själva."

Vi kan i princip vara överens om dessa målsättningar: att representationen i länsstyrelsen skall stå i proportion till röstetal och att det stämmer bäst överens med våra demokratiska traditioner om nomineringen får göras av partierna själva.

Skillnaden är att vi här drar olika slutsatser. Socialdemokraterna är inte beredda att fullt ut tillgodose dessa principer. Man stannar vid att parterna får nominera 10 av de 14 ledamöterna i den nya länsstyrelsen.

Regeringens förslag i proposition 1976/77:19 innebär att partierna nu får ta sitt fulla ansvar. Föredragande statsrådet säger: "Länsstyrelserna har många uppgifter som är av stor betydelse för länets invånare. Jag anser därför att det är angeläget att invånarna bättre än f. n. kan utöva inflytande på förtroendemannastyrelsens sammansättning."

Detta är alltså ett ansvar som vi är beredda att ge de politiska partierna. Sättet att utse länsstyrelse skiljer sig i detta avseende inte från de val som partierna har att förrätta i övrigt. Partierna har i detta fall liksom i andra sammanhang att ta till vara skilda intressen. Man har att ta hänsyn till sammansättningen ur exempelvis yrkessynpunkt, ålderssynpunkt och geografisk synpunkt. Dessa krav ställs alltid på de politiska partierna i samband med nomineringar till beslutande församlingar och till nämnder och styrelser i övrigt. Därför finner vi det naturligt att landstinget förrättar dessa val.

Jag har litet svårt att förstå vad Hans Gustafsson sade om särställning och ansvarsförhållanden. Vilken ställning har de nuvarande fem landstingsvalda ledamöterna i länsstyrelsen haft? Det finns andra exempel från statliga länsorgan – länskolnämnderna och lantbruksnämnderna, för att nämna ett par. Har ledamöterna i dessa nämnder intagit någon särställning, där ansvarsförhållandena inte varit utklarade? Länsvägnämnderna är ett annat exempel på organ där landstingen väljer samtliga ledamöter.

Den slutsatsen man här kan dra är att det enda som skiljer är det antal ledamöter som landstingen utser, inte *att* de utser ledamöter. Just det förhållandet att landstingen utser samtliga ledamöter skulle alltså medföra problem med ansvarsfördelningen och ge ledamöterna en särställning.

Eftersom det mesta redan sagts i denna debatt skall jag nu avslutningsvis bara säga några ord om länsdemokratifrågan och om det fortsatta arbetet med denna. Den liknelse som Hans Gustafsson gjorde med att

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

man tar slipsen först och kostymen sedan äger i så fall samma tillämpning på det beslut som riksdagen fattade i våras. Det är här fråga om att gå vidare med arbetet på länsdemokratin. Jag vill understryka att det beslut som riksdagen kommer att fatta i dag betraktar vi bara som ett steg på vägen mot en verklig länsdemokrati.

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Eftersom jag själv har suttit som ledamot i länsstyrelsens lekmanastyrelse alltsedan starten, så vill jag – trots att jag varken är motionär eller ledamot av utskottet – lägga några principiella synpunkter på detta, som jag tycker, mycket ogenomtänkta förslag som regeringen nu presenterar. Att det är ogenomtänkt på många punkter tycker jag både herr Johansson i Trollhättan och herr Gustafsson i Ronneby på ett förnämligt och ingående sätt har redogjort för.

Jag nämnde att jag varken är motionär eller ledamot i utskottet. Med den arbetsbelastning vi har varit vana vid tidigare har det naturligtvis inte varit så vanligt att man tagit till orda under dessa förutsättningar. Men om det är något som denna kammare nu för tiden har gott om så är det just tid, och då kan man ta sig denna lilla frihet.

Det är viktigt att man först ser den här frågan från principiella utgångspunkter. Vilken roll spelar länsstyrelsen i samhället och vad har landstinget för uppgifter? Man kan då konstatera att det finns vissa samsamhällsuppgifter som är av den arten att man inte utan vidare kan låta de enskilda länen bestämma målet och ambitionsnivån för verksamheten. Det gäller t. ex. sysselsättningen, där det måste vara ett centralt politiskt mål att vi skall kunna skapa arbete åt alla.

Men med de uttalanden som gjorts av enskilda statsråd av typ "företagen skall ta sitt sociala ansvar för sysselsättningen", så kan man tvivla på att regeringens främsta ambition f. n. verkligen är att skapa arbete åt alla. Det förslag vi nu behandlar tycker jag pekar i den riktningen. Men har man nu målsättningen arbete åt alla, då måste den gälla för alla delar av riket och tolkas på ungefär samma sätt oavsett vad enskilda länsorgan kan ha för uppfattningar. Därav följer att det politiska ansvaret för verksamheten måste ligga centralt hos regering och riksdag. De kan inte utan vidare överlåta det ansvaret till de enskilda länen. För vad händer om ett län har andra uppfattningar än regeringen när det gäller sysselsättningspolitiken? Kan regeringen stillatigande acceptera det och dessutom ta på sig det politiska ansvaret för den förda sysselsättningspolitiken? Knappast.

De politiskt ansvariga centrala instanserna måste ha möjlighet att påverka de organ som regionalt ombesörjer det politiska jobbet. Så är det nu och så borde det vara framöver. Regeringen måste kunna lita på att det organ som skall svara för information till regeringen om t. ex. sysselsättningsförhållandena i länet lämnar en information som är relevant med hänsyn till den politik som regeringen vill driva och ta ansvaret för. Den måste också kunna lita på att det regionala organet genomför

det praktiska jobbet på ett sätt som stämmer med de politiska riktlinjer som centralt har dragits upp. Om regeringen inte kan vara säker på att det fungerar så, då måste den själv ta på sig en större del av det som nu kan göras i länen. Vi får på det sättet en ökad centralisering. Risken för det är uppenbar om man genomför vad de borgerliga nu kallar länsdemokrati. Utvecklingen leder då, som jag ser det, uppenbarligen mot ett delstatssystem som ingen kan vara betjänt av i vårt land med den struktur vi har, speciellt inte Norrlandslänet.

Herr talman! Den principiella slutsatsen av det här blir naturligtvis att regeringen skall utse styrelseledamöterna i länsstyrelsen. Då kan man lita på att länet följer de riktlinjer som de politiskt ansvariga organen på central nivå har dragit upp. Då kan man också lägga ut viktiga och väsentliga arbetsuppgifter på länet, dvs. decentralisera beslutsfattandet. Detta är det principiella synsätt som man hela tiden måste ha med i bilden, även om det praktiskt i och för sig inte alltid blir så stora skillnader mellan det ena och det andra alternativet.

Om jag sedan ser på de praktiska frågorna, kan jag konstatera att man tydligen har haft två oförenliga tankar i huvudet samtidigt, då man skrev den här propositionen. Dels vill man att landstinget skall välja samtliga ledamöter, dels hoppas man på representation för olika intressen i länet, t. ex. fackliga intressen och företagarintressen. Hur går det ihop?

Vi skall ha klart för oss att det i många län kommer att väga jämnt mellan de politiska blocken. Vilket parti skall då välja in de företagar- eller TCO-representanter som inte alltid kan öronmärkas politiskt? Vilket parti vill sätta majoriteten på spel genom att vara generöst och nominera icke partibundet folk, som skall företräda olika intressen i länet? Svaret är naturligtvis givet. Inget parti kommer att göra så. Länsstyrelsens styrelse kommer därmed inte att få den bredd som man har tänkt sig och som alla är intresserade av. Det som sägs i propositionen på den här punkten blir med andra ord bara tomma fraser.

Herr talman! Jag konstaterar alltså att det både principiellt och praktiskt finns tunga invändningar mot det här förslaget. Jag vill därför yrka avslag på propositionen, vilket innebär ett bifall till reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Trots vad herr Östrand sade skall jag inte upprepa mina argument på de punkter som tidigare har ventilerats i debatten. Jag skall bara ta upp en enda sak.

Herr Östrand påstod att vi nu går mot ett "delstatssystem" i detta land och att det inte är önskvärt. Det gör vi naturligtvis inte alls. Ingen har föreslagit att vi skall avskaffa enhetsstaten. Inte heller har vi tänkt oss att landstingen skall få härja vilt utan all lag och ordning. Även i fortsättningen skall det givetvis finnas en lagstiftning, som reglerar deras verksamhet i princip på samma sätt – man kan naturligtvis diskutera graden av självständighet och bundenhet – som vi nu reglerar kom-

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

munernas verksamhet. Kommunerna har ett övergripande ansvar för vissa områden, men detta har, herr Östrand, inte lett till att riket sönderfallit i kommuner.

Jag begärde ordet för att ge en slutreplik i min palaver med Hans Gustafsson om taxeringsnämnderna. Jag erinrar mig att de elaka republikanerna till förförre amerikanska presidentvalet sammanställde en propagandabroschyr, som kallades "McGovern against himself" – alltså McGovern mot sig själv. Den var ganska förödande. Sidorna var delade i två spalter. I den ena spalten angav man vad han hade sagt vid ett tillfälle och i den andra spalten vad han hade sagt vid ett annat tillfälle.

Här har Hans Gustafsson hamnat i samma dilemma. Han hävdar i debatten att taxeringsnämnderna är kommunala organ. För inte så länge sedan behandlade vi en proposition om kommunal rösträtt för invandrare, vilken var signerad Hans Gustafsson. Där läser jag på s. 101 följande: "Med hänsyn till att taxeringsnämnd, trafiknämnd, styrelse för försäkringskassa, pensionsdelegation och försäkringsnämnd inte kan betraktas som kommunala myndigheter går jag inte heller in på frågan om kravet på svenskt medborgarskap ---." Hans Gustafsson har uppenbarligen ändrat ståndpunkt i detta fall, sedan han övergått från att vara kommunminister till att bli vanlig enkel ledamot av riksdagen.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga till herr Fiskesjö att jag blir litet orolig när jag tänker på hans civila yrke och hans sätt att citera urkunder. Jag har aldrig påstått att taxeringsnämnden är en kommunal myndighet, men jag har sagt att dess ställning är oklar. Taxeringsnämnden är inte heller en statlig myndighet utan ett mellanting med delvis kommunala och delvis statliga uppgifter. I det uttalande som herr Fiskesjö citerade har jag bara sagt att jag icke betraktar taxeringsnämnden som en kommunal myndighet. Det gäller fortfarande, herr Fiskesjö.

Skall herr Fiskesjö göra sammanställningar av det slag som republikanerna i USA gjorde så tycker jag att han bör skaffa sig bättre underlag.

Herr ÖSTRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fiskesjö ville dementera att vi är på väg in i någon form av delstatssystem, men han lyckades inte övertyga mig. När nu landstinget skall utse ledamöter i länsstyrelsen är det vad jag förstår en markering av att landstinget på sikt skall överta viktiga planeringsfrågor som f. n. ligger på regering och riksdag.

Sysselsättningsplaneringen, som är en av de viktigaste planeringsfrågorna, måste då naturligtvis övertas av landstinget. Jag vill som bosatt i ett Norrlandslän säga: Gud bevara mig för en sådan ordning! Skall man klara sysselsättningsproblemen i Norrlandslännen, då kan man inte lita till förvaltningsutskottet eller förvaltningsutskottets ordförande, utan då måste vi ha en regering och en riksdag som är beredda att vidta konkreta åtgärder. Länsstyrelsen är ett statligt organ som skall vara re-

geringen behjälplig i de här avscendena, och då skall detta helt naturligt markeras på det sättet att regeringen och inte landstinget utser ledamöter i länsstyrelsen.

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Östrand vill jag bara säga att självklart skall vi ha en stat även i fortsättningen – det sade jag även i mitt tidigare inlägg. Det är också självklart att det behövs statliga satsningar på olika håll i riket. Men vi har ju en kommunal självstyrelse med en vittomfattande allmän kompetens, och det har inte hindrat ett samarbete mellan en kommunal självstyrelseorganisation och statsmakterna.

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

Vad gäller taxeringsnämnden har vi nu fått veta av herr Gustafsson i Ronneby att den inte är någon kommunal myndighet. Tydligen är den inte heller någon statlig myndighet. En fråga som återstår att besvara är då om den över huvud taget är någon myndighet.

Herr ÖSTRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ändå inte släppa tanken att den nuvarande regeringen är inne på att lämna ifrån sig ansvaret för sysselsättningsplaneringen. Jag tog ett exempel tidigare, och jag kan exemplifiera detta ytterligare.

Vi har hört hur vår nye industriminister Åsling uttalat sig när han blivit konfronterad med de problem som finns i olika delar av vårt land. Varje gång har hans sätt att tackla dem varit att han tänker tillsätta en analysgrupp, en kommission eller en kommitté. Ekonomiminister Bohman litar på de självläkande krafterna. Och den första konkreta åtgärd som arbetsmarknadsminister Ahlmark vidtog i sysselsättningsfrämjande syfte var att sänka statsbidraget för att skapa sysselsättning åt arbetslös ungdom, från nuvarande 75 % till 60 % efter nyår.

Detta är exempel som jag tycker visar med all tydlighet att vi är på väg mot någon form av delstatssystem, där länen själva skall ta ansvar för sysselsättningsfrågorna. Och som bosatt i Norrland vill jag än en gång understryka, att om vi skall kunna klara sysselsättningsproblemen i norr måste vi ha en regering som kan greppa de här frågorna utifrån hela landets bästa och vidta de konkreta åtgärder som fordras för att verkligen klara sysselsättningen i de olika länen.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Efter de inlägg som här gjorts av företrädare för utskottsmajoriteten skulle jag kunna avstå från att delta i debatten, men den förda diskussionen ger mig ändå anledning framföra några synpunkter.

Det har här sagts att länsstyrelsen är ett statligt organ och att det utifrån den aspekten skulle vara fel att landstinget utser ledamöter i länsstyrelsen. Det är helt riktigt att länsstyrelsen är ett statligt organ. Men ingen i denna debatt har hittills bestritt, och jag tror inte heller att någon vill göra det, att detta statliga organ på länsnivå har att hand-

lägga för länets invånare mycket viktiga frågor som nära angår de enskilda medborgarna. Och från den synpunkten ser jag det som naturligt att det folkvalda självstyrelseorganet landstinget får ett avgörande inflytande på länsstyrelsens sammansättning.

När man sedan talar om ansvarsförhållandena är det för mig naturligt att framhålla att alla statliga myndigheter har skyldighet att följa de föreskrifter som riksdag och regering utfärdar. Detta gäller även för de kommunala myndigheterna – vi fastställer på riksnivå genom den kommunala lagstiftningen ramar för de beslut som kan träffas antingen på regional länsnivå eller på primärkommunal nivå.

Det skulle också förvåna mig ifall någon här vill påstå att erfarna länspolitiker känner mindre ansvar om de utses av landstinget än om de utses av regeringen. Vid sidan av principerna måste vi ju ändå se litet praktiskt på hur stor ansvarskänsla våra kommunala myndigheter tiderna igenom har visat för den kommunala demokratins utveckling. Jag tycker att man här överdriver frågorna om ansvarsförhållandena och för en teoretisk debatt, vilken jag tror som bakgrund har att man egentligen inte önskar att folkviljan i länen skall återspeglas i länsstyrelsen.

Vidare vill jag slå fast, eftersom den frågan har diskuterats ganska mycket, att det är en välkänd ståndpunkt hos de tre regeringspartierna som kommer till uttryck i den proposition vi nu behandlar. I samband med länsstyrelseformen motionerade sålunda det parti som jag själv tillhör redan 1970 om att alla lekmannastyrelsens företrädare i länsstyrelsen skulle utses och väljas av landstinget. Dessutom var det så att i länsberedningen reserverade sig tre av företrädarna för de nuvarande regeringspartierna för en sådan ordning.

Det är viktigt att komma ihåg detta, tycker jag, när man i debatten har gjort gällande att propositionen borde ha föregåtts av en remissbehandling. Remissbehandling har skett, nämligen av länsberedningens betänkande, som var ute på remiss 1974. Och jag vill tillägga att om lottresultatet gått i annan riktning i våras så hade den här propositionen inte behövts. Då hade den ordning som nu föreslås redan varit genomförd.

Låt mig också få säga: Att de nuvarande regeringspartierna inte byter ståndpunkt på några månader i en viktig principiell fråga tycker jag är någonting som oppositionen inte borde kritisera efter allt det tal som tyvärr har förekommit om svek m. m. från den nuvarande regeringens sida.

Det talas nu om att vi är på väg mot ett delstatssystem. Jag skall inte utveckla detta därför att jag har för kort tid på mig, men det är ju alldeles fel att säga att ett delstatssystem skulle kunna utvecklas därför att landstingen, de folkvalda självstyrelseorganen, utser de ledamöter som skall ingå i lekmannastyrelserna. Vi kommer att få diskutera de här frågorna från principiella utgångspunkter när vi står inför en slutlig lösning av länsförvaltningens framtida organisation. På det viktiga området kommer utvecklingen inte att avstanna. De gamla kraven på vidgad länsdemokrati kommer att tas upp i en ny utredning, och därför får

dagens proposition ses mot bakgrund av den gamla regeringens ovilja under senare år. Vi var ju tämligen överens 1964 om principerna, men sedan har den gamla regeringen inte på allvar velat pröva länsdemokratitankarna.

Med den uppgiftsfördelning som vi har på det regionala planet och som blivit följderna av tidigare riksdagsbeslut har den lösning som föreslås i propositionen blivit nödvändig. Vilken lösning vi skulle ha valt om vi haft ett mer länsdemokratiskt system tycker jag att det finns föga skäl att spekulera över i dag.

Oppositionens huvudsakliga invändning mot regeringsförslaget har jag av debatten uppfattat vara att organisationerna kommer att hållas utanför länsstyrelserna. I reservationen till utskottsbetänkandet sägs det, vilket har citerats från denna talarstol, att "regeringens förslag måste --- uppfattas som en utmaning mot arbetstagarnas och näringslivets organisationer".

Låt mig, herr talman, säga att för den som följt propositionen och vad där skrivs framstår denna argumentering inte bara som överdriven utan också som klart felaktig. Den ordning som genomfördes av den förra regeringen innebar att alla ledamöter i styrelserna skulle utses av regeringen och att fyra ledamöter skulle ha "erfarenheter från länets näringsliv och arbetsmarknad".

Den nya ordningen innebär att alla ledamöter skall utses av landstingen. Och jag betonar att det i länsstyrelseinstruktionen kommer att stå att erfarenhet från verksamhet i näringslivet och arbetstagarorganisationerna bör vara företrädd i styrelserna.

Observera alltså, ärade kammarledamöter, att den enda skillnaden i denna fråga, som i debatten drivits upp till en stridsfråga, är att organisationerna i det ena systemet får lita på regeringen och i det andra, det som bär propositionens signum, får lita på landstingen, dvs. på samtliga politiska partier.

Det finns skäl att erinra om att organisationerna hittills inte alls har garanterats någon representation i dessa styrelser. Den länsstyrelseinstruktion som antogs av den förra regeringen och utfärdades 1971 sade ingenting om organisationerna. Den förra regeringen skulle alltså, med det språkbruk man i dag använder, ha tillåtit sig en flerårig "utmaning" mot dessa organisationer som - märk det - ändrades först genom vårens beslut här i riksdagen.

Jag vill sluta med att säga att jag förutsätter att den föreslagna reformen inte i praktiken kommer att försvaga representationen för arbetstagarnas och näringslivets organisationer. Jag vill också, herr talman, bekräfta att hela frågan om en vidgad länsdemokrati kommer att upptas till behandling i överensstämmelse med regeringsförklaringens principdeklaration.

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! På en punkt vill jag gärna instämma med kommunministern, nämligen att folkviljan i länet bör komma till uttryck i länsstyrelsen. Men behöver det nödvändigtvis innebära att landstinget skall utse 14 av de 15 ledamöterna med de komplikationer som följer av detta och som kommunministern här inte kunde reda ut? Enligt det förslag som riksdagen tog i våras skall ledamöterna utses på förslag av de politiska partierna och arbetsmarknadsorganisationerna. Avspeglar inte det länsopinionen lika bra, ja, enligt min mening bättre än vad landstinget gör? Vad är det för fel med den ordning som riksdagen införde i våras? Länets befolkning träder fram i landstinget men ännu mer i primärkommunerna och i de olika organisationerna där. Med den nuvarande ordningen undgår man den besvärliga ansvarighetssituation som nu kommer att uppstå.

Det är sant att det i propositionen står att styrelsen självfallet har statlig karaktär. Men man kommer inte ifrån det genom att, som en av talarna gjorde här tidigare, säga att ledamöterna är ansvariga inför landstinget. Hur skall landstinget kunna utkräva ansvar av ett statligt organ? Då skyndar man sig att lägga till att allt måste ske enligt gällande författningar. Ja, det instämmer jag helhjärtat i. Men inom ramen för dessa författningar måste det ske en rad bedömningar. Jag har suttit i en länsstyrelse så länge att jag begripit att det gäller inte bara att tolka vissa paragrafer i författningar utan också att tillämpa dessa författningar, och det ger utrymme för en rad olika bedömningar. Framför allt gäller det de planeringsåtgärder som är en central uppgift för länsstyrelsen. Hur skall det ansvaret krävas ut med den ordning som nu föreslås? Det gäller ju inte bara att granska att länsstyrelsen minutiöst iakttagit gällande författningar.

Då kommer frågan om utmaningen mot organisationerna in. Jag uppfattar det själv som en utmaning mot de stora intresseorganisationerna att riksdagen i våras beslöt att de har en självständig nomineringsrätt men att denna nu tas ifrån dem. Det är möjligt att de via de politiska partierna får företrädare i länsstyrelsen, men nog borde de ha en självständig nomineringsrätt. Jag var väldigt angelägen om att detta skulle finnas med i det beslut som fattades i våras.

När det sedan gäller brådskan i ärendet trodde jag att kommunministern skulle ge sig in på den delikata situation som uppstått genom att ett landsting fattat beslut om att utse ledamöter i länsstyrelsen innan riksdagen har fattat sitt beslut och att en rad landsting kommer att göra det innan de får författningen.

Jag vet att kommunministern har vidtagit beredskapsåtgärder i det här stycket. Men kan det vara riktigt bra att behöva sända ut papper till landstingen och tala om propositionsinnehållet och be dem ta kontakt med landstingsgrupperna för nominering – visserligen under förutsättning att riksdagen bifaller regeringsförslaget?

Jag riktigt hör hur en del av dem som tillhör den tidigare oppositionen

skulle ha angripit den tidigare regeringen om den hade handlat på detta sätt. Då och då fick vi diskussioner om att någon författning kommit för sent, och det har jag aldrig försvarat vid något tillfälle. Men här uppmanar regeringen ett organ att handla som om riksdagen skulle fatta ett visst beslut. Det är ändå en ordning som jag tycker är otillfredsställande.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan, som är mycket kunnig i frågor av det här slaget, ägnar sig ändå i det här fallet åt hårklyverier. Då propositionen lades fram bad jag landstingen underrätta partiorganisationerna om att man, ifall riksdagen godkänner förslaget, skall inrikta sig på att ha val i december månad eller under det höstmöte som skall äga rum.

När herr Johansson i Trollhättan anlägger en konstitutionell aspekt och säger att landstingen förrättar val innan lagen trätt i kraft måste jag erinra om att den nya landstingsuppsättningen, som sammanträder i november eller december, förrättar alla val till samtliga landstingskommunala nämnder, direktioner och styrelser för den kommande treårsperioden, men formellt träder icke denna landstingsuppsättning i laglig kraft före årsskiftet. Jag tycker inte att det är så märkvärdigt att man utgår från att samma system skall kunna gälla för val av länsstyrelser.

Jag är ledsen att behöva säga det, men är det inte något av en miss-
troendeförklaring mot de politiska partierna i länet att i debatten agera som om man inte tilltror partiorganisationerna och landstingsgrupperna förmågan och ansvarskänslan att utse en länsstyrelse som dels kan tillvarata de allmänna intressena, dels får representation från löntagarorganisationerna och näringslivet? När jag i propositionen anmäler att det i länsstyrelseinstruktionen direkt kommer att skrivas in en erinran om vikten av att näringsliv och arbetsmarknad i länet skall bli företrädda, är det då någon som tror att landstingets ledamöter kommer att nonchalera en sådan länsstyrelseinstruktion? Jag måste säga att jag har tillräckligt stort förtroende för landstingskommunernas ledamöter för att inte tro detta.

När herr Johansson i Trollhättan på nytt påpekar att det uppfattas som en utmaning, när fackorganisationerna och näringslivsorganisationerna inte får den självständiga rätten att nominera, kan jag inte låta bli att återkomma till att dessa organisationer hittills icke har haft någon nomineringsrätt. Om det är riktigt som angivits i anförandena och reservationen att detta är en "utmaning" måste jag upprepa vad jag sade tidigare: I så fall har den föregående regeringen ända fram till vårens beslut ägnat sig åt samma utmaning mot näringslivsorganisationerna och löntagarorganisationerna. Jag tilltror samverkan på länsplanet så mycket innehåll att jag utgår från att inga svårigheter kommer att uppstå.

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp en stor diskussion om vad som är härklyverier eller inte. Men jag måste uppriktigt säga att jag har svårt att beteckna det som härklyverier när man hävdar att ett organ skall fatta sitt beslut efter det att riksdagen har fattat sitt. Det ter sig för mig främmande att man ute i landsting och kommuner skall behöva gå till beslut innan man känner till riksdagens beslut. Men jag förstår att det kan vara praktiskt att förrätta alla val samtidigt.

Om man från regeringens sida hade så bråttom att införa den här ordningen, hade man möjligen kunnat tänka sig att begära en förlängning av den nuvarande ordningen något halvår. Då hade man undgått det som jag tycker är konstitutionellt betänkligt, och då hade man heller inte behövt ha den brådska man nu fått utveckla inom de politiska partierna.

Huruvida organisationerna blir företrädna eller inte får vi se på sedan. Vi kan så småningom gemensamt gå igenom förteckningen över valen. Men utmaningen ligger i att organisationerna i våras fick självständig nomineringsrätt och att den plötsligt tagits ifrån dem.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Herr Antonsson hänvisar till vad som kommer att stå i länsstyrelseinstruktionen om att landstingen bör tillgodose önskemålet att de erfarenheter vi här talar om kommer till synes i valet av ledamöter till länsstyrelsen och frågar litet indignerat om man inte kan lita på landstingens förtroendemen.

Jag tror man skall vara försiktig när man ställer ut sådana växlar. I propositionen om införande av länsstyrelsernas lekmanastyrelser fanns ett stadgande om att landstingen var skyldiga att samråda med Kommunförbundets länsavdelningar innan man valde ledamöter i länsstyrelserna. När nästa omgång val av ledamöter till länsstyrelserna ägde rum gjorde Kommunförbundets kongress ett uttalande där man riktade anmärkningar mot att landstingen inte alltid tillgodosett representationen från primärkommunerna. Landstingen hade alltså inte tillgodosett det som fanns inskrivet i bestämmelserna, nämligen att de skulle ha ett samråd. De hade inte tillgodosett den kommunala representationen, vilken för landstingen borde ha legat närmare till hands än de organisationers representation vi nu talar om. Därför skall man vara försiktig när man ställer ut växlar. Jag har faktiskt studerat de nomineringar som är gjorda hitintills, och jag förmodar att kommunministern också kommer att göra det. Jag tror som sagt det är klokt att vara försiktig på den punkten f. n.

Jag skulle gärna vilja fråga kommunministern – jag har frågat tidigare i dag men inte fått något svar: Vad är det för fel på det förslag till val av förtroendemannastyrelser i länsstyrelserna som antogs den 25 maj i år? Vad är det för fel på det förslaget som gör att man nu måste pressa fram den här lösningen? Proportionaliteten mellan partierna är ju till-

godosedd. Den skall baseras på antalet röster i riksdagsvalet.

Den proposition vi behandlar i dag framstår dessutom som ännu mer tveksam och betänkelig när ni samtidigt säger att länsstyrelsernas viktigaste uppgifter skall flyttas över från länsstyrelserna till landstingen. Om ni avser att göra det, varför har ni då en sådan förfärlig brådska att ändra länsstyrelsernas sammansättning?

Till sist måste jag säga att jag är tacksam för en sak i samband med den här propositionen och diskussionen. Det är att vi nu äntligen fått veta vad länsdemokrati är. Ni säger att detta är steget mot länsdemokrati. Länsdemokrati är alltså när ett kommunalt organ utser samtliga ledamöter i ett statligt organs styrelse, vilken är ansvarig inför regeringen. Det är alltså så man skall förstå begreppet länsdemokrati.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Jag kan så här i slutskedet av debatten inte gå in på någon utförlig analys av vad som är länsdemokrati eller inte. Vi kommer att tillsätta en utredning med nya direktiv där man får pröva vissa frågor. Jag vill inte vidta några drastiska åtgärder utan jag ser utvecklingen mot länsdemokrati mer som en demokratisk process på sikt. Vad jag kan tänka mig i dag är att man överväger vissa planeringsfrågors överförande från länsstyrelsen till landstinget.

Det är riktigt, som herr Östrand antydde, att det finns vissa andra frågor där regeringen måste ha en övergripande samordningsfunktion. Dit hör – det vill jag gärna medge – sysselsättningsfrågorna. Jag skulle inte vilja lägga ansvaret för dem enbart på landstingen utan på de organ som nu existerar – länsnämnderna.

Om vi bortser från den principiella diskussionen har vi i det aktuella fallet kommit varandra ganska nära. Nu frågar nämligen herr Gustafsson i Ronneby vad det är för fel på den ordning som man, med lottens hjälp, godkände i våras. Jag skulle kunna svara med en motfråga: Vad är det för fel på principen att de folkvalda självstyrelseorganen i landstingen får utse ledamöterna i lekmannastyrelsen, när lekmannastyrelsen, trots att den är regeringens organ, handlägger så många viktiga frågor som direkt angår de enskilda medborgarna? Jag tror att dessa ledamöter känner sitt ansvar både inför riksstyrelsen och inför sina uppdragsgivare i länet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
1 december 1976

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelsen*

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 146
Avstår - 1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 16 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 16.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 16
Avstår - 1

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden

1976/77:6 med anledning av propositionen 1976/77:20 om ändring i vägtrafikskattelagen (1973:601)

1976/77:7 med anledning av propositionen 1976/77:8 med förslag till godkännande av avtal mellan Sverige och Tanzania för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet

Justitiekammarens betänkanden

1976/77:1 med anledning av motion om straffmätning i samband med förvisning

1976/77:8 med anledning av motion om auktorisation av advokater.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Nr 36

Ondagen den
1 december 1976

Ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet

§ 9 Ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet

Föredrogs justitiekammarens betänkande 1976/77:9 med anledning av motion om tillämpningen av lagstiftningen angående ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:1096 av herr Winberg m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att en arbetsgrupp tillsattes med uppgift att kontinuerligt följa den praktiska tillämpningen av 1975 års lagstiftning angående ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet m. m. och lägga fram de ändringsförslag i lagstiftningen som kunde visa sig erforderliga.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1096.

Reservation hade avgivits av fru Kristensson (m) och herr Winberg (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1096 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört beträffande utvärdering av 1975 års lagstiftning om ansvar för offentliga funktionärer.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Våren 1975 behandlade riksdagen frågan om lagstiftningen angående ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet. Det gällde en reformering av lagstiftningen om ämbetsansvaret och sanktionssystemet över huvud taget för de offentliga tjänstemännen. Efter riktlinjer som hade dragits upp av den s. k. ämbetsansvarskommittén avsåg reformen att i huvudsak tillgodose tre syften, nämligen

1. att inskränka det straffbara området för funktionärer i offentlig verksamhet,

2. att bättre klarlägga den personkrets som skulle vara underkastad straffansvar och

3. att åstadkomma ett närmande mellan den offentliga och den privata arbetsmarknadens sanktionssystem.

Både i den allmänna debatten och vid riksdagsbehandlingen uttrycktes det tvivel beträffande den förändring av ämbetsansvaret – i viss utsträckning ett borttagande av detta – som de nya reglerna skulle innebära.

Det påpekades bl. a. i en motion, 1975:2087, där det yrkades avslag på propositionen, att det kunde finnas avigsidor förenade med att anlägga en alltför markerad privaträttslig syn på den offentliga anställningen. Särskilt framhölls det att det fanns risk för att allmänhetens intresse av korrekt behandling från funktionärer i den offentliga verksamheten inte skulle bli tillräckligt beaktat. Riksdagen antog emellertid lagförslaget.

Debatten i frågan, tveksamheten, för att inte säga oron, har inte försvunnit i och med att 1975 års lagstiftning har trätt i kraft den 1 januari 1976. Det här är frågor som bl. a. har betydelse för pressen och pressfriheten, eftersom de kan beröra det s. k. meddelarskyddet – förbudet för t. ex. en myndighet att efterforska vem som har gett en tidning en uppgift i en viss fråga. Reglerna i tryckfrihetsförordningen har visserligen stramats upp i den här delen efter riksdagsbehandlingen, och straffbestämmelser har införts för obehörigt efterforskande. Å andra sidan träder de inte i kraft förrän den 1 januari 1978. Då kommer måhända den sidan ur bilden.

Den nu aktuella motionen 1096 går inte längre än att den begär en arbetsgrupp som följer tillämpningen av de nya reglerna – regler som är komplicerade och av stor betydelse för enskilda människor, som i olika avseenden kommer i kontakt med företrädare för statsmakten. Fel och försummelser av offentliga funktionärer skall nu enligt huvudregeln helt prövas på disciplinär väg. Det innebär, i förhållande till tidigare, en mindre insyn från allmänheten. Det är risk för att den enskilde samhällsmedborgarens möjligheter att hävda sig i förhållande till statsmakten minskar.

Nu har vi organ som skall arbeta för att ge en tillfredsställande insynsmöjlighet för allmänheten, bl. a. justitieombudsmännen, men deras granskning har mer och mer kommit att inriktas på myndigheternas uppgifter, mindre på enskilda företrädare för myndigheterna och på eventuella felaktigheter från enskilda tjänstemäns sida. Den s. k. allmänpreventionen kanske har visst fog här också. Den inspektionsverksamhet som justitieombudsmännen tidigare utövade i ganska stor omfattning kan anses ha fyllt det syftet, men även den inspektionsverksamheten har numera minskat rätt väsentligt.

Vid sammanvägandet av alla de här synpunkterna har fru Kristensson och jag vid utskottsbehandlingen – till skillnad mot utskottet i övrigt – funnit skäl för att man skall tillsätta den arbetsgrupp som föreslagits i motionen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har fogats till betänkandet.

Herr LIDBOM (s):

Herr talman! Den omläggning av ansvaret för offentliga tjänstemän som skedde med 1975 års reform är naturligtvis utomordentligt betydelsefull. Jag tror att det var en allmän inställning i denna riksdag att reformen inte skulle få innebära en försämrade insyn i offentlig förvaltning eller försämrade möjligheter att kontrollera att offentliga tjänstemän skö-

ter sina åligganden. Möjligheterna till insyn är också i princip desamma – offentlighetsprinciperna har inte naggats i kanten genom denna reform. Möjligheterna för JO att reagera mot tjänstemän som missköter sig är också i princip desamma. Redan innan vi avskaffade straffansvaret för tjänstefel var det undantag och inte regel att JO åtalade för tjänstefel, men det hindrade honom inte att ta upp enskilda ärenden till diskussion och kritik och använda andra medel för att hålla försumliga tjänstemän i tukt och Herrans förmaning.

Den motion som nu föreligger till behandling andas en oro att, trots allt, det nya mer privaträttsliga synsättet på de offentliga tjänstemännen och deras ansvar skall leda till försämringar i framtiden. Därför har motionärerna yrkat att en särskild arbetsgrupp skall tillsättas för att följa utvecklingen.

Utskottet har vid sin behandling av motionen till att börja med förutsatt att regeringen själv kommer att följa utvecklingen på området med uppmärksamhet. Vidare har utskottet inte kunnat undgå att i det här sammanhanget påpeka att det rör sig om en lagstiftning som är så färsk att den trädde i kraft den 1 januari i år. Under de förhållandena har vi funnit att det är tämligen obehövt att redan nu tillsätta en särskild arbetsgrupp i överensstämmelse med motionärernas önskemål.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på motionen.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Det kanske inte är så mycket att säga med anledning av herr Lidboms anförande. Jag vill bara påpeka att den oro som förelåg tidigare finns kvar. Det har förekommit en debatt, bl. a. i pressen, under tiden efter det att lagförslaget antogs, och vi menar att det är en uppenbar risk för allmänheten med en alltför markerad privaträttslig syn i dessa frågor. Eftersom det gäller så viktiga rättssäkerhetsfrågor tycker vi att det kan vara befogat med en arbetsgrupp som följer dem direkt.

Vi reserverar tycker naturligtvis att det är bra att utskottsmajoriteten och herr Lidbom har tilltro till att regeringen kommer att uppmärksamma eventuella missförhållanden. Men jag tror att det kan ske effektivare med en speciell arbetsgrupp, som direkt är inriktad på att studera och följa dessa frågor när de förs ut i praktiken.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Kristensson och herr Winberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Winberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Den som vill att kammaren bifaller justitiekommitténs hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Kristensson och herr Winberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Winberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 244
Nej - 51

§ 10 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden
1976/77:3 med anledning av propositionen 1976/77:17 om uppskov med beredskapslagring av stadsgas
1976/77:4 med anledning av propositionen 1976/77:16 om avtal avseende produktion av gummistövlar jämte motion

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:9 med anledning av motioner om vissa icke-konventionella behandlingar och behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1975/76:562 av herr Gernandt m. fl. (c, m, fp),
1975/76:565 av herrar Lothigius (m) och Johansson i Skärstad (c),
1975/76:749 av fru Anér m. fl. (fp),
1975/76:1223 av herr Andersson i Ljung m. fl. (m),
1975/76:1236 av herr Gernandt (c),
1975/76:1238 av herr Gernandt m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen som sin mening till regeringen uttalade att

1. socialstyrelsen borde meddela tillstånd att THX-preparatet tills vidare fick framställas och användas i praktisk medicinsk verksamhet under betryggande hygieniska och kliniska former,

2. socialstyrelsen i övrigt borde tillmötesgå de framställningar beträffande försöksverksamhet med THX-preparatet som i motionen förespråkats,

1975/76:1256 av herr Hörberg m. fl. (fp) och

1975/76:2068 av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. (c, s, m, fp), vari hemställt att riksdagen hos regeringen begärde utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic.

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Utskottet hemställde

1. beträffande fråga om genomförande av vissa av naturläkemedelsutredningens förslag m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:749 och motionen 1975/76:1236,

2. beträffande utredning om legitimation m. m. för utövare av icke-konventionell sjukvård att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:562 (yrkandet 2),

3. beträffande legitimation av vissa kiropraktorer att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:2068 hos regeringen skulle anhålla att motionen överlämnades till medicinalansvarskommittén,

4. beträffande stöd för s. k. hälsohem att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:562 (yrkandet 1),

5. beträffande framställning och användning av THX-preparatet m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:565 (yrkandet 1), motionen 1975/76:1223 samt motionen 1975/76:1238,

6. beträffande inrättande av vissa organ med anknytning till socialstyrelsen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:565 (yrkandet 2) och motionen 1975/76:1256.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Nu är den uppe till debatt igen – THX-frågan. Kan vi aldrig komma ifrån dessa okvalificerade personer, som gör THX till debatternas billiga följetong; dessa riksdagsmän som försvarar för vissa myndigheter och kvalificerad sjukvård att ta hand om vårdsökande, ja – än värre – som genom sitt agerande hindrar eller försenar människor att söka den vård de behöver?

De av kammarens ledamöter, som känner oss som ofta agerat i denna fråga såsom relativt snälla och hyggliga personer, kan kanske viska att vi är fyllda av något slags enfald och övertro. Några kan helt enkelt anse att det är fråga om ett hänsynslöst spekulerande i röstfiske och om att hålla sig väl med väljarna i vissa delar av landet.

Om det är någon som är förvånad över denna inledning, så är den inte avsedd att hindra den som så önskar från att upprepa vad som har sagts i denna kammare under de gångna åren. Men så som jag har uttryckt det har jag ganska exakt översatt vad man ibland har sagt i kammaren just om oss som har agerat.

Men nog om det. Den ena regeringen går – kommer gör den andra. Socialutskottet består – och tycks samma vägar vandra.

Så har många uppfattat utskottets skrivning. Men det är inte fullt korrekt. Den noggranne iakttagaren märker hur utskottet, det oklara språket till trots, anmanar socialstyrelsen att kanske ta initiativ till en forskning eller klinisk prövning. Utskottet säger alltså inte nej som förut, men

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

man *menar om* – med en anmodan i tonen – och det är naturligtvis, ärade kammarledamöter, inget klarspråk. Samtidigt som utskottet alltså vill anvisa en väg, så finns det en kritik mot domstolarnas förfaringssätt i utskottets uttalande på s. 47 andra stycket "att den situation som föreligger i viss mån får anses ha uppkommit som en följd av de uttalanden som gjordes av högsta domstolen 1971; domstolen uttalade bl. a. att om Sandbergs idé är ett misstag och hans till synes goda resultat beror på tillfälligheter, självläkning eller inverkan av psykiska faktorer, detta bör klargöras, samt att om återigen något är att vinna med preparatet – även om det skulle vara mycket mindre än vad Sandberg anser sig ha funnit – detta självfallet är utomordentligt viktigt."

I nästa stycke fortsätter utskottet: "För den händelse det skulle bli aktuellt med en klinisk prövning av THX eller liknande tymusextrakt, måste naturligtvis sedvanliga krav på tillverkningen av preparatet ställas upp." Får jag fråga socialutskottets värderade ordförande om det är att anse som en kritik mot domstolen. Om inte – varför denna skrivning? Vi noterar emellertid med glädje den sista meningen, som jag åter citerar början av: "För den händelse det skulle bli aktuellt med en klinisk prövning av THX ---."

Utskottet har försökt sig på konststycket att tillfredsställa två parter utan att självt ange förslag eller en klar inriktning. Men, snälla utskottet, varför då inte gå ett steg längre? Varför skulle vi inte kunna tillfredsställa parterna genom att öppna vägen för en ökad forskning och en ny undersökning? Det är det minsta som jag tycker man kan begära av riksdagen i denna situation.

Utskottet har påpekat att det inte finns något formellt hinder för socialstyrelsen att ta initiativ för att klargöra effekten av ett läkemedel, och så redovisar man vad socialutskottet gjort. Men – och det är intressant – man uttalar en tveksamhet om huruvida det är lämpligt ur principiella synpunkter att socialstyrelsen, som utövar kontrollen av läkemedelslagstiftningen, också aktivt medverkar till att ta fram materialet som kontrollen avser. Får jag även här fråga utskottets talesmän: Är ni rädda för partiskhet hos socialstyrelsen? I så fall tycker jag det är ett bevis på en viss tillnyktring i denna fråga.

Nå, hur som helst. Om man skall göra en sammanfattande bedömning av utskottets skrivning, så ger den inte vare sig departementet eller utskottet tillräckligt stöd för att ett initiativ skall tas i en eller annan riktning, och det tycker jag är att beklaga. Jag och många av mina kamrater i denna kammar som i det praktiska livet fått kontakt med en rad människor som får THX – och de talar också i viss mån för de tiotusentals som fått och får del av THX-preparatet – får icke genom utskottets skrivning det besked som kan ge dem hopp om att myndigheterna positivt hjälper dem i deras situation.

När och var i samhällslivet förekommer det i dag att så många människor framför ett önskemål som de själva upplever som livsviktigt och nödvändigt men att riksdag och departement inte är beredda att sätta

in sina krafter för att hjälpa dem i den situationen?

Det minsta vi kan göra – det allra minsta! – är att tillmötesgå kraven om en mera ingående forskning och klinisk prövning, något som ju är ett positivt svar till alla dessa människor. Vi är beredda att för människors skull lägga ner miljarder i en industri som har misslyckats, men vi är inte beredda att lägga ner några hundratusentals kronor för att tillgodose tiotusentals människors humanitära önskemål.

Det kommer nu att sägas att man *har* forskat tillräckligt mycket i de här frågorna, att kvalificerade forskare och kunniga människor som hamnat i denna forskning redovisat att THX inte har någon effekt. Det har också framförts att THX upphovsman, Elis Sandberg, inte varit tillräckligt samarbetsvillig och inte i tillräcklig utsträckning lämnat det material som erfordras. Om detta sista vågar jag inte ha någon mening; där står ord mot ord. Men i den första frågan, om tillräcklig forskning och klinisk prövning, är min uppfattning att man inte har gjort de insatser som erfordras mot bakgrunden av att ca 50 000 människor i detta land har fått THX-preparatet under 25 år. Jag tycker att vi i Sverige har ett speciellt ansvar i denna fråga, mot bakgrund av den stora spridning som preparatet har fått och mot bakgrund av att upphovsmannen kommer från det här landet. Rapporter utifrån visar att flera länder i Europa i dag har satt upp THX-kliniker. Om jag har fått ett riktigt besked tycks det vara ca tio i Tyskland, och dessutom kliniker i Holland, Italien, Jugoslavien och Schweiz. Dessutom finns det i dag ett stort antal människor som inte kan få THX i Sverige, utan alltså står i kö. En rad av dessa människor reser därför till någon av dessa kliniker.

Herr talman! Jag är alldeles klar över att många av ledamöterna i socialutskottet medverkat till en skrivning som bryter den negativism som jag tycker tidigare har präglat utskottets ställningstagande. Och jag har, bl. a. vid samtal med min partikamrat herr Carlshamre, förstått att en enighet i utskottet skulle ge ett starkare uttryck för denna mera positiva trend som utskottets skrivning nu visar än om några utskottsmedlemmar reserverade sig och utskottet därigenom skulle återgå till sin hållning från föregående år. Jag är alltså tacksam för detta, men ingen i denna kammare borde finna det märkvärdigt att jag går ett stycke längre och uppmanar till en noggrannare prövning genom forskning och klinisk undersökning.

Mot denna bakgrund, herr talman, tar jag mig friheten att här framställa följande yrkande, bakom vilket också herr Johansson i Skärstad står:

att riksdagen beträffande framställning och användning av THX-preparatet m. m. med anledning av motionen 1975/76:1238 samt med avslag på motionen 1975/76:565 (yrkandet 1) och motionen 1975/76:1223 ger regeringen till känna

dels vad utskottet anfört fr. o. m. näst sista stycket på s. 45 (De krav som ---) t. o. m. första stycket på s. 47 (--- positivt för preparatet.);
dels följande av riksdagen antagna uttalande:

Det är av utomordentlig vikt att socialstyrelsen håller sig väl informerad

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

om den grundläggande tymusforskning som bedrivs såväl i Sverige – bl. a. hos det statliga läkemedelsföretaget Kabi – som i andra delar av världen. Denna forskning har vad avser vårt land emellertid f. n. alltför ringa omfattning. Riksdagen anser, att socialstyrelsen exempelvis i samarbete med statens medicinska forskningsråd, men även med andra tänkbara organ, bör inventera möjligheterna för vidgad forskning på detta område, innefattande en omfattande klinisk prövning. Riksdagen måste självfallet vara beredd att framdeles ta ställning till de krav på forskningsanslag som detta rimligen kommer att medföra.

Även om en strikt vetenskaplig bedömning f. n. inte skulle tala för att man satsar ytterligare resurser på en utvärdering av THX, måste beaktas att ett mycket stort antal människor hyser tilltro till preparatet. De humanitära skälen vid ett ställningstagande till THX måste anses väga tungt, även om man tar hänsyn till nu föreliggande vetenskaplig tveksamhet om medlets medicinska verkningar.

De i varje fall till synes goda resultat som THX-behandlingen visat sig medföra har skapat ett stort förtroende bland allmänheten långt utöver den krets som undergår eller har undergått behandling. Om tillverkningen av och behandlingen med THX upphör, kan detta otvivelaktigt komma att upplevas som en mycket betydande påfrestning, särskilt för personer som fått THX-injektioner och som till dessa knutit förhoppningar att genom behandlingen återvinna eller förbättra sin hälsa eller i vart fall förhindra en försämring av sitt hälsotillstånd.

Riksdagen har informerats om att THX varit i bruk här i landet ca 25 år, att antalet givna injektioner är betydligt över 5 miljoner, att tusentals människor står i kö för att nu erhålla injektioner – trots att socialstyrelsen officiellt uttalat att preparatet är verkningslöst – och att THX-verksamheten fortgår och utvecklas i andra med Sverige jämförbara länder utan hindrande lagstiftning eller andra motåtgärder. Den situation som under hand uppstått har sannolikt inte förutsetts vid lagstiftningen.

I enlighet med vad socialutskottet anfört på s. 46 i betänkandet har riksdagen inte att uttala sig om tillämpningen av gällande lagstiftning. Inte heller vill riksdagen förorda en ändring av gällande författningsbestämmelser. Resultatet av den ingående forskning – inkl. klinisk prövning – som ovan förordats måste vara avgörande för de åtgärder som senare kan bli aktuella i THX-frågan:

dels ock vad utskottet anfört i sista stycket på s. 47 och första stycket på s. 48 fr. o. m. "Debatten kring THX --" t. o. m. "-- en fortlöpande uppmärksamhet".

Ärade kammarledamöter! Låt oss äntligen få en sådan behandling av detta ärende, som har gått som en lång lidandets historia under årens lopp, att de humanitära aspekterna kan paras med en praktisk och vettig lösning i konstruktiv anda. Jag vädjar till kammarens ledamöter, till socialdepartementet och socialstyrelsen: Sätt till alla klutar för att mera ingående, mera långsiktigt än vad som hittills skett fortsätta forskning och klinisk prövning av THX-preparatet! Då kan vi med bättre samvete

inför dessa tiotusentals människor och inför oss själva fatta framtidens beslut i denna svåra fråga.

I detta anförande – under vilket herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde herrar Andersson i Ljung, Stensson, Nyhage, Nisser och Ljungberg (samtliga m).

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar är mycket komplicerad. Vi som har varit med i riksdagen under flera år och upplevt denna långa följetong vet hur debatten har gått. Det är fråga om en mångårig tvist mellan statliga myndigheter och tillverkaren av THX-preparatet.

Vad är det då som gör att den här debatten fortsätter? Det är att så många människor i vårt land har fått positiv hjälp genom att använda detta preparat. Varför finns det riksdagsmän som har engagerat sig i denna fråga? Jag skall försöka att kort redogöra för motiveringen till mitt engagemang.

Det har ingått i min uppgift genom åren, ända sedan jag började som ung pastor, att besöka gamla och sjuka – och människor som har det svårt i vårt samhälle. Ganska snart kom jag i kontakt med sjuka människor som talade om för mig att de genom att använda THX hade fått ett mycket bättre hälsotillstånd. Det är inte en och annan, utan det är många människor det gäller. Detta gjorde att jag blev intresserad, och eftersom tillverkaren bor inte så långt från min bostadsort blev intresset större.

Efter de undersökningar som jag hade kunnat göra tvekade jag inte att följa med den grupp som i gamla riksdagshuset uppvaktade dåvarande statsministern Tage Erlander. Gentemot påståendet att det här är ett sätt att värva röster kan jag säga att de inte fick någon annan riksdagsman – de hade försökt med så många – som ville följa med in på uppvaktningen. Det var då jag började engagera mig i riksdagen för den här frågan.

Nu skall jag koncentrera mig; jag anser inte att det är meningen med våra debatter att varje talare upprepar vad som skall sägas.

Jag instämmer i det som herr Lothigius yttrade beträffande forskningen och anser att vi måste, kanske från en annan utgångspunkt, få möjlighet att forska mycket mer på detta område.

Denna stora fråga berör många tusen människor i vårt land som är sjuka och beroende av THX-preparatet. Jag tar för givet att nästan varje riksdagsman, åtminstone som suttit i utskottet, har vänt sig till några av dem som har fått hjälp. Det är ingen svårighet att få namn och telefonnummer till sådana människor. Jag tar för givet att vi är så humana när vi skall besluta om sådant som rör människors hälsa. Det gäller flera tusen människor men det hade ju inte behövt vara mer än en enda. Det räcker om man träffat på en enda människa som varit nästan blind men som sedan genom att använda THX-preparat fått synförmågan till-

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården. m. m.

baka, så att han kan köra bil osv., för att man skall bli övertygad. Den riksdagsledamot som kommit i kontakt med något sådant fall tvekar inte hur han skall ställa sig här i dag. Jag skulle kunna ta fram många andra fall. Jag tar för givet att man här i riksdagen känner djupt ansvar inför ett beslut som berör så många människor i nöd och att man därför tagit kontakt med några av dem.

Nu skall jag bara ställa några frågor. Jag hoppas att Göran Karlsson, utskottets ordförande, kommer att svara på dem. Medger utskottsberäkandet, om riksdagens beslut följer utskottets förslag, att det finns möjligheter för dem som måste ha THX-preparat att få det i fortsättningen? Det är den frågan som riksdagsledamöterna nu har diskuterat här i korridorerna. Och om det blir ett beslut som verkar negativt mot THX och doktor Sandberg slår igen sin klinik, har man då ordnat så att de som behöver THX-preparat kan få det på annat sätt? Det är den stora fråga som tusentals människor ställer sig i dag.

Nu säger man att de här människorna som använder THX kan söka sig till vår sjukvård. Men många, många av dem har redan gjort det. Vi uppskattar vår sjukvård, är tacksamma för den och hoppas att vi skall slippa den beskyllning som vi fick av före socialministern att vi var ute och talade illa om vår sjukvård när vi talade för THX. Många av dem som använder THX i dag har, som sagt, anlitat vår sjukvård. När de gick hem sista gången fick de beskedet av läkaren, som säkert inte tyckte att det var roligt att säga det: Vi kan ingenting göra, ni är ett hopplöst fall, ni får leva vidare så länge ni kan med ert tillstånd. Det är människor som fått det beskedet som sedan sökt THX-behandling och upplevt att de fått ett mycket bättre hälsotillstånd. Det finns alltså inget annat alternativ för dessa människor. Det är det vi skall hålla i minnet, att det är sista möjligheten för de här människorna.

Nu har det visat sig att THX inte är något skadligt preparat. I november 1975 inträffade det enda infektionstillfället under 25 år och sedan ungefär 500 miljoner injektioner hade getts. Det är alltså ingenting som har skadat människor, men det har varit positivt för många.

Detta är min personliga uppfattning. Jag skulle vilja ställa frågan: Är det inte en mänsklig och demokratisk rättighet att de människor i vårt land som inte kan få någon hjälp för sina besvär från vår sjukvård och som har lyckats hitta ett preparat som de kan använda får använda detta preparat, oavsett om det kommer från växtriket eller från djurriket? Jag tycker att det är brutalt att neka dessa människor sådan behandling.

Jag känner en person – vi har växt upp tillsammans – som redan tidigt fick mycket svår migrän. Hon levde i 20 år i ett tillstånd som jag inte här kan beskriva. Men för 10 år sedan fick hon THX, och i 10 år har hon nu levt som en frisk människa. Hon har ringt till mig för att hon är så oerhört oroad för att vi skall fatta sådana beslut att hon skall behöva återgå till detta tillstånd igen. Jag tycker att de som i dag avslår motionerna skall kunna ge en sådan människa något svar. Skall hon tvingas till detta?

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

I utskottsbetänkandet uppmanar man sjukvårdsmyndigheterna att ha beredskap. Man gör det omöjligt för människor att få THX-behandling, och då skall sjukvården förbereda sig för att ta emot dessa människor och ge dem vård. Det innebär att man räknar med att THX har underlättat arbetet för våra sjukvårdsinrättningar. De har inte behövt ta emot dessa fall, men om de inte får THX så kommer de. Någonting annat kan inte ligga bakom skrivningen i utskottsbetänkandet.

Det här är ingen prestigesak för mig. Inte heller är det något röstfiske. Men om tusentals personer givit mig sin röst i valet så är det min plikt som politiker att föra fram deras synpunkter här i kammaren. Annars är jag ju en ansvarslös riksdagsman.

Med det här sagda ber jag att få instämma i det yrkande som nyss ställdes av herr Lothigius.

I detta anförande instämde herrar Magnusson i Nennesholm (c) och Persson i Heden (c).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Under de senaste 15 åren har de magiska bokstäverna THX förekommit i den svenska debatten. Det preparat som framställes av vet. med. dr Elis Sandberg i Aneby beskrives av anhängarna som ett undermedel som botar sjukdomar och hjälper mot allehanda åkommor. Bl. a. cancer och diabetes är sjukdomar som THX sägs bota.

Reportage i dags- och veckopress har gett herr Sandberg en PR som är få förunnad. Det är därför inte att förvåna sig över att debatten kring THX-preparatet fått stora dimensioner, enligt min mening alltför stora.

I flera riksdagsmotioner har man tagit upp frågan. Interpellationer har också ställts, och herr Sandberg har av högsta domstolen tidigare dömts för olovlig yrkesmässig tillverkning av läkemedel.

I domskälen uttalade domstolen att Sandbergs verksamhet var "något ofullbordad, ett flerårigt försök som icke nått fram till ett övertygande resultat i någon riktning". Domstolen uttalade också – det läste herr Lothigius upp: "Om Sandbergs idé är ett misstag och hans till synes goda resultat beror på tillfälligheter, självläkning eller inverkan av psykiska faktorer, bör detta klargöras. Är återigen något att vinna med preparatet – även om det skulle vara mycket mindre än vad Sandberg anser sig ha funnit – är detta självfallet utomordentligt viktigt." Detta uttalande av den högsta rättsinstansen har knappast lett till att dimmorna kring THX skingrats. Snarare motsatsen.

Efter utslaget i HD ingav Sandberg 1971 en skrivelse till socialstyrelsen som bedömdes som en ansökan om registrering av THX som farmaceutisk specialitet. Trots upprepade anmaningar från socialstyrelsens läkemedelsavdelning fullföljde herr Sandberg inte ansökningsen med erforderlig dokumentation.

Socialstyrelsen tillsatte 1972 – mot bakgrund av vad högsta domstolen anført i sin dom – en särskild expertgrupp med uppgift att söka slutligt

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

klarlägga effekten av THX. Redan tidigare hade THX varit föremål för undersökning utan resultat.

Expertgruppen valde i samråd med herr Sandberg ut tre sjukdomsgrupper för sina undersökningar – cancer, ögonförändringar vid diabetes och prostatism.

Expertgruppen meddelade i sitt yttrande 1974 att inte något framkommit som tyder på att THX haft en botande eller objektivt fastställbar gynnsam effekt vid nämnda sjukdomar.

Om concertumörer sade man:

Vår sammanfattande värdering av de 18 patienter som dr Sandberg valt ut blir, att vi icke i något fall finner någon objektivt fastställbar gynnsam effekt av THX på malign tumörsjukdom, alltså inga hållpunkter för tumörhämmande effekt av THX. Denna värdering har på ett avgörande sätt bekräftats av de prospektivt undersökta och bedömda tumörfall, som också utvalts av dr Sandberg.

Vid den samlade bedömningen av de 18 retrospektiva och de 7 prospektiva fallen har vi inte gjort någon iakttagelse, som enligt vår uppfattning bör föranleda ytterligare vetenskaplig prövning av THX-behandlingens hämmande effekt vid maligna tumörsjukdomar.

Om diabetes framhöll man:

Sammanfattningsvis får jag sålunda som resultat av min granskning uttala att det icke finns något vetenskapligt tecken på att THX har någon gynnsam effekt på diabetes.

Om prostatism heter det:

Efter noggrann genomgång av de nio överlämnade Anebyjournalerna över prostatapatienter måste jag framhålla att där saknas helt uppgifter om sådana undersökningar som objektivt skulle kunna stödja uppfattningen om förbättring av dessa patienters grundsjukdom – prostatahypertrofi.

Socialstyrelsen uttalade därefter i ett cirkulär till medicinalpersonal att det enligt styrelsens mening inte står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att behandla patienter med THX.

Herr Sandberg är nu återigen ställd under åtal för olovlig yrkesmässig tillverkning av läkemedel samt för förseelse mot kvacksalverilagen bestående i behandling av cancer och sockersjuka mot ersättning.

I motionen av herr Lothigius och herr Johansson i Skärstad samt i motionen av herr Andersson i Ljung m. fl. begärs att THX-preparatet skall få användas inom sjukvården till dess ett renare tymuspreparat kommer ut på marknaden. I motionen av herr Gernandt framställs ett liknande yrkande. Motionären vill dock att som villkor för att läkare skall få använda THX i praktisk medicinsk verksamhet redan nu skall gälla att betryggande hygieniska förhållanden föreligger inte bara vid injicering utan även vid framställning av preparatet.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Svenska läkaresällskapet. Landstingsförbundet anför att frågan huruvida THX-preparatet t. v. skall få användas i sjuk-

vården skall avgöras efter rent medicinska bedömningar och har följaktligen avstått från att ytterligare uttala sig i ärendet. Socialstyrelsens och Läkarsällskapets yttranden innebär att remissorganen tar avstånd från tanken att man genom en författningsmässig särreglering skulle skapa möjligheter för en användning av THX-preparatet inom sjukvården utan att det visats att detta uppfyller de krav som eljest ställs för att läkemedel skall få användas. Dessa avstyrker också motionsyrkandet om ytterligare THX-prövning.

Svensk läkemedelslagstiftning har stränga krav. Men även i andra länder har man i dag, eller är på väg att införa, en liknande lagstiftning. Västtyskland exempelvis tog en ny läkemedelslagstiftning för några månader sedan.

Detta har medfört att vi har en hög standard på läkemedelsområdet i vårt land. Utskottet pekar på att ingen omständighet har framkommit som ger anledning att ändra den inställningen.

Vad motionärerna syftar till är att riksdagen skall besluta att medverka till att ge THX en unik ställning på läkemedelsområdet. Man gör jämförelse med de s. k. naturmedlen, som en utredning föreslår skall få säljas fritt. Men THX är något som injiceras i kroppen, och därför kan det aldrig jämföras med naturmedlen – även om man beträffande dessa skulle ändra lagstiftningen.

Utskottet avvisar alltså tankarna på att ge THX en särställning. Den skulle kunna leda till att även andra personer eller företag skulle kunna begära en sådan särställning och vägra underkasta sig läkemedelslagstiftning. På sikt skulle det bli omöjligt att upprätthålla en läkemedelskontroll i landet, och ytterst skulle detta drabba den sjukvårdssökande allmänheten. Den risken kan inte utskottet ta, och jag hoppas verkligen att riksdagen följer oss.

Det finns enligt utskottets mening inget hinder för socialstyrelsen att ta initiativ till forskning på olika områden. Det är en självklarhet. Det framgår av verksstadgan och instruktionen för socialstyrelsen och medicinska forskningsrådet. Men det finns dock en principiell betänklighet mot att socialstyrelsen skall både vara kontrollerande organ och samtidigt medverka till att ta fram det material som kontrollen avser.

Ingen kan påstå annat än att socialstyrelsen när det gäller THX har varit öppen för olika slag av åtgärder inom det område som socialstyrelsen har att handlägga. Men ingen gång har man kunnat påvisa några som helst verkningar av det preparat man haft att kontrollera.

Utskottet understryker emellertid att det är av vikt att socialstyrelsen håller sig informerad om vad som sker inom tymusforskning såväl i Sverige som i utlandet.

I det sammanhanget vill jag betona att Sverige trots allt är ett litet land också i forskningshänseende. Tymusforskning bedrivs i vårt land av den statliga läkemedelsfabriken Kabi tillsammans med FOA och vid Umeå universitet. I såväl Kabi/FOA som Umeå värjer man sig mot påståendet att man forskar kring det Sandbergiska preparatet. Det är här

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

fråga om tymusforskning i vidare mening än vad som påstås försiggå i den s. k. kliniska forskningen i Aneby. Denna fyller inte på något sätt de krav som de medicinska forskarna har.

En av forskarna kring thymosinet, professor Bertil Åberg vid läkemedelsfabriken Kabi, sade till mig i går – och jag får återropa honom: "Ge Sandberg en eloge för att han pekat på rätt körtel, men hans verksamhet i övrigt är rent charlataneri. Det har inget med forskning att göra. Om det funnes något väsentligt i THX då skulle alla svenska läkemedelsfabriker – Astra, Leo, Kabi och allt vad de heter – för länge sedan tillverkat preparatet. Och då skulle naturligtvis alla de stora läkemedelsföretagen i världen med miljardomsättning kastat sig över det Sandbergska preparatet." Så långt Åberg!

Upptäckten av tymuskörtelns egenskaper är inget resultat av herr Sandbergs arbete. Det går mycket längre tillbaka i historien.

Forskning pågår världen runt om thymosinet – i Sverige, i Västtyskland, i England och i Frankrike. I Amerika har man nått längst. Genom en ny teknik har man nu möjlighet att finfördela tymuskörteln, något som *kan* leda till att man får fram verksamma läkemedel ur denna.

Men jag vill betona att denna forskning icke på något sätt kan sammanblandas med den verksamhet som herr Sandberg bedriver.

Han kallar sin verksamhet för klinisk forskning. Det är ingen klinisk forskning enligt gängse begrepp. Sådan har vi i vårt land i princip endast vid regionsjukhusen där en hård kontroll ingår som ett mycket väsentligt inslag och där man har laboratorium till förfogande.

Utskottet är medvetet om att många människor tror på THX. Och för deras del är det klart att en utebliven THX-spruta upplevs mycket negativt.

Det rör sig tyvärr i en del fall om patienter, som inte besöker den reguljära sjukvården – utan har större tilltro till herr Sandberg. Dess värre riskerar de att inte få den hjälp som de kunde erhålla om de besökte sjukhusen, och därigenom drar herr Sandberg på sig ett stort ansvar. Det är en självklarhet för sjukhushuvudmännen att ta sig an dessa patienter och ge dem all upptänklig vård om THX-injektionerna upphör.

Självfallet spelar psykologiska faktorer stor roll i sjukvården. Jag underskattar inte dem det ringaste. Som Läkaresällskapet framhållit, har precision och effektivitet blivit honnörssord inom sjukvården och psykologiska och allmänmänskliga faktorer stundom skjutits i bakgrunden. Det är bl. a. i den situationen jag vill sätta in THX-preparatet. Mänsklig tro är naturligtvis i det fallet en realitet. Jag understryker: Jag har all förståelse och all respekt för de människor som tror på THX och som är patienter hos herr Sandberg. Det rör sig om människor som griper ett halmstrå när sjukdomen härjar, som tror att en THX-behandling skall hjälpa. Jag ger mig inte in på några bedömningar av det fall som herr Sven Johansson presenterade. Jag konstaterar bara att utskottet inte har till uppgift att följa upp läkemedelslagstiftningen, vare sig i det avscendet eller i något annat.

De undersökningar som gjorts av experter på de sjukdomar jag nämnt talar ett tydligt språk. Ingen expert har kunnat påvisa några verksamma förbättringar genom THX.

Jag vill också peka på vad utskottet skrivit om patientinformationen. Det är tyvärr så att informationen till patienterna vid sjukhusen inte i alla avseenden är som den borde vara. Detta medför oklarheter och svårigheter för de sjuka. Det är att hoppas att de utredningar som sysslar med dessa frågor snabbt skall kunna nå fram till ett bättre resultat.

Jag vill understryka att det naturligtvis är mycket väsentligt att utskottet i en så kontroversiell fråga som denna har en enhetlig uppfattning. Det är onekligen mycket viktigt att vi har slagit fast att läkemedelslagstiftningen inte skall ändras, att ingen särställning ges åt THX, att ingen sjukhusklinik får användas för THX-försök, att riksdagen inte voterar i en medicinsk fråga. Det är också viktigt att notera att utskottet uttalar sig för att tymusforskningen uppmärksammas, men att detta i så fall sker i samband med medicinska forskningsrådet.

Så några ord om det förslag som herr Lothigius och herr Sven Johansson lagt. Först noterar jag med glädje att de nu inte ställer sig bakom motionskraven på att THX skall få användas i sjukvården. Det betecknar jag som ett stort framsteg. De nöjer sig i dag med att lägga fram ett motförslag till utskottet, där de vill att socialstyrelsen skall inventera möjligheterna för vidgad forskning på detta område, innefattande också klinisk prövning. Den möjligheten har, som jag tidigare redovisat, socialstyrelsen redan nu.

Det är inte längre en fråga om att THX skall få användas på sjukhusen. Nu är både herr Lothigius och herr Sven Johansson i full marsch bort från herr Sandberg. Nu talar man om behovet av vidgad forskning på området, och det kan inte betyda annat än en bredare tymusforskning. Samtidigt vill de att denna forskning skall innefatta en omfattande klinisk prövning. Det betyder i realiteten att man förlägger denna till ett regionsjukhus.

Kabi beräknar att det kommer att ta minst sex till sju år, kanske tio år, innan en sådan forskning leder fram till några resultat. Hur går det då med herr Sandbergs verksamhet under tiden och hur går det för hans patienter, de som nu säger sig inte kunna undvara THX-sprutorna, de som upplever det som en påfrestning att inte få sprutorna?

Herr Lothigius och herr Sven Johansson godkänner vad socialutskottet har sagt i principfrågan. Det är ett mycket värdefullt framsteg. De vill nu, tvärtemot vad de har sagt på protestmöten som THX-föreningar anordnat, godkänna att man inte ändrar gällande läkemedelslagstiftning och författningsföreskrifterna.

Vad återstår då av de stolta proklamationer som herr Lothigius och herr Sven Johansson tidigare gjort? Jo, de vill att resultatet av den ingående forskningen skall vara avgörande för de åtgärder som senare kan bli aktuella i THX-frågan. Detta vill de ge regeringen till känna. Det är emellertid ett slag i luften, eftersom det redan förekommer en vidgad

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

tymusforskning i Sverige.

Herr Lothigijs och herr Sven Johansson skiljer sig egentligen inte från utskottet. De ägnar sig åt kamouflage för att rättfärdiga sin egen reträtt och i någon mån rädda ansiktet. Men bakom fasaden döljer sig i saken ingen annan uppfattning än den som utskottet enhälligt har kommit fram till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade på Göran Karlsson fick jag klart för mig att han såsom person själv inte står bakom socialutskottets skrivning i frågan och den positiva förändring som socialutskottet har fört fram. Det verkar som om han av socialutskottet tvingats att komma dithän. Hela hans anförande var ett angrepp mot de människor i detta land som har en annan uppfattning.

Det gör mig än mer betänksam. Vi utgår från att vi skall använda alla möjligheter för att forskning och klinisk undersökning skall kunna ske på ett riktigt sätt. Det är alldeles självklart att THX måste få användas för den kliniska undersökningens skull. Att det därigenom läggs i händerna på läkare måste väl vara riktigt?

Gunnar Biörck är upptagen på talarlistan och kommer naturligtvis att redovisa sina vetenskapliga synpunkter på ärendet.

Det är riktigt att de undersökningar som har lagts i händerna på dessa duktiga människor inte har visat ett positivt resultat. Men mot dessa relativt korta undersökningar – relativt korta, det måste även Göran Karlsson medge – står tusentals människor som finner det märkligt att vetenskapen påstår att medlet inte har någon effekt, fastän de såsom människor känner att de mår bättre av det. De blir stimulerade av det, och det ger dem en känsla av att de är friska och kan arbeta.

Enligt de informationer som jag har fått av en rad människor som tagit THX har de samtidigt nyttjat den svenska sjukvården. De påstår att 60–80 % av de människor som använder THX samtidigt begagnar sig av den svenska läkarvården. Det är väldigt viktigt att kunna konstatera detta. Då är det inget slag i luften. Tvärtom är det ett starkt önskemål från oss att vi får klart för oss vad det är som stimulerar i THX. Det behövs en bred undersökning, där man frågar människorna: Vad är det som påverkar er situation? Det har inte gjorts. Hundratals eller tusentals frågeformulär borde sändas ut; man borde också diskutera denna fråga med patienterna.

Det är detta, Göran Karlsson, som vi i all ödmjukhet hemställer.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c) kort genmäle:

Herr talman! Om TV sänder första delen av Göran Karlssons inlägg, så får THX-patienterna klart för sig vilka små förhoppningar de kan ha, ifall Göran Karlsson får bestämma i fortsättningen.

I Tyskland forskar man och ger människor möjligheter att få THX,

och vi är medvetna om att svenskar som har råd får dit redan för att försäkra sig om att ha tillgång till preparatet, om det skulle bli stopp här hemma. Jag måste säga att det vore beklagligt om så sker. För då gynnar vi bara människor som har ekonomiska möjligheter att skaffa sig vad de vill ha. Jag tror inte att Göran Karlsson vill påstå att den tyska hälsovården är så mycket sämre än vår att det är detta som gör att man tillåter THX-injektioner i Tyskland.

Det är humanitära skäl som har legat bakom det yrkande som framställts här i kammaren, och jag vill kämpa för att de människor som nu är beroende av THX skall ha möjligheter att få det även i fortsättningen. Det är nog ingen reträtt. Göran Karlsson får gärna läsa in i detta vad han vill, men vi vet ju vad vi har menat.

I 25 år har möjligheterna funnits för människor att få THX-behandling. Så efter 25 år, när tusentals människor har gjort sig beroende av preparatet, skall man helt plötsligt säga stopp. Det är detta vi tycker är så grovt mot sjuka människor.

Flertalet av dem som får THX-injektioner har sökt läkare tidigare men fått beskedet att de ingen hjälp kan få. Det kan hända att ytterst få fall har gått förbi den svenska sjukvården. Mitt krav är – och det är därför jag arbetar med den här frågan – att vi inte skall försätta människor i en svår situation, människor som måste ha THX-behandling för att kunna leva ett någorlunda normalt liv.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi vet vad vi menar, säger herr Johansson i Skärstad. Men ni skall ju också veta vad ni skrivit. I skrivningen står det helt klart att ni tar avstånd från er tidigare linje i frågan och nu instämmer med utskottet om mycket viktiga principiella delar. Det är resultatet av det arbete som vi har kommit fram till.

Socialutskottets ordförande har tvingats att acceptera detta, säger herr Lothigius. Herr Lothigius har väldigt litet reda på vad som förekommer inom utskottet. Vi har verkligen bemödat oss om att i sak diskutera den här frågan. Vi har samlats kring ett enhälligt betänkande. Det finns icke någon skillnad mellan utskottets ordförande och dess övriga ledamöter. Vi är hundraprocentigt överens om de tag som har tagits. Jag vill med skärpa tillbakavisa de försök som herr Lothigius här har gjort att särskilja mig från utskottets övriga ledamöter.

Det är inte säkert att tymusforskningen görs bäst i Sverige. Om man har kommit långt i USA, så varför inte utnyttja resultaten av den forskning som där har bedrivits? Man har där långtgående erfarenheter och kan därför snabbare än på andra håll nå fram till resultat. Vi kan givetvis diskutera vilket område som skall prioriteras med forskning, men jag är inte säker på att det blir just detta område som då i första hand skulle få prioritet. Det kan lika gärna vara andra områden som kommer in i bilden.

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Sedan sade både herr Johansson i Skärstad och herr Lothigiuss att vi skall ta hänsyn till de människor som det här gäller och som verkligen tror på THX. Den som lyssnade uppmärksamt på mitt tidigare anförande kan emellertid inte ett ögonblick tveka om vad jag i det fallet sade, nämligen att jag har full förståelse för de människornas inställning. Den kan man inte gå ifrån. Det sades också att vi skall fråga patienterna hur de känner sig, för det är det som skall vara avgörande för den vetenskapliga forskningen. Ja, vi vet väl alla att om vi blir behandlade väl på en sjukvårdsinrättning – och det blir vi i regel – tror vi också på den läkare som behandlar oss. Och jag förstår att alla de människor som det här gäller har precis samma tro på den verksamhet som dr Sandberg bedriver.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Skall THX få en särställning när det gäller forskning och klinisk prövning? Ja, jag menar att THX har rätt till en särställning därvidlag. Om vi här i landet har medverkat till att THX har fått användas under 25 år vid behandling av över 25 000 patienter, och när nu 5 000 sjuka står i kö och sjuka människor i dag deltar i specialresor till kliniker i Tyskland för att bli behandlade, så menar jag att vi måste handlägga denna fråga mot bakgrund av den stora mängd människor som befinner sig i denna situation. Vi måste ge dem en chans och satsa på forskning och klinisk undersökning.

I detta fall har vi inte gått något steg tillbaka, utan vi har skrivit som vi gjort därför att kammarens ledamöter skulle kunna följa med i diskussionen och medverka till att forskning och klinisk prövning kommer till stånd. Det innebär i praktiken att kliniska försök med THX skall kunna göras av läkare, och vår skrivning är en hemställan till socialdepartementet och socialstyrelsen att överväga detta. Och om riksdagen får det förtroendet från ett stort antal av ledamöterna här, så skulle det förvåna mig om man inte av de åberopade skälen – inte minst de humanitära – lyfter upp frågan i både socialdepartementet och socialstyrelsen.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna vill inte lyssna på de människor som har fått hjälp genom THX. Han omyndigförklarar dem. Men vi har läkare som skall tala om detta litet senare. Jag tar för givet att de lyssnar på patienterna och vet deras hälsotillstånd när de behandlar dem.

Göran Karlsson säger att han har förståelse för de människor som det här gäller, men det räcker inte med förståelse. Det är THX-injektioner de måste ha i fortsättningen. Det är det som är frågan. Jag hoppas att vi får stor anslutning till det särskilda yrkande som vi har lagt fram och att socialministern läser protokollet – biträdande socialministern lyssnar ju på debatten här i kammaren – och sedan tar initiativ i den här

frågan. Stor hänsyn måste då tas till den situation i vilken tusentals människor i vårt land och deras anhöriga befinner sig. Många tusen människor kommer att läsa det här protokollet och se vad som har beslutats i dag.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! När man lyssnar på herr Lothigius och herr Johansson i Skärstad finner man att de inte följer det förslag som de lagt fram för riksdagen. I debatten talar de fortfarande om att ge THX en särställning – någonting som de helt skrivit bort i det förslag som de har lämnat. Om man använder ett argument i talarstolen och ett annat i det förslag man lägger fram beklagar jag verkligen THX-patienterna, som blir förlödda av ett sådant handlande. Nu skall vi, enligt herr Lothigius uttalande i debatten, ge THX en särställning. Det är det ni har menat att man inte skall göra när ni har skrivit under på utskottets skrivning! Det får väl vara konsekvens mellan orden i det ena och det andra fallet!

Herr Johansson i Skärstad säger att vi skall lyssna på patienterna. Ja, det är klart att vi skall göra det. Men man kan väl inte heller nonchalera vad landets främsta expertis sagt i denna sak; experterna är beredda att säga att THX, enligt vad de har kommit fram till, inte har några verkningar.

Jag tycker synd om patienterna i många avseenden. Detta är naturligtvis ett ytterligt besvärligt kapitel – att de tror på en sak och inte får sina sprutor. Utskottet har att försöka se till att läkemedelsförordningen följs och att det ges anslag till den forskning som behövs – men utskottet skall inte göra något mer.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herrar Lothigius och Johansson i Skärstad anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna anklagade herrar Lothigius och Johansson i Skärstad för att säga en sak och skriva en annan. Det tycker jag inte att han var rätt person att göra med tanke på vad han säger här i talarstolen och vad han varit med och skrivit på i egenskap av utskottsordförande.

Herr Karlsson i Huskvarna tycker uppenbarligen inte att det är något märkligt med THX. Det kanske det inte är. Det kanske är verkningslöst. Men det är i alla fall ett ganska märkligt medel. Det har funnits i 25 år, och tusentals människor påstår att de har blivit bättre av det eller åtminstone att det har hejdat en allvarlig försämring. Övertygelsen härom har växt i styrka under de här åren, men socialutskottets ordförande låtsas som om ingenting har hänt.

Det har gjorts en hel del undersökningar kring THX, som i princip

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

har lett fram till att man inte har kommit fram till någonting. Man har försökt förklara de tusentals patienternas påståenden om att de blivit bättre med att det är tillfälligheter, att det är fråga om självläkning eller om psykiska faktorer. I hur många tusentals fall kan man ha det som förklaringsgrund? Skall det vara 10 000 fall eller 100 000 fall innan man börjar fundera? Kan det vara så att dr Sandberg är så skicklig att dupera patienterna att de blivit bättre därför att de verkligen tror på detta? Har alla dessa tusentals människor blivit lurade? Är de så dumma? Eller kan det tänkas att det trots allt kan finnas någonting i medlet som man inte har upptäckt?

Det är mycket möjligt eller snarast troligt att preparatet har en åtskilligt svagare verkningsgrad än vad som hävdas av THX-anhängarna, men en ordentlig undersökning av medlet är ett måste i det här sammanhanget. Alla de tusentals människor som är intresserade av THX har rätt att få reda på vad det egentligen är fråga om, vilket de inte vet nu. De har rätt att kräva att det företas en forskning av sådan omfattning och kvalitet att de kan lita på den.

Det är också en realitet i dagens läge att tusentals och åter tusentals människor inte tror på de undersökningar som har gjorts. Det är beklagligt att vi har hamnat i ett sådant läge, och vi kan inte bara helt bortse från dessa människors misstro. Svaret till dem måste rimligtvis vara att man genomför en betydligt mera djuplodande forskning än den hittillsvarande.

THX är ett märkligt medel. Det har på senare år faktiskt börjat sprida sig på andra håll i världen och även andra forskare har börjat studera det. Jag har ett livligt minne av ett besök på Kabi tillsammans med ett antal andra riksdagsmän för ett par år sedan, där den av herr Karlsson i Huskvarna återopade professor Åberg redogjorde för att ett italienskt läkemedelsföretag hade satt i gång thymosinforsning och att också Kabi via ett amerikanskt företag hade börjat visa intresse för sådan forskning. Om jag inte minns totalt fel, svarade professor Åberg på en fråga om varför man inte tog kontakt med dr Sandberg, att man inte kunde göra det därför det var litet väl känsligt. Jag hoppar att herr Karlsson i Huskvarna känner en viss skuld till att frågan blivit så känslig och inflammerad att man inte vågar gå öppet till väga.

Frågan om THX har blivit så inflammerad att – jag återkommer till det ytterligare en gång – det bara finns en väg att gå, nämligen att sätta i gång en mycket omfattande och grundlig forskning som en majoritet av svenska folket tror på och uppfattar som rättvis och riktig. Gör vi inte det, kommer denna fråga att fortsätta att vara en följetong här i riksdagen. Det enda man kan säga om THX i dag är att vi har ett alltför svagt underlag för att egentligen kunna uttala oss om detta preparat.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till det yrkande som under överläggningen framställdes av herr Lothigius.

I detta anförande instämde herr Hörberg (fp).

Herr LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1976/77:9, som vi nu behandlar, berörs ett flertal motioner som på olika sätt vill främja användningen inom sjukvården av naturläkemedel och av nu icke-konventionella behandlingsmetoder. Betänkandet berör inte enbart THX, som man kanske kan ha fått ett intryck av när man lyssnat på de föregående talarna i debatten.

Utskottet har kompromissat sig fram till ett enigt betänkande, och detta betyder att, som vanligt, alla därmed inte är helt nöjda.

Herr talman! Jag vill redan nu säga att jag inte har några andra yrkanden än utskottets och ställer mig helt bakom dess förslag.

För min del vill jag deklarerera den uppfattningen, att detta utskotts-betänkande i stora delar är uttryck för en positiv inställning till många av de krav och förslag som framförts i olika motioner och som utskottet haft att behandla.

Jag har begärt ordet för att lägga fram några personliga synpunkter på ett par områden. Det gäller bl. a. avsnittet som behandlar legitimering av vissa kiropraktorer. Motioner på detta område har tidigare avstyrkts. I år har man i utskottet uppnått en enig skrivning som utmynnar i hemställdan att motionen 1975/76:2068 överlämnas till medicinalansvarskommittén, som f. n. har liknande frågor att behandla.

Till seriöst arbetande kiropraktorer vill jag för min del, förutom de i motionen nämnda Doctors of Chiropractic, även räkna dem som är medlemmar i Kiropraktiska föreningen i Sverige. Dessa har även en betryggande utbildning oftast efter studier i utlandet, många av dem bl. a. hos professorn, läkaren och kiropraktorn Ove Böje i Danmark, som även lett kurser för läkare i kiropraktik i vårt land. Sådana kurser har bl. a. hållits på Djursätra Brunn. För medlemskap i Kiropraktorförbundet ställs mycket hårda krav på meritering, både genom skrivningar och i praktisk behandling av patienter. Utskottet skriver på s. 42 i betänkandet: "Seriöst utövad kiropraktisk verksamhet måste därför anses utgöra en resurs som även den offentliga sjukvården bör kunna tillgodogöra sig." Jag behöver väl inte säga att jag helt delar den uppfattningen.

Genom mångårigt arbete som förtroendeman i landstinget och det förhållandet att jag bor granne med en seriöst arbetande kiropraktor har jag fått rätt god inblick i verksamheten. Tilläggas kan, att jag personligen blivit botad av en kiropraktor efter tre månaders sjukdom, där fem läkare undersökte och behandlade mig, men ingenting tycktes hjälpa.

När jag fick beskedet att min enda chans att bli bra var att genomgå en diskbråcksoperation, bad jag om några dagars betänketid. Jag hade nämligen tidigt under min sjukdom fått tips om att besöka en kiropraktor, men som jag tillhörde landstingets sjukvårdsstyrelse svarade jag att kan inte läkarna klara detta, så kan ingen annan göra det heller. Jag tog emellertid tag i det halmstrå som jag fått tidigare och besökte en kiropraktor, som konstaterade en kotförskjutning och utförde en helt smärtfri behandling, vilken gjorde att jag efter tre dygn var fri från min smärta

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

och invaliditet samt kände mig som en ny människa. Detta är nu 18 år sedan. För ett år sedan fick jag tillbaka symtomen och smärtorna, men då gick jag direkt till en kiropraktor och blev bra med en gång.

Med detta vill jag bara ha sagt att jag har full förståelse för alla dem som anser att dessa för sitt yrke väl utbildade kiropraktorer utgör ett mycket bra komplement till vår sjukvård. De borde enligt min mening kunna få legitimation och även komma in i sjukförsäkringssystemet.

Utskottet har på ett par ställen i betänkandet talat om likheten mellan kiropraktorer och sjukgymnaster. Jag delar inte den uppfattningen. Enligt min mening är denna likhet överbetonad. Här är det närmast fråga om två skilda yrkesgrupper med helt olika behandlingsmetoder. Men att en kiropraktor dessutom är utbildad sjukgymnast är naturligtvis en bra kombination.

Jag har som sagt velat redogöra för dessa mina synpunkter, som jag inte lyckades få med i betänkandet. Men det betyder inte att jag har ändrat uppfattning, utan jag står bakom utskottets ställningstagande. Det är bara ett par synpunkter som jag har velat tillägga.

Slutligen bara ett par ord om THX! Utskottets betänkande är även på denna punkt frukten av en kompromiss, och jag kan väl för min del erkänna att jag tillhörde dem i utskottet som gärna skulle ha velat gå litet längre än vad utskottet gjorde i den positiva synen på THX. Vi lyckades emellertid inte komma längre i kompromissen, men något förbud mot att använda THX innebär å andra sidan heller inte utskottets ställningstagande. Jag kan säga att jag känner sympati för det av herr Lothigius framlagda förslaget, men det skiljer sig inte särskilt mycket från det förslag som utskottet självt har tagit. Jag har anslutit mig till utskottets förslag tidigare och jag kommer att göra det även på den här punkten.

Fru EKELUND (c):

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar, nämligen socialutskottets betänkande 1976/77:9, tilldrar sig naturligtvis THX-frågan det största intresset, men även andra behandlingar och behandlingsformer har tagits upp i betänkandet. Sålunda har, som herr Leuchovius tidigare antydde, frågan om kiropraktorernas legitimation nu åter aktualiserats.

Genom socialutskottets uttalande i det citerade betänkandet har frågan förts närmare sin lösning genom att man överlämnar densamma till medicinalansvarskommittén.

I direktiven till denna kommitté sägs bl. a. enligt utskottsbetänkandet: "härvid bör det förhållandet att nya personalkategorier successivt kommer till inom vårdverksamheten liksom sambandet mellan behörighets- och utbildningskrav samt ansvarsfrågan beaktas."

Med anledning av de citerade direktiven till medicinalansvarskommittén och med hänsyn till att denna kommitté genom utskottsuttalandet får till uppgift att bedöma kiropraktorernas verksamhet vill jag fästa kammarrens uppmärksamhet på att det sedan 1970 i vårt land bedrivs en

utbildning för en manuell terapi.

Utbildningen ges vid Naprapathic School här i Stockholm. Den handhas bl. a. av läkare, sjukgymnaster och USA-utbildade naprapater. Utbildningstiden är enligt den uppgift jag har fått tre och ett halvt år och inträdeskraven genomgången gymnasieskola. De utbildade naprapaterna samarbetar enligt uppgift ofta med läkare då det gäller röntgen, diagnostik o. d.

De första tre terminerna av utbildningen ägnas åt massage- och sjukgymnastikutbildning – om eleverna inte redan är sjukgymnaster. Denna del av utbildningen är förlagd till Axelsons Gymnastiska Institut i Stockholm. De följande terminerna meddelas utbildningen vid Naprapathic School, och den omfattar då en specialutbildning för att manuellt behandla fel i rörelseapparaten. Sista terminen ägnas åt examensarbete.

I den kursplan som institutet har anges vilka ämnen som ingår i utbildningen, antalet timmar, kurslitteratur m. m.

Antalet utbildade naprapater är f. n. 51, medan sammanlagt ett 80-tal håller på med sin utbildning.

Herr talman! Jag har med det sagda velat peka på att denna utbildning försiggår i vårt land. Jag kan givetvis inte avge något värdeomdöme om den och inte heller har jag i det här läget något yrkande, men jag tror att det är värdefullt att frågan uppmärksammas i medicinalansvarskommittén.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag ber kammaren om tillgift för att jag nu bryter den oskrivna lag som bjuder en nyvald riksdagsman att lyssna hellre än att tala. Jag har emellertid läst ett stort antal motioner, interpellationer och framför allt debattprotokoll från senare år i det ärende som nu behandlas, och jag har funnit att ingen av de läkare som före mig tillhört denna kammare har tagit till orda i saken. Många frågor har därför framställts i ett tomrum. Ekot av dem har återkastats i debatt efter debatt – även i dag. Desperata vädjanden om mera klarhet har mötts av vad som kunnat förefalla som en tystnadens sammansvärjning.

När jag har studerat inte bara faktamaterialet om THX – vilket jag som läkare redan tidigare haft tillgång till – utan också de synpunkter och meningar som förts till torgs i denna kammare, har jag kommit till den slutsatsen, att jag möjligen kunde bidra till dagens överläggning med ett försök att analysera vad det egentligen är man talar om och varför man uppenbarligen hittills haft så svårt att förstå varandra. För min egen del anser jag mig icke vara i behov att – som den förutvarande socialministern var nödsakad till – ta betäckning bakom det vederbörliga ämbetsverket eller den gällande lagstiftningen, utan vill försöka att försättningslöst föra ett, såvitt möjligt, självständigt resonemang.

Vad är THX? THX är ett vattenextrakt av kalvbräss med för ögat synbara vävnadsfragment, innehållande många olika kemiska substanser och avsett för injektion på människor. Vad kan det finnas i det extraktet?

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Ingen vet tyvärr i dag om det i detta extrakt finns några verksamma mängder av de thymushormoner som numera förefaller att ha isolerats bl. a. i USA. Om man centrifugerade bort de fasta partiklarna i THX-extraktet, försvann den – i och för sig ospecifica – effekt på vita blodkroppar som kunde påvisas av vissa forskare i Umeå.

Herr Lindahl i Hamburgsund har nyss sagt att folk har rätt att få reda på vad THX är, och jag delar helt den uppfattningen. Dr Sandberg har inte kunnat svara på frågan vad det är i extraktet. I Umeå har man försökt sig på det och kommit ett stycke på väg, och det är möjligt att vi av herr Weinehall om en stund kommer att få veta något mera om det.

Vad uppges THX ha för verkan? I debatten görs det bl. a. gällande, att preparatet är verksamt mot cancer samt att det medför ett förbättrat allmäntillstånd och en subjektiv känsla av ökat välbefinnande. Herr LOTHIGIUS talade för en stund sedan om "en känsla av att jag är frisk".

Vad kan man, biologiskt sett, förvänta sig för effekter av injektioner av kalvbrässpreparat, och på vad sätt skulle dessa effekter skilja sig från effekterna av injektioner av material från andra organ – t. ex. moderkaka eller fostervävnader – som utomlands använts bl. a. i föryngringssyfte?

Med hänsyn till att THX uppenbarligen är ett heterogent preparat är detta svårt att förutsäga. Det är fullt tänkbart att äggviteämnen och annat i detta extrakt, liksom i andra vävnadsextrakt, kan ge upphov till vissa allmänreaktioner och uppenbarligen även immunisera mottagaren mot något av de i extraktet befintliga ämnena. Den effekt på tuberkulos hos marsvin som Sandberg redovisade i sin avhandling har emellertid inte kunnat verifieras av Umeåforskarna.

Vad kan man i dag rimligen säga om THX verkningar ur klinisk synvinkel?

De utredningar som hittills verkstälts genom socialstyrelsens försorg har inte kunnat påvisa någon *objektiv* positiv effekt av THX på cancer, ögonförändringar vid sockersjuka eller prostatism. Däremot har många patienter omvitnat en *subjektiv* upplevelse av förbättrat allmäntillstånd, trots att deras sjukdom fortsatt att utvecklas i ogynnsam riktning. Svenska läkaresällskapet har i sitt remissyttrande till socialutskottet anslutit sig till socialstyrelsens uppfattning att de verkställda utredningarna är till fyllest för att utdöma THX som läkemedel och att ytterligare prövning icke erfordras.

När jag själv har försökt sammanfatta vad som medicinskt sett framkommit i saken, har jag fått det intrycket att någon specifik effekt av THX på cancer och vissa andra sjukdomstillstånd inte har kunnat påvisas; att positiva effekter på patienternas upplevelse av sitt eget hälsotillstånd har förekommit; att skador i form av infektioner har varit anmärkningsvärt sällsynta med hänsyn till preparatets framställningssätt, men att varje injektion med kroppsfrämmande äggviteämnen i och för sig innebär risker för framtida överkänslighetsreaktioner.

Jag går nu över till de juridiska aspekterna, eftersom det ju i själva

verket är på detta område som en lagstiftande församling har sin egentliga beslutsfunktion.

Den hittillsvarande domstolsbehandlingen av THX-frågan har inneburit att högsta domstolen fällt Sandberg för olovlig tillverkning av läkemedel. THX är således ett läkemedel, men tillverkningen är olovlig. Socialstyrelsen har i skrivelse till socialutskottet meddelat att Sandberg aldrig begärt tillstånd att få tillverka THX, ej heller inlämnat dokumentation för bedömning av THX hos läkemedelsnämnden. Som herr Karlsson i Huskvarna redan nämnt har socialstyrelsen därför anmält Sandberg till förnyat åtal med anledning av att han fortsatt att bedriva sin olovliga tillverkning av THX samt att han – som är veterinär och icke läkare – brutit mot lagen om förbud mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område, den s. k. kvacksalverilagen, och Sandberg är instämmd till Eksjö tingsrätt i detta mål.

Vad kan man då säga om socialstyrelsen? I sitt remissyttrande till socialutskottet framhåller styrelsen att den är bunden av den läkemedelsförordning för vilken riksdagen bär ansvaret och att socialstyrelsens agerande därför skett till åttlydnad av riksdagens beslut. Här i kammaren har det i januari detta år vädjats till socialstyrelsen, av herr Hörberg, att åstadkomma "en resonabel överenskommelse" mellan socialstyrelsen och dr Sandberg, "så att verksamheten vid THX-klinikerna kan fortsätta"; av fru Fredriksson, "att medlet skall få användas legalt", och i maj av herr Polstam, att socialministern skulle "medverka till att socialstyrelsen omprövar sitt ställningstagande till THX-preparatet".

Såvitt jag kan finna utrett är det högsta domstolen som har förklarat THX vara ett läkemedel, ehuru olovligen tillverkat, eftersom Sandberg icke i vederbörlig ordning sökt och icke fått tillstånd att tillverka det. Jag har för egen del kanske inte samma respekt för myndigheter som jag har funnit här i riksdagen, och jag har förvisso haft ett och annat att säga om socialstyrelsens psykologiska handlag på det område vi diskuterar, men jag tror inte desto mindre att det är felaktigt och ojust att här i riksdagen ställa socialstyrelsen i skottgluggen för åtgärder som faktiskt vidtagits inom den gällande lagstiftningens ram, uppenbarligen med den dåvarande departementschefens gillande.

Vi står emellertid nu inför en situation där upphovsmannen och tillverkaren av THX av allt att döma på nytt kommer att stå som svarande i ett mål, där både tillverkningen av preparatet och behandlingen av vissa patienter kommer att aktualiseras.

Om detta mål skall jag självfallet icke yttra mig. Men situationen inbjuder till vissa reflexioner rörande den gällande lagstiftningen på läkemedelsområdet, som har beröring med dagens ärende. För ett år sedan avgavs ett betänkande om "naturläkemedel" av en arbetsgrupp inom socialstyrelsen. Det har sedan varit på remiss genom socialstyrelsens och – efter vad jag förstår – även genom socialdepartementets försorg och torde f. n. vara föremål för överväganden inom socialdepartementet. Förmodligen får riksdagen framdeles tillfälle att diskutera saken mera ut-

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

förligt. Låt mig endast säga, här och nu, att jag varit och är liberalt inställd till att många "naturläkemedel", hämtade ur naturen och avsedda att tillföras på naturliga vägar, skall få försälgas fritt inom de gränser marknadsföringslagstiftningen och livsmedelslagen anger. Vid Serafimerlasarettet använde mina företrädare för 200 år sedan bl. a. läkemedel av enbär, pepparmynta och honung mot tuberkulos, kräkrot och bivax mot feber samt tallstrunt, pepparrot och vattenklöver mot skörbjugg – av vilka säkert många odlades i lasarettets botaniska trädgård, som anlagts av Linné. Dem använder vi inte längre, men sex av dessa läkemedel säljs fortfarande i hälsokostbutiker och finns på listan över medel som nu föreslås undantagna från läkemedelsförordningen, och det vill jag varmt tillstyrka. Om herr Torwald är här, hoppas jag att han skall gilla detta.

Det förhåller sig nämligen vanligen så, att beskedliga medel är både överksamma och ofarliga, medan kraftiga medel är verksamma, men därigenom också farliga. Det är detta som är den moderna medicinens dilemma, och få är mera medvetna om den saken än vi läkare, som har att hantera dessa verksamma men också farliga medel. Många sjukdomstillstånd kräver att man tar chanser, men därmed också risker, med sådana medel. Andra sjukdomstillstånd låter sig med fördel behandlas med mildare medel, eller med inga medel alls utan i stället med samtal och sympati. Var och en vet hur mycket tryggheten att ha fått en mänskligt förstående kontakt innebär, oavsett om den beseglas med ett recept eller en injektion eller bara ett fast handslag. Med detta vill jag ha sagt att det vid sidan av den medicinskt-vetenskapliga föreställningsram, som omgivit utredningen av THX-behandlingens effekter, finns en annan, en *psykologisk* föreställningsram, som är lika viktig och inom vilken vi finner mycket av det som gjort THX-frågan till vad den har kommit att bli.

Det är sådana faktorer som har gjort att en bred allmänhet enligt en SIFO-undersökning i början av detta år "inte tror på den medicinska expertisen i frågan". Bland alla vuxna uppges 65 % tro "att Sandberg har rätt och att THX botar". Bland äldre personer med låg utbildning i Mellansverige var siffran 80 %. I denna kammare har många vittnesbörd i samma anda givits, bl. a. av fru Fredrikson för två år sedan: "– – – en stark tro och dess verkan kan man inte förklara, ej heller påvisa. Faktum är att THX gett effekter, även om det är svårt att vetenskapligt bevisa dessa."

Socialutskottets ärade ordförande yttrade ett halvår senare, och vi har hört något av samma tonart i dag om än något mildare: "Det är inte det psykologiska vi nu skall ta ställning till, utan det medicinska." Men när ärade ledamöter av denna kammare vittnar, som herr Petersson i Röstånga gjorde i januari i år, och säger att THX är "ett halmstrå", ett halmstrå som det vore omänskligt att ta ifrån dem – det har vi också hört i dag från annat håll – eller som herr Hörberg i samma debatt påstår att det är fråga om "tusentals människor som dör, om de inte får medi-

cinen", så tror jag inte man kan underlåta att också beakta den psykologiska aspekten av frågan.

"Det står naturligtvis varje representant fritt att redogöra för de åsikter i frågan vilka är förhärskande i den valkrets, från vilken han hitskickats, och en sådan redogörelse kan utan tvivel innehålla värdefulla upplysningar, men sin egen ställning till frågan måste han inta och försvara i enlighet med sin egen övertygelse, som säger honom: Respektera icke fördomar! Respektera rättvisan!" Orden är inte mina, utan uttalades av en av herr Hörbergs företrädare på Göteborgsbänken, nämligen Viktor Rydberg, i hans jungfrutal i andra kammaren 1870. Översatt till nutidsspråk skulle jag kanske våga vädja till en och annan att försöka väl hålla hjärtat varmt, men huvudet kallt.

För två år sedan frågade herr Lothigius i kammaren: "Vad är beprövad erfarenhet, herr socialminister?" och dåvarande socialministern svarade: "Vetenskap och beprövad erfarenhet är den sammanlagda kunskap som finns vid varje särskild tidpunkt." För ett år sedan diskuterade vi detta på Läkaresällskapet ett kvarter härifrån. Den undervisning som meddelas vid våra medicinska fakulteter skall enligt universitetsstadgan stå på vetenskaplig grund. Vad innebär då vetenskapsbegreppet med hänsyn till läkemedelsprövningar? Jo, det innebär bl. a. att vi vid dessa i görligaste mån måste befria oss från inverkan av just den psykologiska effekt, som erfarenhetsmässigt utgör en betydande ingrediens i *all* behandling av sjuka människor, som stärker deras hopp om bättring. Det är därför så många läkemedelsprövningar utförs efter s. k. dubbel-blind-metod, där varken läkaren eller patienten vet om det medel som tillförs är verksamt eller utgörs av *placebo*, dvs. en till det yttre liknande men i sig själv överksam substans. En talare i denna kammare citerade, av allt att döma med gillande, för två år sedan ett uttalande från Kina, som innebar, att medan man i västvärlden ville ha kemiska formler och dokumentation på allting, så nöjde man sig i Kina med "att ett medel fungerar, att det verkar, att det botar och det är bevis nog". Nej, här är det *inte* bevis nog. Vi är faktiskt intresserade av att fastställa både *att* det verkar och *hur* det verkar: i vilka biologiska processer det ingriper. Att ett medel verkar genom placeboeffekt beror inte på medlet i sig, utan på den psykologiska situation, i vilken medlet får sin effekt.

Det har inte kunnat visas att THX har någon specifik effekt mot vissa sjukdomar. Det är inte klarlagt om den subjektiva förbättring som ofta angivits enbart beror på placeboeffekt eller om det därjämte finns en allmänstimulerande effekt, ty någon systematisk, kontrollerad studie har aldrig gjorts med THX.

Såväl i högsta domstolens utslag som i många anföranden här i kammaren och, nu senast, i herr Lothigius yrkande har behovet av ytterligare forskning på tymusområdet understrukits. Jag är enig med herr Lothigius härom, och jag uppskattar att både han och, i tidigare sammanhang, herr Petersson i Röstlånga är medvetna om behovet av en renare produkt.

Min politiska strävan har alltid varit att söka samförstånd på sakliga

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

grunder, för att utreda fakta och dra slutsatser därifrån. Jag har därför undersökt möjligheten att på Serafimerlasarettets medicinska klinik medverka till kliniska studier över THX.

– Jag skulle i detta sammanhang vilja säga till utskottets ärade ordförande att klinisk forskning inte bara bedrivs på regionsjukhus – klinisk forskning bedrivs på alla undervisningssjukhus och på många andra sjukhus. Jag har velat säga detta för att det inte skall kvarstå i kammarledamöternas minne att det bara är på regionsjukhus som man forskar – så är det inte.

Jag återkommer till de undersökningar vi har övervägt. En förberedande utredning av läget på forskningsfronten har emellertid givit vid handen, att det är mindre troligt att tymusextrakt kan ha någon *specifik* klinisk effekt annat än vid tillstånd, där det i det enskilda fallet kan visas att tymuskörtelns funktion är otillräcklig. Sådana tillstånd finns, men de är inte vanliga.

Forskning, som bl. a. pågår i Förenta staterna, Frankrike och Israel, har lett till framställning av väsentligt renare och bättre definierade tymuspreparationer än THX, däribland polypeptiderna tymosin och tymopoetin. De biologiska effekterna av dessa är emellertid icke entydiga, och utvärderingen förefaller bl. a. därför komplicerad. Starka skäl talar emellertid för att framtida kliniska studier över tymuspreparat inte bör göras med THX utan i stället med sådana, senare utvecklade, preparat, som fyller sedvanliga framställningskrav och som kan definieras innehållsmässigt. Om och när sådana blir tillgängliga är mina medarbetare och jag självfallt intresserade av att pröva dem – under förutsättning att riksdagen hjälper oss att allt framgent bevara Serafimerlasarettet.

Herr talman! Jag framhöll tidigare att jag inte tror att vi kan underlåta att ta hänsyn till de starka känslor, som bär upp den ena sidan i den här debatten. "Diskussionen fortsätter tills ni ändrat er och ser hur verkligheten är", sade herr Lothigius här i kammaren i maj, och han har stått vid sitt löfte. För min del tror jag båda sidor skulle ha nytta av att se hur verkligheten är. Den biologiska verkligheten kan inte ändras, ens genom majoritetsbeslut.

En av vår tids största medicinska tänkare, René Dubos vid Rockefelleruniversitetet, har formulerat satsen att "vetenskap är kunskapen om konsekvenser". En av de konsekvenser riksdagen har att begrunda i samband med detta ärende är frågan om "det allmänna" – för att begagna den nya grundlagens märkvärdigt odefinierade uttryck – kan klara att, organisatoriskt, lagstiftningsmässigt och försäkringstekniskt, handskas med två eller flera "erkända" medicinska skolor, baserade på från varandra skilda sanningsbegrepp.

Hittills har "det allmänna" varit mycket tolerant mot utövande av sjukvårdsverksamhet – även yrkesmässigt och mot ersättning – av personer utanför den krets som efter genomgången utbildning förvärvat samhällets erkännande. Om vederbörande bara undviker att ta befattning med vissa sjukdomar, såsom cancer, sockersjuka och vissa infektions-

sjukdomar m. m., lägger sig samhället inte mycket i deras förhållanden. De är inte heller underkastade läkarnas journalföringstvång – vilket inte minst nu med hänsyn till THX är beklagligt, det håller jag med tidigare talare om – och de står inte under socialstyrelsens tillsyn eller inspektion. De behöver givetvis inte heller iaktta vad vetenskap och beprövad erfarenhet lär. I gengäld kan deras patienter inte heller begära ersättning från försäkringskassan och är därmed jämställda med de patienter som dristar sig att besöka offentliganställda läkare på deras fritid.

Om den lagtolkning är riktig, som riksdagen hittills ut besked om, kan THX inte frisläppas med mindre antingen läkemedelsförordningen omarbetas eller en särskild lag, som gör undantag för THX, antages. Möjligen måste då också kvacksalverilagen, och kanske lagen om behörighet att utöva läkaryrket, omarbetas. I debatten här i maj 1975 framhöll herr Romanus att orsaken till att läkare inte får ge THX efter det socialstyrelsen meddelat, att sådan verksamhet icke var förenlig med vetenskap och beprövad erfarenhet, är att "vissa saker måste vara förbjudna för läkare just därför att de är läkare", dvs. vi måste svara upp mot högre krav än dem, som ställs på andra medborgare, för vilka – enligt kvacksalverilagen – åtskilligt, kanske det mesta, ännu är tillåtet.

Situationen har emellertid ändrats på allra sista tiden. Kammarrätten har nyligen i ett mål, där en läkare samtidigt använt både konventionell medicinsk behandling och naturläkemedel, på ett minimum av domskäl, resolverat att – då användandet av biologiska läkemedel eller naturläkemedel ej visats ha haft någon skadlig eller farlig inverkan på patienten, men väl möjligen en gynnsam sådan, och då någon behandlingsåtgärd i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet ej försumrats – någon disciplinär åtgärd ej kan riktas mot en läkare, som av medicinalväsendets ansvarsnämnd tilldelats varning, vilken sålunda upphävdes. Om detta beslut – från början av november – står fast, framgår därav att läkare har rätt att, såframt de först och främst genomför sedvanlig medicinsk behandling, även meddela sådan behandling, som är tillåten för varje annan svensk medborgare. En inkörspport förefaller därför öppnad – eller till hälften öppnad – till ett system med flera parallella sanningsbegrepp inom sjukvården. Att detta måste medföra åtskilligt huvudbry för socialförsäkringsutskottet, och inte minst för dess ärade herr ordförande, förefaller ofrånkomligt. Såvitt jag förstår innebär kammarrättens dom att läkare i större utsträckning än f. n. kan få *rätt* att villfara patienters begäran om behandling med icke konventionella läkemedel, vilket väl är ett steg i den riktning motionärerna önskar. Jag vill däremot, herr talman, bestämt reagera mot de föreställningar som kommit till uttryck i tidigare debatter att en läkare har *skyldighet* att tillhandahålla vad en patient önskar – det må vara sedvanliga läkemedel eller naturläkemedel. Läkaren tillhandahåller allmänheten sina tjänster, det är riktigt, men en tjänare i den bemärkelsen att han tar order från sina patienter är han inte, ty han handlar alltid på sitt eget och icke på patientens ansvar.

Med detta har jag, herr talman, försökt att belysa några av de mycket

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

vittomfattande problem som aktualiseras av trycket från de många, som är fasta i tron på THX.

Jag har försökt från min utgångspunkt att belysa THX plats i försöken att påverka den mänskliga organismen genom tillförsel av vävnadsextrakt och att precisera den juridiska och administrativa situation, i vilken framställningen av och behandlingen med THX f. n. befinner sig. Jag har också försökt placera den vetenskapliga läkemedelsprovningens metodproblem i det svenska psykologiska kraftfält som alstrats kring THX och i det sammanhanget pekat på att det är sannolikt att utvecklingen internationellt redan hunnit vidare och att intresset därför nu måhända främst bör riktas mot nya, kanhända intressantare preparat. Jag har, till sist, i anslutning till ett alldeles färskt rättsfall, antytt att sjukvårdens hävdvunna administrativa, juridiska och eventuellt försäkringsmässiga struktur nu möjligen måste ställas under debatt, varvid bl. a. behandling med icke registrerade läkemedel genom läkares försorg kan komma i ett annat läge.

Med all den sympati jag har för herr Lothigius personligen och för de hedervärda motiv han har för sitt särskilda yrkande – och med en försäkran att för egen del uppmuntra och stödja seriös forskning på detta område – ser jag mig i dagens läge ingen annan råd än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdetes fortsättande kl. 19.30.

Herr WEINERHALL (c):

Herr talman! Riksdagen diskuterar i dag olika former av medicinsk behandling, som hittills stått utanför den ortodoxa sjukvården. Samtidigt som allt fler människor – det intrycket har jag – uttalar sin oro inför vissa konventionella behandlingsmetoder och framför allt den ökande läkemedelsförbrukningen, växer intresset för olika typer av nya behandlingsformer.

Inga av de i utskottsberäkandet berörda behandlingarna eller behandlingsformerna är nya. Många är väl beprövade och har använts av gemene man. Vissa är dessutom av långt äldre datum än den konventionella vårdens metoder. Alla dessa icke konventionella behandlingsmetoder har emellertid det gemensamt att de tidigare mötts med skepsis, för att inte säga ointresse, av den etablerade sjukvården. Det faktum att vi har ett ständigt ökande intresse för dessa icke-konventionella metoder bör leda till eftertanke inom den ortodoxa medicinen. Speciellt bör uppmärksammas att många av de i detta utskottsberäkande nämnda behandlingsmetoderna röner ett på sina håll mycket stort förtroende hos allmänheten.

Det ligger nära till hands att den konventionella medicinen förkastar allt detta. Men jag anser att det vore en stor olycka om man avfärdade detta som uttryck för folktro och okunnighet. Det skulle skapa en större förtroendeklyfta mellan sjukvården och allmänheten. Enligt min mening

är det av stort värde att de människor som behandlas på ett speciellt sätt hyser en stark tilltro till den vårdform de åtnjuter.

Socialutskottet har gjort en seriös värdering av de många områden som berörs i motionerna. I vissa avseenden innebär det betänkande som nu behandlas en väsentligt förändrad syn i förhållande till tidigare. Jag tänker då i första hand på utskottets enhälliga förslag att riksdagen med anledning av en motion av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. skall uppdraga åt medicinalansvarskommittén att göra en utredning om på vilket sätt kiropraktorer med examen som Doctor of Chiropractic eller motsvarande examen lämpligen skulle kunna inordnas bland de olika kategorier yrkesutövare som finns inom sjukvården.

Det är min bestämda uppfattning att vi behöver välutbildade kiropraktorer inom den moderna sjukvården. Olika läkarkategoriernas kunskaper och erfarenheter rörande manipulationsbehandling är tyvärr mycket bristfälliga. Det finns undantag, men sådan är tyvärr regeln. Trots att det hos allmänheten finns en stor efterfrågan på dessa tjänster, kan sjukvården endast till mycket liten del tillgodose denna efterfrågan.

Traditionellt är det i första hand ortopederna som förväntas inneha kunskaper om manipulationsbehandlingen. Jag vill emellertid peka på att de ortopediska klinikerna i Sverige alltmer inriktar sitt arbete på ortopedisk-kirurgisk verksamhet. Fler och fler ortopediska kliniker döps om till ortopedisk-kirurgiska kliniker, och specialisterna är där i första hand engagerade i att sätta in nya leder eller att med andra kirurgiska ingrepp åstadkomma bot och bättring. Ett ofrånkomligt resultat av detta blir att vi får mindre utrymme för den verksamhet som exempelvis innebär behandling av ryggbesvär och liknande. Jag är i det sammanhanget övertygad om att kiropraktor- och manipulationsbehandling får en betydande roll i den framtida sjukvården.

Låt mig här säga att jag också biträtt det förslag som innebär att man skall utreda bl. a. förutsättningarna för att kunna legitimera kiropraktorer som sjukgymnaster. Jag tycker det är en väg som bör prövas, men jag vill samtidigt understryka, att jag tror att den för framtiden riktiga vägen är att ha en speciell utbildning och en speciell legitimation. Det ligger dock långt fram i tiden. I ett första skede tycker jag att utskottsskrivningen är bra.

Det stora ämnet i dagens debatt är emellertid THX-frågan. Vi har nyss fått en utmärkt redovisning av professor Biörck, och det finns kanske inte så mycket att tillägga. Jag vill i alla fall lämna en del synpunkter.

Utskottets skrivning är en kompromiss som alla ledamöter enhälligt står bakom. Vår uppgift har varit att söka sammanväga allmänhetens krav, förväntningar och förhoppningar på THX med de lagar och bestämmelser som reglerar den svenska sjukvårdens användning av olika preparat. Utgångspunkten i utskottets skrivning är att inte förändra nuvarande regler för registrering och användning av medicinska preparat. Utskottet är alltså inte berett att genom en författningsändring öppna

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

en "köksväg" för THX. Samtidigt är det inget tvivel om att samhället har ett ansvar gentemot de många människor som hyser en stark tilltro till och en stark förhoppning på THX och som under lång tid uppenbarligen använt preparatet.

Socialutskottets uppgift är inte att göra en medicinsk bedömning av preparatet. Det är inte vår uppgift att säga om ett preparat skall användas eller inte. I stället har utskottet valt att peka på de författningsmässiga möjligheter som finns för att människor, som vill använda sig av ett icke registrerat preparat, genom särskild dispens kan få tillgång till preparatet i fråga.

Utskottet hänvisar till att enligt 13 § tillämpningskungörelsen kan socialstyrelsen – efter särskild framställning – medge rätt till försäljning av bl. a. sådan icke registrerad specialitet, som till sin verkan skall prövas av viss läkare eller varav viss person befunnits vara i behov med hänsyn till sitt hälsotillstånd.

Preparatet Iscador har varit föremål för dispensgivningar. Det blir nu socialstyrelsens sak att bedöma om THX också kan bli föremål för samma dispensgivning.

Det som gör THX-frågan så svår är den till synes stora diskrepansen mellan många av de THX-behandlades egna upplevelser av THX-behandlingens resultat och resultaten av de vetenskapliga prövningar som preparatet utsatts för. Medan det hos allmänheten finns ett starkt förtroende för THX, har det i vetenskapliga utvärderingar inte framkommit något som tyder på att THX är verksamt.

I själva verket pekar den av socialstyrelsen 1972 tillsatta expertgruppen på det faktum, att i vissa fall patienter med cancer fördröjt eller undandragit sig erkänd och rationell behandling för att i stället låta sig behandlas med THX. I vissa fall har detta lett till att patienter avlidit.

Nu tror jag inte man kan säga att denna expertgrupp har presterat en fullständigt uttömmande redovisning av all kunskap i THX-frågan. Det finns svenska professorer – jag har t. ex. läst en artikel av professor Lindahl i Linköping – som har varnat sjukvårdsdebattörer att dra alltför kategoriska slutsatser av expertgruppens utredning. Någon systematisk studie över THX-preparatet har inte gjorts.

THX-frågan berör ett av de svåraste områdena inom sjukvården: omhändertagandet av människor som bedöms såsom obotligt sjuka. Här måste de inom sjukvården verksamma våga göra en självprövning och erkänna att man i dag inte i tillräcklig grad har förmåga och möjlighet till ett personligt engagemang i de sjukas situation. Förmodligen är den attityd en obotligt sjuk vårdsökare bemöts med av utomordentligt stor betydelse för hur dennes egna upplevelser av de sista månaderna i livet skall gestalta sig. En av förklaringarna till de positiva effekter som många människor anser har blivit resultatet av THX-behandlingen kan sannolikt tillskrivas detta konto. Det har även Läkarsällskapet pekat på i sitt remissvar på motionerna.

Utskottet håller dörren öppen för nya initiativ på forskningsfronten. Utskottet säger bestämt ifrån att det är en självklar skyldighet att, om så visar sig påkallat, ta erforderliga initiativ för att ge stöd åt forskning på området. Jag tror att vi alla kan vara överens om att de belopp som hittills satsats på forskning har varit mycket blygsamma. Många människor har varit föremål för THX-behandling. Det är detta utskottet tänker på, när det framhåller att man vill beakta det faktum att ett stort antal människor hyser tilltro till preparatet. Detta faktum bör vägas in, när man tar hänsyn till vilken angelägenhetsgrad en fortsatt forskning rörande tymushormoner skall få.

I Umeå förekommer i dag en mycket blygsam verksamhet rörande tymushormoner. Tack vare ett stipendium på 5 000 kr. – beloppet var alltså inte större – kunde en forskargrupp där starta en del försök med marsvin. Enligt Umeågruppens första rapport, som professor Biörck också hänvisat till och som omfattar försök med marsvin infekterade med tuberkulos, har man inte funnit några belägg för att THX har någon positiv effekt. Men – och det är det väsentliga här – man understryker samtidigt att man har haft en mycket kort observationstid och utesluter inte möjligheten av att under t. ex. längre observationstid andra resultat kan erhållas. Därför pågår i dag ytterligare ett försök, som dock ännu inte har färdigställts. Det är självfallet inte möjligt att uträtta så mycket med ett forskningsanslag på 5 000 kr.

Föregående talare har i viss mån förekommit mig. Det är uppenbart att forskare både i Stockholm och i Umeå är intresserade av att ägna sig åt forskning på detta område. Eftersom jag tror att det kan vara av värde för kammaren vill jag meddela att de aktuella Umeåforskarna är beredda att sätta i gång ett projekt rörande tymusforskning, om samhället bedömer det såsom angeläget att ställa nödvändiga resurser till förfogande. På samma sätt som professor Biörck redovisade att han inte bedömde det såsom rimligt att göra en studie på ett orent preparat, menar Umeågruppen att den kliniska prövningen bör anstå tills man har ett rent preparat att använda sig av.

Av en PM, som har upprättats i Umeå i samarbete mellan de professorer och docenter vilka tidigare varit engagerade i denna verksamhet, framgår den inriktning som Umeåforskarna skulle kunna tänka sig ge ett forskningsarbete rörande tymushormonerna. Jag vill här redovisa det PM som med. dr Torgny Stigbrand, docent vid institutionen för medicinsk kemi i Umeå, har upprättat.

”Thymushormonerna och deras effekter utgör i dag ett mycket aktivt forskningsfält, där nya rön presenteras med förhållandevis korta tidsintervall. Flera forskningsgrupper, inkluderande bl. a. Goldstein och White i USA, Bach i Paris och Trainin i Israel har hittills huvudsakligen bidragit med de kunskaper som i dag representerar erkända fakta på detta område.

Samtidigt pågår i dessa grupper i dag omfattande både teoretisk och klinisk forskning avseende thymushormonernas betydelse för immunförsvaret. Denna forskning är ännu inte i tillräcklig omfattning doku-

menterad i vetenskapliga tidskrifter. En förutsättning för att på ett meningsfullt sätt kunna värdera betydelsen av thymushormonernas effekter, liksom deras användning som tänkbar behandling vid olika sjukdomstillstånd, är att den internationella forskningen på området, och då framför allt forskningsfronten, kan kartläggas och sammanställas. Det bedrivs även viss forskning vid universitet i Sverige.

Denna kartläggning av thymushormonforskningen – med direkt information från de aktuella forskarna – skulle kunna möjliggöra vidare bedömningar och värderingar av de kontroversiella ståndpunkter som finns i Sverige i denna fråga.

Om förutsättningar finns att bearbeta vissa av dessa frågeställningar inom landet under exempelvis en treårsperiod, bör dessa möjligheter beaktas. Ett av de problem som i första hand är aktuellt är thymushormonernas kemiska egenskaper och karaktäristika – en fråga kring vilken det inte råder internationell enighet i dag.

Lika väsentligt är vidare dessa renade hormoners effekt på de vita blodkropparna och deras sätt att reagera. Det är också nödvändigt att utreda den betydelse dessa hormoner har vid i första hand djurförsök, där både infektionsförlopp, avstötning av transplanterat och tumörsjukdomar kan studeras, liksom de vita blodkropparnas sätt att reagera efter tillförsel av hormon.

En specificering av de kostnader nämnda verksamhet kan medföra, bör dock anstå till en eventuell kartläggning av den internationella forskningen kring thymushormonerna har redovisats.”

I utskottets skrivning sägs – jag upprepar det – att det är ”en självklar skyldighet för socialstyrelsen att om så visar sig påkallat ta erforderliga initiativ för att ge stöd åt forskning på området exempelvis genom samarbete med statens medicinska forskningsråd”. En sak som man skulle kunna säga gör det ”påkallat” för socialstyrelsen att ta erforderliga initiativ är att det finns en grupp seriösa forskare i Umeå som är intresserade av att gripa sig an thymushormonerna och kanske också söka ge svar på frågan om även THX kan ha en medicinsk effekt. Självfallet skulle Umeågruppen arbeta med metoder som ur hygieniska och andra synpunkter är godtagbara.

Herr talman! Jag har försökt redovisa några kommentarer till det betänkande som vi har enats om inom utskottet. Utskottet pekar på möjliga vägar om THX skall användas i framtiden. Vi pekar på möjligheten att vända sig till socialstyrelsen för att söka dispens att begagna preparatet. Det finns också ett intresse från utskottets sida att det sker forskning på detta område, en forskning som kan ge svar på frågor framför allt rörande de rena thymushormonernas effekter på människokroppen.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! I motionen I238 begärs att socialstyrelsens läkemedelsbyrå skall föranstalta om noggrant utförda kliniska prov med THX. Med

frivilliga och av läkare utsedda patienter, där ett läkemedelsval talar för att prov med THX inte kan vara skadligt, bör sådana prov vara värdefulla, förhoppningsvis för både patienter och intresserade läkare-forskare. Det kanske förhåller sig så att tymusextraktet är verkningsfullt just i denna enkla beredningsform som den nu har.

Av utskottsbetänkandet framgår, och utskottets ordförande har anslutit sig till det, att utskottet känner till hur många människor upplever situationen när läkarna förklarar att de inget mer kan göra. De sjuka gör då som den drunknande, de griper efter det sista halmstrået. Och det är just då, när inget annat känt och verksamt medel finns att tillgå, som människorna säger: Låt oss få lov att pröva med THX.

Utskottet säger också att det inte finns något formellt hinder för socialstyrelsen att ta ett initiativ som syftar till att klarlägga effekten av ett läkemedel. Detsamma sade Lars Weinehall alldeles nyss. Jag vet inte om utskottets skrivning skall tolkas på något visst sätt, men tydligen kan ingen hindra socialstyrelsen att försöka göra ett sådant klarläggande. Men om socialutskottet vill det får man inget besked om. Något riksdagens initiativ är f. n. inte påkallat, säger utskottet, som hemställer att motionen avslås. Man kan ju säga att socialstyrelsen här får ett besked, nämligen att det inte föreligger något formellt hinder att föranstalta om kliniska prov. Men efter allt som sagts, skrivits och gjorts när det gäller THX känns det ändå som om det finns en viss osäkerhet just här. Den utredning som gjorts om THX och som det både här och i tidigare debatter har hänvisats till anser jag inte bör vara socialstyrelsens sista ord i denna fråga. Det skulle vara fel.

THX är en natursubstans under utforskning. Orsaken till att man motsatt sig dess användning är sättet på vilket det tillförs, alltså injiceringen. Men jag kan inte förstå att det skulle vara omöjligt att uppnå en fullt tillfredsställande hygienstandard. Om bara viljan finns är jag övertygad om att det också finns möjligheter i det fallet.

Vidare säger utskottet att det är av utomordentlig vikt att socialstyrelsen håller sig väl informerad om den grundläggande tymusforskning som bedrivs såväl i Sverige som i andra delar av världen. I detta har också utskottets ordförande Göran Karlsson instämt. Likaså anses det vara en självklar skyldighet för socialstyrelsen att, om så visar sig påkallat, ta erforderliga initiativ för stöd åt forskning på detta område. Låt mig här säga, att vore jag socialstyrelsen skulle jag ta utskottets betänkande som en uppmaning att försöka få till stånd den kliniska försöksverksamhet som vi motionärer önskar och som enligt vad dr Biörck nyss informerade om inte sker endast på regionsjukhusen. Att utskottet inte har skrivit rent ut och begärt att socialstyrelsen skall sätta i gång försöksverksamheten må så vara. Det finns ju vissa umgängesformer mellan riksdagen och verken.

Jag anser inte att fältet skall vara fritt för en okontrollerad och oansvarig utveckling på läkemedelssidan, men jag vill att människor inte skall ställas utanför det som de behöver och kan få i de speciella fall där

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

THX-preparatet används. Vi föreslår därför i motionen att THX skall få användas legalt av läkare och sjukvårdspersonal på sjukhusen. Socialstyrelsens läkemedelsbyrå har möjligheter att utföra och genomföra detta utöver den THX-utredning som tidigare gjorts.

Med frivilliga och av läkare utsedda patienter, där läkemedelsvalet talar för att prov med THX inte skulle vara skadligt, bör sådana prov kunna vara värdefulla. Och det är riktigt när utskottet antyder att det är synnerligen värdefullt att tiden för relationerna mellan patient och läkare utökas. Av utskottets skrivning framgår att utvecklingen inom sjukvården i stor utsträckning har baserats på vetenskapligt grundade överväganden om effektivitet och precision. Detta har varit honnörssord, medan de psykologiska och allmänmänskliga faktorerna understundom på ett olyckligt sätt kommit i skuggan.

Jag har en känsla av att också här just effektiviteten och byråkratiseringen varit viktig. Viktigare bör dock varje enskild människa som skall behandlas vara. Det är olyckligt att så länge vi har brister i vår mycket fina sjukvård – brister på det allmänmänskliga området – de människor, som sökt sig till THX-preparatet och som inte har något annat medel att förlita sig på, berövas detta medel, trots att vi inte har någonting annat och oavsett om dess verkan inte är färdigutforskad.

Vi kan inte säga att de som anser sig hjälpta inte vet vad de talar om. Det har sagts tidigare att enskilda exempel inte skall kunna påverka ställningstagandet, men det som gjorde att jag en gång började aktivera mig i den här debatten var en upplevelse på mycket nära håll. Jag var med om när en människa fick information om att hon hade några månader kvar att leva och låg i sjukhusbädden. Sedan hon hade börjat behandlas med THX kom hon ur bädden och skulle få tillbringa resten av sin tid, var det avsett, tillsammans med sin familj. Detta betydde så oändligt mycket för henne och familjen att de vetenskapliga, ännu inte utforskade skälen mot THX bör vika. Nu stoppades preparatet under hennes sista två månader, och det var tragiskt för henne och hennes familj.

Experterna har inte kunnat finna några verk samma påverkningar, men de har kanske något kvar att finna innan slutordet har sagts. Vi kan nog konstatera att även expertis och godkända läkemedel kan ha sina brister.

Enligt Göran Karlssons anförande tycks det inte vara klart att utskottets skrivning i grunden är så positiv som det framgår när man noggrant läser betänkandet. Jag måste säga att jag har läst det många gånger och funnit utskottets skrivning så positiv att något mer kanske inte behövt sägas. Men debatten visar att det finns mer att säga.

Lars Weinhalls framställning av utskottsskrivningen är betydligt positivare, men när det påstås att utskottet inte har denna positiva skrivning och att herrar Lothigius och Johanssons i Skärstad förslag inte innebär ett understrykande av att riksdagen bör ge regeringen till känna vad som anförs i motionen 1238, så vill jag till utskottet och herr Lothigius ställa två frågor: Kommer THX-preparatet att få framställas i fortsätt-

ningen? Kommer läkare och sjukvårdspersonal att få möjlighet att legalt använda THX-preparatet när en patient så önskar och läkare bedömer att prov med preparatet inte kan vara skadligt för patienten?

Klara önskemål i dessa två frågor ingår i motionen 1238 – att vi av humanitära skäl bör tillåta människor att erhålla THX när det inte finns något annat att tillgå. Och därom tycks vi alla i grunden vara ense. Skall man då förhindra användningen av något som inte anses åsamka skada? Nej, det kan inte vara försvarligt att ta ifrån människor THX när det vetenskapligt har bevisats vara ofarligt, att inte ge människor THX när de känner att de är hjälpta av det.

Om det klart framgår att önskemålen på de två punkter jag berört kan tillgodoses genom herrar Lothigius och Johanssons i Skärstad skrivning kunde vi ha ett gemensamt yrkande. Men jag vill lyssna till den information jag får härefter och eventuellt återkomma med ett förslag.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Som svar på fru Fredriksons fråga kan jag bara hänvisa till vad vi menat med vår framställning och vad som indirekt eller direkt står i den.

För det första är vårt förslag mer positivt än utskottets förslag. Det är en direkt anmaning till fortsatt forskning och klinisk prövning.

För det andra måste en stor klinisk prövning med THX-preparat också innebära att människorna får tillfälle och möjlighet att delta i den kliniska prövningen. Mot den bakgrunden måste THX-preparat framställas för klinisk prövning och för forskningens skull. Därmed har jag från mina utgångspunkter besvarat frågan om innehållet i vår framställning och vad som var avsikten med det särskilda yrkandet från mig och herr Johansson i Skärstad.

Jag tycker det var skönt att höra ett litet ovanligt anförande, ett anförande som lyfte åhörarna över vardagen, nämligen det som Gunnar Biörck framfört i kammaren. Det var ett anförande i en sakfråga, ett anförande som också vittnar om ödmjukhet hos en framstående läkare, bekymmer, frågor, erkännande att man inte vet, mänskliga aspekter, en öppenhet för möjligheterna för lekmän att indirekt eller direkt kämpa för andra människors besvärligheter och frågor. Även om samme läkare av vissa distinkta skäl i denna situation måste göra ett annat ställningstagande är det skönt att höra ett sådant anförande i kammaren.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Socialutskottet har behandlat frågorna om icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården mycket ingående.

Våra utgångspunkter när vi diskuterat THX har varit:

1. Vår läkemedelslagstiftning är återhållsam. Den som köper ett läkemedel har rätt att kunna lita på, att det är verksamt, och att eventuella biverkningar inte står i orimligt förhållande till läkemedlets effekt. Vi vill slå vakt om den lagstiftningen.

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

2. Vi vill undvika att skapa en situation där riksdagen skall ta ställning till effekten av ett visst medicinskt preparat. Riksdagen är inte ett medicinskt sakkunnigt organ. Det kan inte vara rimligt att riksdagen skall besluta om undantag från lagarna för ett visst preparat.

3. Det allmänna har ett ansvar för det läge som har uppstått genom att THX har kunnat användas på tusentals människor under mer än 20 år, bl. a. med utgångspunkt i den dom högsta domstolen har avkunnat.

Utskottet har därför velat visa på vägar att ta det här ansvaret utan att ändra på principerna för lagstiftningen, och utan att riksdagen fattar beslut i en rent medicinsk fråga tvärtemot de sakkunniga organ, som vi har satt att tillämpa lagstiftningen.

Här finns många svåra problem. Vad säger man t. ex. till den som upplever sin situation så, att den offentliga sjukvården har gett upp hoppet om honom eller henne, men att han eller hon har fått hjälp genom THX? En sådan person uppskattar naturligtvis inte det samhällsskydd som innebär att man tar ifrån honom ett medel som han tror på.

Med tanke på bl. a. den situationen har utskottet erinrat om de möjligheter till licensgivning som finns i den nuvarande lagstiftningen, som den hittills har tillämpats. Vi konstaterar att man i fråga om ett annat preparat har tillämpat det som har kallats humanitära skäl, i en situation liknande den jag nyss nämnde. Vi har alltså pekat på möjligheten att ge licens för läkemedel i vissa situationer då humanitära skäl föreligger. Av det följer naturligtvis inte att riksdagen eller socialutskottet skulle kunna ge några direktiv om hur licensgivningen skall tillämpas i fråga om ett konkret namngivet läkemedel.

Vi har också gått närmare in på möjligheten till ytterligare klinisk prövning. Även i det avscendet har, enligt vår åsikt, samhället ett särskilt ansvar för den situation som har uppkommit som en följd av högsta domstolens uttalande 1971. Därför skriver utskottet: "Även om en strikt vetenskaplig bedömning inte skulle tala för att man satsar ytterligare resurser på en utvärdering av THX, måste beaktas att ett stort antal människor hyser tilltro till preparatet --."

Det är alltså de här två punkterna som vi har velat lyfta fram: dels att det finns möjlighet att ta hänsyn till humanitära skäl vid licensgivning, dels att det faktum, att många människor tror på ett preparat och anser sig beroende av det, i sig självt är ett skäl till ytterligare forskning, även om projektet från rent vetenskaplig synpunkt ter sig tämligen utsiktslöst.

Det är också de här två punkterna som har tagits upp och utvecklats ytterligare i det särskilda yrkande som har delats ut. Det har redan påpekats att yrkandet ligger betydligt närmare utskottets förslag än de motioner som har väckts i frågan. Jag noterar det som någonting positivt. Förslagsställarna slår liksom utskottet vakt om vår nuvarande läkemedelslagstiftning. Lika litet som utskottet vill de att riksdagen skall tvingas att ta ställning till den rent medicinska frågan om effekten av preparatet THX, och de yrkar inte på att riksdagen skall besluta att tillåta tillverkning av THX som ett undantag från gällande lagstiftning. Även om skillnaden

mellan utskottets förslag och det framlagda yrkandet är långt mindre än mellan utskottets förslag och motionerna, vill jag rekommendera kammarens ledamöter att följa utskottet, och detta av två skäl.

För det första rör vi oss på ett område som är mycket komplicerat. Utskottet har, med representanter för de meningsriktningar som förslagsställarna tillhör, noga övervägt varje mening i betänkandet och undersökt hur långt man kan gå i generös riktning inom ramen för hittills gällande principer. Man är alltså på säkrare mark, om man röstar på utskottets förslag.

För det andra finns det i utskottets betänkande tre viktiga rader som inte återfinns i det utdelade yrkandet. Jag citerar: "För den händelse det skulle bli aktuellt med en klinisk prövning av THX eller liknande tymusextrakt, måste naturligtvis sedvanliga krav på tillverkningen av preparatet ställas upp." Detta viktiga konstaterande bör finnas med i riksdagens beslut.

Jag vill framföra ytterligare en synpunkt på en eventuell fortsatt klinisk prövning av THX eller på annan forskning om preparatet. Det måste vara en verksamhet som respekterar det grundläggande kravet på vetenskap. De resultat som kommer fram skall respekteras, oavsett om de stämmer med forskarens förväntningar eller inte. Det får inte vara så, att man viftar bort eller misstänkliggör sådana resultat som inte passar i den bild som man har skapat för sig. Tro på patentmediciner och hälsopolitiska frälsningsläror har inte med vetenskap att göra. Det har inte heller, naturligtvis, ett avvisande av ett läkemedel eller en hypotes därför att de förespråkas av någon som inte är etablerad inom den officiella medicinen. Det avgörande måste vara vilka effekter som kan fastställas vid en opartisk granskning, där man så långt det går försöker eliminera inverkan av andra faktorer än det läkemedel eller den behandling som skall studeras.

En viktig sak till: THX-debatten får inte skapa den missuppfattningen hos människor att den s. k. konventionella sjukvården inte kan bota cancer. Det stora flertalet människor som har cancer kan nämligen botas om de får vård i tid. Den som på något sätt, genom att erbjuda alternativa metoder eller genom att uttala sig i massmedia, minskar människornas intresse för att snabbt söka sig till den allmänna sjukvården om de misstänker att de har cancer, den människan handlar inte i patienternas intresse. Vad som än händer på det här området, får det inte vara så att någon enda människa, som har eller tror sig ha cancer, undviker att så snabbt som möjligt söka sig till den allmänna sjukvård som landstingen tillhandahåller – därför att hon har fått föreställningen att det inte går att bota cancer. De allra flesta cancerfall kan botas. Det bör var och en veta, och alla som är verksamma på området bör ta på sitt ansvar att sprida kunskap om detta.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara peka på en liten passus som kanske inte har betonats nog från vår sida. Jag avser just det som herr Romanus säger om att det avgörande ansvaret för mottagande av patienter och vård av sjuka i vårt land skall ligga hos den allmänna sjukvården. Det är just den uppfattningen som ligger bakom vår strävan att åstadkomma ökad forskning och ökad klinisk prövning av THX. Det är precis det vi vill genomföra – i stället för att ha den situation vi nu befinner oss i.

Jag vill också poängtera att det för denna stora kliniska forsknings skull är helt nödvändigt att tillverka THX, så att man kan göra en meningsfull undersökning av hur det inverkar på människorna.

Herr FÄGELSBO (c):

Herr talman! För omkring tio år sedan åkte jag med taxi till Sala. Chauffören hade i bilen en av Stockholms morgontidningar och under färden ögnade jag igenom densamma. Där fanns en artikel om dr Elis Sandberg och THX. Jag gjorde några kommentarer om artikeln och lät väl chauffören förstå att jag inte trodde så mycket på det där preparatet. Då sade han till mig ungefär så här: Du vet väl inte att det är tack vare dr Sandberg och THX som jag har en av mina döttrar i livet?

Han berättade att professor Olivecrona opererat bort en cysta på lilla hjärnan på en av hans döttrar. Men svåra återfall i denna sjukdom började snart och många gånger fick hon ända upp till 20 anfall per dygn. Efter hand kom domen från Akademiska sjukhuset: Hon har hjärncancer och vi kan ingenting mer göra för henne.

Vad gör föräldrar då de får ett sådant besked? Man griper efter halmstrået. "Vi vände oss till dr Sandberg och hon fick THX-behandling. Hon är nu helt återställd. Den som förmedlade kontakten med dr Sandberg var en legitimerad läkare. Dottern är nu gift, har barn och lever ett normalt liv. För mig spelar det ingen roll vad myndigheter och tidningar skriver om Elis Sandberg. Min dotter har han i alla fall räddat livet på", sade denne fader till mig.

I slutet av januari i år fick jag ett telefonsamtal här på riksdagen. Det var något av ett nödrop från en dam i Stockholm som ansåg sig helt beroende av THX. Anledningen var en tidningsartikel om att livsmedelsverket fattat ett beslut innebärande att hanteringen av kalvbräss på slakterierna skulle bli sådan att dr Sandberg inte längre skulle få de organ som är nödvändiga för fortsatt produktion av THX. På hennes önskan ställde jag följande fråga till dåvarande jordbruksministern: Är statsrådet beredd medverka till att dr Sandberg även i fortsättningen får tillgång till den för hans verksamhet nödvändiga kalvbrässen på samma villkor som tidigare?

Efter den frågan och det svar jag fick och efter den publicitet som ägnades frågestunden i riksdagen har jag fått en mängd telefonsamtal och många tiotal brev från hela landet från personer, som anser att de

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

måste ha THX för att inte förlora synen eller för att över huvud taget kunna överleva. Själv kan jag naturligtvis inte alls bedöma värdet av THX. Men eftersom så många vetenskapsmän och läkare ställer sig helt på dr Sandbergs sida, så tror jag på att THX har en förebyggande och positiv effekt. Det har också intygats av många patienter.

Det har sagts i dag att vi inte skall ta upp enskilda fall och inte heller alltför mycket skall citera enskilda personer i detta sammanhang. Låt mig av de många brev som jag har fått dock citera ett, som är dagtecknat i Fagersta. Det heter i brevet:

”Som Ni väl känner till har vår dotter Anita Ahlqvist, som bor på Gotland, de senaste fem åren varit direkt beroende av THX. Hon är sedan 11-årsåldern diabetiker. Som en följd av detta har hon starkt nedsatt syn. För ca sex år sedan fick hon klart för sig att den läkarbehandling på specialavdelning hon undergått inte haft någon som helst positiv effekt. Hon var nu på väg att bli helt blind. 1972 började hon som ett sista förtvivlat försök med THX. Tidigare hade hon ofta förekommande blödningar i ögonen, fick dessutom ofta infektioner. Efter upprepade THX-behandlingar började en markant förbättring att märkas, såväl vad ögonen beträffar som hennes infektioner. Vid ett tillfälligt stopp i THX-tillförseln blev hennes syn åter märkbart försämrad och hennes förtvivlan var stor. Detsamma gällde flera THX-patienter på Gotland. Men efter vädjande till dr Sandberg fick de åter THX och så småningom blev alla bevisligen klart bättre. Nu har åter genom Socialstyrelsens agerande THX-tillförseln begränsats och Dr Sandberg kan inte ge den THX som vi vet är absolut nödvändig. Vi är djupt förtvivlade och tänker kämpa så länge vi orkar – och många med oss. Kan inga som helst mänskliga hänsyn tagas? Måste domstolar och prestigemänniskor stoppa det enda medel som vi vet är verksamt? Kan inte våra valda riksdagsmän hjälpa oss att föra vår talan? Att tala om att THX skulle vara verkningslöst är ju helt galet. Och vem skall hjälpa vår dotter eftersom läkarna sagt att de inget mer kan göra? Både utländska forskare och läkare har ju konstaterat att Dr Sandberg är inne på rätt väg i sin Thymusforskning. Får vi inte förfoga längre över vår egen kropp och deltaga i de forskningar som nu visat sig leda till positiva resultat? Vi tycker att det strider mot FN:s stadga rörande de mänskliga rättigheterna. Snälla Herr Fågelsbo, försök att få era riksdagskolleger att förstå vår svåra situation. Skall vår dotter tvingas resa till Tyskland eller andra länder för dyra pengar, länder där man vet att THX hjälper. Eller skall hon bli blind och i så fall undrar jag vem som påtar sig ansvaret för detta? Jag och många med mig väntar enträget på ett svar. Sveriges Riksdag är kanske vår enda chans.

Maja-Lisa Sjödin
Fagersta”

Jag har ett annat brev som jag skall be att få citera:

”Mitt barnbarn Roger, har sedan födseln en ögonsjukdom. --- kallad näthinneförtvinning.

Då jag vid hans tvåårsålder fick vårdnaden om honom, märkte jag

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

att hans syn var dålig. Han såg inget i sidled, upp eller ned.

Då han endast hade kikarsikte, gjorde han sig ofta illa. I mörker var han helt blind, i skymningen trevade han sig fram med att känna sig för med händerna. Även i dagsljus var synen mycket nedsatt. Jag tror ingen kan förstå hur ont det gjorde mig när jag såg hur det var ställt med mitt lilla barnbarn.

Jag sökte för honom på ögonkliniken vid Kristianstads sjukhus och fick därifrån remiss till Karolinska i Stockholm. Av den kvinnliga professorn som undersökte honom fick jag den svåra domen att Roger skulle bli blind. Det fanns ingen bot för denna sjukdom.

Professorn sade: Kanske kan han någorlunda klara dom första två åren i skolan, sedan får han fortsätta på Tomtebodan.

Min förtvivlan var stor, men jag gav inte upp, jag tänkte kanske någonstans finns där hjälp.

Redan på ett tidigt stadium bad en dam från blindinstitutet mig att söka THX-Dr. Sandberg, men då jag som så många andra inte trodde på THX, lät jag åren gå. Under tiden sökte jag för Roger hos både läkare och homeopater och många andra, men överallt samma besked: tyvärr kan vi inget göra. Till slut återstod bara THX, men kunde nu Dr. Sandberg verkligen göra något som ingen annan förmått? Trots mitt stora tvivel på THX beslöt jag att söka.

Jag hade inte råd att avstå, det gällde mitt barnbarns syn och hela hans möjlighet i livet, ingenting fick vara oprövat.

Dr. Sandberg visade sig mycket förstående och nästan genast fick vi komma upp till Aneby. Mycket skeptiskt inställd åkte jag dit. Då mitt tvivel var djupt rotat, ville det till en början inte släppa, men då jag efter en tid började märka en förbättring av Rogers ögon, kan ingen förstå vilken glädje jag kände, men samtidigt ett stort förakt för mig själv som inte tidigare hade trott på THX.

På grund av sin dåliga syn plågades Roger ofta av svår huvudvärk, även det försvann. Nervsystemet var på grund av sjukdomen illa åtgånget, men han är nu lugn och fin. Han går nu på sitt tredje år i skolan, han har inga glasögon eller något annat hjälpmedel, ingen där märker något av hans sjukdom, varken lärare eller elever. Han läser, skriver, spelar bordtennis och cyklar ensam i trafiken precis som alla andra scende barn, även i mörker klarar han sig nu ganska bra. Men Dr. Sandberg och även vi vet, att helt återställd är han ännu inte, tiden för fullt återställande är ännu för kort. Roger är även i fortsättningen beroende av sin THX-medicin, han har samma rätt som alla andra att få behålla sin syn när det finns medel som botar. Hjälp oss att få THX erkänt i Sverige.

Eftersom även jag tidigare varit skeptiskt inställd, kan jag nu inte nog lovorda Dr. Sandberg och hans THX-medicin som botat och hjälpt så många. Överallt i vårt land finns det tusentals levande bevis på THX-medicinens läkande och botande förmåga. Jag vill också tillägga att Roger fått all medicin helt kostnadsfritt."

Brevet är dagtecknat i Kristianstad och undertecknat Signe Olofsson.

Herr talman! Att jag har engagerat mig i den här saken beror faktiskt helt och hållet på medmänsklighet. För människor i nöd är detta deras sista hopp i en som de ser det i övrigt helt hopplös situation. Prestige får då inte diktera våra ställningstaganden, utan forskningen måste mötas med förtroende. Av den anledningen yrkar jag bifall till herrar Lothigiuss och Johanssons i Skärstad under överläggningen framställda yrkanden.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag vill här ge uttryck för att jag nalkas THX-problemet med den allra största ödmjukhet och därmed gärna erkänner min egen litenhet.

Alldeles särskilt känner jag det så efter att nu har lyssnat till professor Biörcks vetenskapliga anförande, där han på ett mycket trevligt men framför allt sakligt sätt klargör värdet av THX och skildrar hur patienterna kan uppleva THX-preparat.

Att jag tar till orda är emellertid närmast beroende på att jag inte vill svika alla de människor som på ett eller annat sätt kommit i kontakt med mig och bett mig arbeta för att THX över huvud taget skall få vara kvar.

Jag har träffat sådana människor som har gjort gällande att deras sjukdomssituation blivit avsevärt bättre efter THX-behandlingen; de har ansett att det blivit lättare för dem att leva. Om detta förhållande sedan enbart är baserat på deras tro lämnar jag därhän; huvudsaken är väl ändå att människan som sådan känner sig bättre. Det är för vederbörande det väsentligaste.

Jag har också träffat personer som gjort gällande att de blivit botade från mycket allvarliga eller livshotande sjukdomar. När den konventionella sjukvården inte har kunnat rädda dem har de som ett sista försök, såsom här tidigare nämnts, gripit efter halmstrået THX.

Jag skall naturligtvis inte fresta kammarens tålmod med att läsa upp alla de brev jag har erhållit i ämnet – det är många brev som jag under årens lopp har fått från förtvivlade människor, som bönfallit om att jag skulle hjälpa dem och försöka se till att THX inte kommer att förbjudas. Men jag har framför mig ett brev som jag absolut måste få citera ur, ett brev där avsändaren skriver så här: Detta är det första anonyma brev som jag skriver. Jag saknar tyvärr mod att framträda offentligt, i rädsla för att jag skall få emot mig mina läkarkolleger, som inte tror på THX, och även socialstyrelsen. Brevet är undertecknat "medicinare", och innehållet är bl. a. detta – jag refererar bara några avsnitt:

Jag skriver detta brev med en bön om att THX skall bevaras. Gör vad herr Börjesson kan för detta! En anhörig till mig hade sockersjuka, fick kallbrand och låg på två olika lasarett. De båda chefläkarna på resp. kirurgen och medicin förklarade att benet måste amputeras. Patienten

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

höll på att bli vansinnig av förtvivlan. Genom min förmedling kom han till Aneby och dr Sandberg. Detta var i juni för flera år sedan. Han var då dödssjuk, men intensivbehandling med THX gjorde att blodsockerhalten sjönk och immuniteten – motståndskraften – ökade, och i oktober hade dr Sandberg lyckats driva tillbaka kallbranden. Patienten kunde åter gå, och någon amputation behövde aldrig göras. Nu efter snart sex år går han riktigt bra, fortfarande med båda benen i behåll, men måste alltid med vissa intervaller ha THX.

Brevskrivarens bön är: Se till att THX får vara kvar – de som vill utnyttja THX skall också ha möjlighet därtill!

Jag har också träffat en läkare på ett av de större sjukhusen i vårt land som berättade, att en av hans patienter – ett s. k. hopplöst fall, om jag får använda det uttrycket; som lekman kan jag göra det – hade blivit botad med THX.

Många människor uppfattar THX-striden inte bara som en strid mellan Sandberg och socialstyrelsen utan också som en strid där alla THX-patienter är inblandade. I detta sammanhang får man inte glömma bort den starka folkopinion som stöder THX. Enligt SIFO-undersökningar, som jag tog del av via pressen för några år sedan, krävde inte mindre än 72 % av de tillfrågade fri tillgång till THX. Denna folkvilja får vi som politiker inte nonchalera. För många som begagnar THX måste det kännas som en form av omyndigförklaring, om myndigheterna inte medger den THX-behandling de önskar.

Som här tidigare har framhållits är det många människor som i THX ser den sista chansen, det sista halmstrået som de tillgriper för att bli botade från sin sjukdom. Jag tror att en övervägande del av dem som behandlas med THX är patienter som definitivt är slutbehandlade av den konventionella sjukvården.

Många kanske har blivit hjälpta. Skall man förvägra dessa människor denna möjlighet? Jag kan det inte, herr talman. Även om mina ord i detta sammanhang inte väger så tungt – jag är inte vetenskapsman, läkare eller forskare – har jag inför mitt samvete velat deklarera att jag inte kan stödja dem som vill förbjuda användandet av THX.

Med det sagda, herr talman, har jag velat markera min önskan om vidgad tymusforskning i vårt land så att man kan framställa THX som ett renare preparat än vad det nu är. Jag har velat ge uttryck för uppfattningen att de personer som önskar bli behandlade med THX skall ha möjligheter därtill. Det får absolut inte vara så att de som önskar THX-behandling måste söka sig till Tyskland och andra länder för att erhålla dylik hjälp. Om så sker, är det endast de som har kapital som kan utnyttja denna möjlighet.

Det är inte minst av humanitära skäl som jag talar för användningen av THX. Därmed har jag inte velat att THX skall ersätta konventionell sjukvård. Men där konventionell sjukvård inte kan hjälpa och där patienten har en absolut önskan att få den behandling han föredrar – i detta fall THX – så skall det behövas tungt vägande skäl för att man

skall förvägra honom denna rätt.

Jag vill gärna ge en eloge till utskottet, eftersom utskottsbetänkandet andas, som jag förstår det, en vilja till förståelse för de människor som det här är fråga om. Men jag kan inte riktigt begripa att det skall behöva bli ett motsatsförhållande om man stöder det yrkande som har framställts av herrar Lothigius och Sven Johansson i Skärstad. Vad vill de? Jo, de vill att ökade medel skall ställas till förfogande för forskning och klinisk prövning. De vill ha en bred undersökning, och det är väl någonting som man borde kunna enas om i den här kammaren. På det viset skulle man komma fram till en uppfattning om det verkliga värdet av THX. Och det kan hända att man finge ett renare preparat så att man inte behöver riskera en upprepning av de få olycksfall som har inträffat genom att vederbörande har fått ett preparat som inneburit att sjukdomssituationen har försämrats. Om man kan få fram en ökad forskning, så kanske det ger sådana möjligheter att vi är inne på lösandet av frågor i samband med sjukdomar som vi i dag inte kan bota.

Med det sagda, herr talman, ber jag än en gång att få instämma i det yrkande som är ställt av herrar Lothigius och Johansson i Skärstad.

Fröken LITTMARCK (m):

Herr talman! Här har i dag sagts så mycket klokt, engagerat och även intellektuellt stimulerande så jag kan fatta mig kort. Det har naturligtvis också sagts en del som jag inte kan hålla med om. Jag inskränker mig till att markera några punkter som avgjort mitt ställningstagande.

För det första: Lika litet som någon annan när det gäller THX kan jag fatta ett medicinskt avgörande. Däremot, herr talman, tror jag knappast att vi här i andra fall skulle fästa så stor uppmärksamhet vid en utredning som den expertgruppen gjort – hur framstående experterna än är, och det är de verkligen – på grundval av ett så litet undersökningsmaterial i en så omfattande verksamhet som THX utvecklat sig till. 2 000 människor över hela landet får nu THX-injektioner varje dag, och kön är lång. Men det har vi hört tidigare.

Det finns egentligen redan ett stort material att använda vid en utvärdering hos de läkare som i förtvivlade situationer använt THX men som inte törs träda fram, därför att de riskerar att stoppas i karriären och betraktas som omdömeslösa, eller därför att de riskerar – som en läkare i Göteborg – att ställas inför valet att sluta med THX eller förlora sin legitimation. Det finns också material vid de tio klinikerna i Tyskland, liksom i Holland och Schweiz. Samtliga utländska kliniker leds av läkare, och de får THX direkt från dr Sandberg i Aneby, eller också framställer de det själva på samma sätt som han efter att ha lärt sig det i Aneby. Men vi måste få en ny bred undersökning.

För det andra, herr talman, kan vi här i riksdagen inte gå emot de lagar vi själva stiftat. Men THX engagerar så många människor – med de sjuka och deras anhöriga rör det sig om mer än 100 000 personer – att hela komplexet blivit en humanitär fråga, som måste tas upp till

allvarlig prövning på nytt. Vi måste beakta att det finns ett stort antal människor som anser sig ha blivit botade och faktiskt är i arbete, trots att den konventionella medicinen inte hade väntat sig det. Vi vet också, som flera talare här har nämnt, att många nu får sitt THX och anser att det har förbättrat deras syn, som hotat att försvinna trots noggrann medicinerings och diet. Vi känner nog alla någon som blivit botad, och det är väl så att någon eller kanske flera av oss känner till sådana som blivit av med hudsjukdomar av olika slag.

Man får kalla det placeboeffekt, psykoterapi, spontanläkning eller säga att vissa sjukdomar går i skov, eller också kan man verkligen tro på en rent medicinsk effekt av THX.

Jag tar själv inte ställning till vad det är – även om det förefaller som om spontanläkningen uppträder förbluffande ofta ganska snart efter en påbörjad THX-behandling.

För det tredje finner ju inte heller socialstyrelsen att THX är skadligt. Skall då tusentals människor omyndigförklaras, berövas sin valfrihet, överbeskyddas? Vem av oss vill personligen ställa sig inför en sjuk människa, som själv är helt övertygad om att THX hjälper henne behålla sin syn, och säga att nu får du inte detta mera. Fr. o. m. i dag är det slut! Vem vill säga så när THX inte skadar?

Herr talman! Här finns mycket att tillägga om den svenska läkemedelsförordningen, om den nya danska läkemedelsförordningen och om hur en utvärdering med tillräckligt stora serier skulle läggas upp. Men det jag har sagt får räcka som motivering till att jag i dag inskränker mig till att yrka bifall till det av herr Lothigius och herr Johansson i Skärstad framställda yrkandet.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det är väl ofta så med kompromissprodukter att de inte utmärker sig för någon överlägsen klarhet i uttryckssättet. Det ligger i kompromissens natur att en och annan meningsmotsättning döljs i mångtydiga uttryckssätt. Den debatt som har förts i dag har inte skapat så värst mycket ökad klarhet om vad utskottets betänkande faktiskt innehåller. Jag tycker därför att det kan ha ett värde att så här i debattens slutskede återvända till betänkandet och försöka sammanfatta och precisera vad utskottet faktiskt är enigt om.

Jag vill gärna säga att den enighet som har kommit till uttryck är en riktig och äkta enighet. Den är inte framtvungad i förhållande till någon ledamot, utan det är en enighet av den art vi brukar komma fram till i riksdagsutskott när vi förhandlar oss igenom ett snårigt och besvärligt ärende.

Men det skall också sägas att enigheten sträcker sig exakt så långt som texten i betänkandet ger vid handen och inte längre. Utskottets ledamöter är ingalunda eniga i sin syn på THX, sin tilltro till eller misstro mot detta medel. Där finns, skulle jag tro, samma spektrum av åsikter som det finns i den allmänna opinionen. Det finns såvitt jag har förstått

ledamöter i utskottet som redan nu känner sig övertygade av de undersökningar som har gjorts och som anser det bevisat att THX inte har någon påvisbar medicinsk effekt. Det finns andra som har en betydande tilltro till att det faktiskt finns en sådan medicinsk effekt. Och så finns det en stor mellangrupp – jag räknar mig gärna dit själv – som måste konstatera att vi hittills inte fått några objektiva bevis för en effekt. men vi skulle inte bli förvånade om det senare visar sig att man verkligen hittar en sådan effekt. Medicinens historia är full av upptäckter som inte har erkänts ens under upptäckarens livstid men som sedan har visat sig vara värdefulla. Visst kan det gå så med THX! Men det hjälper tyvärr inte oss när vi skall försöka fatta beslut. Vi måste hålla oss till vad som är någorlunda säkert vetbart i dag.

Hur långt sträcker sig då enigheten i utskottet? Vi har varit eniga om att inte stänga dörren för fortsatt forskning och prövning. Det är viktigt. Vi har icke slängt dörren. Vi har pekat på att den dörren i verkligheten aldrig har varit stängd. Det finns institutioner i landet som har rättighet att bedriva sådan här forskning. De flesta av oss utgår väl ifrån att så också kommer att ske. Sådan forskning pågår redan och kan intensifieras. – Det har vi varit eniga om.

Vi har också varit eniga om att inte göra ont värre för dem som anser sig lida av att THX inte är accepterat av vetenskap och myndigheter. Men för att ingen oklarhet skall råda bör det sägas att detta utskotts-betänkande icke ger några garantier åt någon människa som i dag tar THX att även i framtiden få den behandlingen. Det ger inga sådana garantier. Utskottet pekar på att det kanske skulle kunna finnas någon dispensmöjlighet, men det är inte något särskilt starkt samband mellan de dispenserregler som har refererats i betänkandet och vad som skulle behövas för att släppa THX loss. Märk väl att det preparat Iscador som här nämnts är ett importerat preparat. Vi har så att säga inte med tillverkningen att skaffa. När det gäller THX är det själva tillverkningen som inte är tillåten. Men det är möjligt att det går att komma fram på den vägen i några fall.

Herr Biörek har visat på att en utveckling möjligen är på väg som kan ge läkare en rättighet som de hittills inte ansett sig ha att vid sidan av konventionell behandling använda även ovanliga nya medel. Att peka på detta har vi varit ense om. Mycket längre sträcker det sig inte.

Vi har också varit ense om procedurfrågorna: Att riksdagens socialutskott och riksdagen inte kan ge sig in på en vetenskaplig prövning av vare sig det ena eller det andra – vi har varken behörighet eller kompetens att göra det – och att de medicinska frågorna måste ligga utanför det här huset medan vi har att ta ställning till de politiska och juridiska frågorna. Riksdagen kan inte, det har sagts här tidigare, ge fingervisningar om hur myndigheter och domstolar skall tolka gällande lag. Det har vi inte heller gjort, och lagen lämnar vi oförändrad.

I den mån det fortfarande kommer att tillverkas och injiceras THX i Sverige beror det alltså snarast på att myndigheter och domstolar liksom

Onsdagen den
1 december 1976

Vissa icke-konventionella behandlingsmetoder inom sjukvården, m. m.

de hittills har gjort ser milt på de förseelser som det ändå faktiskt handlar om. Det har alltså inte blivit något stopp hittills. Riksdagen kan inte uttala någonting om hur myndigheter och domstolar bör se på detta i fortsättningen, men vi kan säga så mycket som att utskottsbetänkandet, om det antas av riksdagen, inte skärper den juridiska situationen för THX. Den blir inte värre än den har varit. Tolkningen får fortfarande ligga hos myndigheter och domstolar, men vi har inte från riksdagens sida ålagt dessa myndigheter att gå hårdare fram än hittills.

Detta är vad utskottsbetänkandet faktiskt innehåller, och så långt är vi helt överens.

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! Nyss ställde jag två frågor här i kammaren:

Kommer THX-preparatet fortfarande att få framställas? Kommer läkare och sjukvårdspersonal att få möjlighet att legalt använda THX-preparatet när patient önskar detta och läkare bedömer att prov med detta läkemedel inte kan vara skadligt?

Herr Lothigius anger att dessa önskemål klart ingår i det under överläggningen framställda yrkandet, där det bl. a. heter att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1238 bör ge regeringen till känna osv. Detta har inte motsagts i kammaren. Därför noterar jag att mina frågor egentligen har med ja besvarats – THX kommer fortfarande att få framställas och därmed finnas tillgängligt, och läkare och sjukvårdspersonal får möjlighet att på frivilliga av läkare utsedda patienter, där ett läkemedelsval talar för att prov med THX inte kan vara skadligt, legalt använda detta under betryggande hygieniska och kliniska former.

Herr talman! Jag noterar alltså att detta inte har motsagts, och då har jag inget annat yrkande än bifall till det under överläggningen av herr Lothigius och herr Johansson i Skärstad framställda yrkandet.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av herr Lothigius under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lothigius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av herr Lothigius under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lothigius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 205
Nej - 97
Avstår - 6

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Familjepolitiken

§ 12 Familjepolitiken

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:14 med anledning av motioner om familjepolitiken.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:472 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1975/76:1233 av herr Fälldin m. fl. (c) såvitt nu var i fråga (yrkandena 2 och 3),

1975/76:2007 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1975/76:2008 av herr Bohman m. fl. (m),

1975/76:2137 av herr Fälldin m. fl. (c) såvitt nu var i fråga och

1975/76:2240 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1 a).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå följande motioner, nämligen

motionen 1975/76:472 (yrkandet 1),

motionen 1975/76:1233 (yrkandena 2 och 3),

motionen 1975/76:2007 (yrkandet 1),

motionen 1975/76:2008,

motionen 1975/76:2137 i här aktuell del,

motionen 1975/76:2240 (yrkandet 1 a).

Reservation hade avgivits av herrar Karlsson i Huskvarna och Svensson i Kungälv, fru Skantz samt herrar Johnsson i Blentarp, Nordberg, Signell och Alftin (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Vi upplever i dessa dagar märkliga ting. Motioner som de borgerliga partierna skrev under stor möda och med uppvisande av

olika finesser är nu färdiga att avslås av dem själva. Det sker visserligen med hänvisning till regeringsförklaringen, men en regeringsförklaring är väl egentligen inte mer värd än den nuvarande statsministerns tal före valet i ett speciellt ämne. Var det som sades i fråga om familjepolitiken mer värt? Den frågan ställer man sig.

I dag är det ingen som visar sifvertabeller i TV eller på andra ställen. Nu är det inte längre någon som är beredd att ställa upp och tala om ett vårdnadsbidrag på 10 000 kr. till barnfamiljerna. Nu talar man i stället om att utbyggnaden av föräldraförsäkringen skall kompletteras med ett vårdnadsbidrag – men man säger ingenting om storleken av detta, ingenting om när det skall genomföras och ingenting om finansieringen. Dessutom för regeringspartierna en skattepolitik som rycker undan grunden för ett fortsatt reformarbete. Man sänker skatterna mest för de högst betalda. Man skapar därigenom oro på arbetsmarknaden. Man får inte in tillräckligt med medel till en familjepolitik som är progressiv och framåtriktad. Man talar i dag om att indexreglera skatterna, något som ger ännu mindre möjligheter att klara finanserna för familjepolitiken.

Man aviserar en momshöjning som direkt går ut över barnfamiljer, lågavlönade och pensionärer. Man för en politik som riktar sig mot de lägst avlönade och mot familjerna. Nu vet vi att proklamationer och valtal är en sak. Den verklighet, som människorna i vårt land tvingas leva i under en borgerlig regering, är en annan och betydligt hårdare sak.

I våras kom socialdemokrater och folkpartister i socialutskottet överens om att skjuta på de motioner vi nu talar om till hösten. Detta föranledde en klar reaktion från centerhåll, där man var besviken över att då inte få familjepolitiken genomförd efter sina linjer. I dag tror jag att man inom centerpartiet skall vara tacksam för att vi hindrade partiet från att genomföra sin politik.

Regeringsförklaringen talar vackra ord om att samhällets barnomsorg skall byggas ut efter riksdagens beslut. Men hur är det i en rad borgerliga kommuner? Är man där lika intresserad som man säger sig vara i regeringsförklaringen? Fortfarande gäller att en del kommuner inte alls hänger med i barnomsorgsutbyggnaden, att det behövs krafttag för att klara den satsning som statsmakterna under stor enighet fattat beslut om.

Man kan notera, att både när det gäller familjepolitiken och barnomsorgen så är det skillnad mellan regeringsförklaringens teori och den verklighet vari man lever i både stat och kommun.

Socialdemokraterna i socialutskottet har reserverat sig för det samlade familjepolitiska program som det socialdemokratiska partiet aktualiserat. I detta ingår som en av huvudpunkterna 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidsplatser fram till 1980.

Den andra huvudpunkten är en familjepolitisk reform, som av partiet utarbetats i nära samverkan med LO, TCO och SACO/SR. Reformens kännetecken är att den skapar nya dimensioner åt en aktiv familjepolitik

med tillgodoseende av kraven på ett barnvänligt samhälle och en ökad jämställdhet mellan män och kvinnor.

Den skall ge föräldrarna möjlighet till ökad föräldraledighet genom föräldraförsäkringen.

Den skall omfatta alla föräldrar: heltidsarbetande, deltidarbetande, skiftarbetande, adoptivföräldrar och hemarbetande.

Den skall ge förvärvsarbetande kompensation för inkomstbortfallet enligt de grunder som redan gäller för sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen, och den skall dessutom ge hemarbetande rätt till grunder-sättning.

Den skall ge föräldrarna valmöjligheter att ta ut den ökade föräldraledigheten fram t. o. m. barnets första skolår på det sätt som bäst passar varje familj: som hel ledighet, sex timmars arbetsdag eller en på annat sätt förkortad arbetstid.

Den skall ge föräldrarna lagfäst rätt att hos arbetsgivaren ställa krav på föräldraledigheten i den form och vid de tidpunkter som familjen själv bestämmer.

Den skall ge både mamman och pappan stöd i lagen då det gäller rätt till ledighet och på det sättet främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Reformen beräknas kosta över 1 000 milj. kr. om året när den är fullt genomförd. För den första utbyggnadsetappen 1978 beräknas kostnaderna till ca 250 milj. kr. Reformen avses finansieras enligt samma regler som redan gäller för föräldraförsäkringen, dvs. i huvudsak genom arbetsgivarernas socialförsäkringsavgift, vilket förutsätter en successiv höjning av denna socialförsäkringsavgift med omkring en halv procentenhet. Även finansieringsförslaget har tillstyrkts vid remissbehandlingen av bl. a. Landsorganisationen.

Utskottet vill med redovisningen av det föreliggande reformförslaget ge uttryck för sin principiella uppfattning om hur det familjepolitiska reformarbetet utan tidsutdräkt bör drivas vidare. Det är enligt utskottets mening angeläget att riksdagen snarast ges tillfälle att i ett sammanhang ta ställning till det femåriga utbyggnadsprogram som lagts fram av socialdemokraterna.

Det familjepolitiska program som socialdemokratin presenterar betyder i själva verket att föräldraförsäkringen kompletteras med en särskild föräldrapenning, som får disponeras under tiden t. o. m. barnets första skolår. Det grundläggande syftet är att ge ökade möjligheter till samvaro mellan barn och föräldrar.

Reformen har utformats så att den kan fungera ute på arbetsplatserna och komma alla föräldrar till del. Föräldraledigheten får disponeras så att man antingen kan förkorta arbetstiden, om man så vill, eller ta ut den i form av heltidsledighet under ett år vid barnets födelse. Valfriheten är med andra ord mycket stor i den reservation som föreligger och som motsvarar socialdemokraternas familjepolitiska program.

I princip skall ersättningstiden delas mellan föräldrarna. Ensamstående

får disponera hela ersättningstiden. Reformen skall introduceras under en femårsperiod och vara helt genomförd 1982. 650 000 barnfamiljer och 900 000 barn berörs av reformen.

Herr talman! Det borde finnas möjligheter till lösningar av det familjepolitiska problemet genom det förslag som vi här på nytt aktualiserat. Det torde knappast vara någon självövertinelse för folkpartiet att gå med på det. Men man kan förmoda att de konservativa krafterna i regeringen kommer att ta över, när den så småningom skall ta ställning till familjepolitiken. Så är det ju i övrigt. Varför skulle familjepolitiken vara ett undantag?

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Som utskottets ordförande påpekade, behandlar vi i dag ett antal familjepolitiska motioner från regeringspartierna. Motionerna väcktes i våras, när dessa partier befann sig i opposition. Regeringen har nu tillsatt en arbetsgrupp, som skall utarbeta underlag för en proposition om familjepolitiken. Avsikten är att lägga fram ett förslag för riksdagen i vår. Självklart behövs det inte i detta läge något initiativ från riksdagen med anledning av motionerna.

Vi är också eniga i utskottet om att inte föreslå något riksdagsinitiativ nu. Att utskottets majoritet som motivering för avslagsyrkandet hänvisar till regeringsförklaringen, medan socialdemokraterna hänvisar till sitt program, är knappast förvånande. Någon blev kanske förvånad över att Göran Karlsson talade om att utskottet tycker si och så. Men det får väl som så mycket annat här i kammaren bokföras på ovanans konto. Det var alltså reservationen som Göran Karlsson talade för.

Det kan vara värt att notera – trots att det finns en reservation – att regeringens och oppositionens familjepolitik på flera punkter ligger ganska nära varandra. När det gäller utbyggnaden av barnomsorgen hänvisar både majoritet och opposition till riksdagens beslut i våras om en utbyggnadsplan. Den skall givetvis genomföras. En skillnad är dock att regeringsdeklarationen uttalar att normer skall fastställas för personalitet och gruppstorlek inom förskolan, något som socialdemokraterna såvitt jag vet ännu inte har accepterat.

En föräldrautbildning, tillgänglig för alla, som den gamla regeringen länge uttalade sig kritiskt mot, har nu även socialdemokraterna anslutit sig till.

Att de allmänna barnbidragen fortlöpande skall förbättras utgår jag från att man skall kunna enas om. De åsiktsskillnader som har rått på det området, har ju i regel gällt tekniken för justeringar och förskjutningar i tiden av nödvändiga höjningar. Den senaste höjningen av barnbidraget drevs som bekant igenom av de nuvarande regeringspartierna något tidigare än vad socialdemokraterna hade tänkt sig.

Även när det gäller stödet till familjer med barn i förskoleåldern har ett visst närmande skett. Visserligen har socialdemokraterna ännu inte

accepterat tanken att alla familjer med barn under en viss ålder bör få stöd genom ett vårdnadsbidrag. De har dock slagit till reträtt på några väsentliga punkter.

1. När man för något år sedan lyssnade till socialdemokratiska debattörer fick man intrycket att valfrihet för småbarnsfamiljerna var något mycket olämpligt, en liberal villfarelse, en målsättning som socialdemokratin höll på att göra upp räkningen med. Det talet hörs inte mycket i dag. I den socialdemokratiska reservationen till socialutskottets betänkande och även i Göran Karlssons anförande här i dag betonas i stället att föräldrarnas valfrihet skall vara utgångspunkten för en reform.

2. Att småbarnsföräldrarna skulle ges rätt till kortare arbetstid snabbare än andra grupper var också en tanke som tills helt nyligen kritiserades hårt från socialdemokratiskt håll. Ingen särlösning – det var parollen. Nu finner vi i den socialdemokratiska reservationen en plädering just för en särlösning, som skulle ge familjer med förskolebarn möjlighet till kortare arbetstid under viss tid, före en allmän arbetstidsförkortning.

3. Så sent som i våras lade dåvarande socialministern Aspling fram en proposition om föräldraförsäkringen, där adoptivfamiljerna missgynnades kraftigt. Men beträffande den utbyggnad av föräldraförsäkringen, som socialdemokraterna nu talar för, framhålls särskilt att den även skall omfatta adoptivföräldrarna.

I regeringsdeklarationen klargörs att småbarnsföräldrar bör ges rätt till kortare arbetstid och förlängd tjänstledighet. Där har i dag de föräldrar som arbetar i offentlig tjänst en betydligt starkare ställning än de som har privat anställning. Framtiden får väl utvisa i vilken utsträckning vi får med oss socialdemokraterna på att utjämna de skillnaderna.

Föräldraförsäkringen skall under den valperiod, som vi nu är inne i, byggas ut med en rätt till ytterligare ledighet, som motsvarar två månader på heltid. För att förebygga missförstånd klargör utskottets majoritet att detta innebär, att förmånerna i föräldraförsäkringen skall byggas ut i samma takt under denna period som i förslaget från den s. k. Fridhska arbetsgruppen som lades fram i våras. På den punkten ger vi alltså ett klart besked. Däremot är vi inte nu beredda att ställa ut några löften beträffande vad som skall ske med föräldraförsäkringen på 1980-talet – något som jag tror de flesta människor har förståelse för.

Jag anser således att det finns goda utsikter att de familjepolitiska beslut som skall fattas av denna riksdag i långa stycken kan ske i samförstånd. Det betyder inte att det saknas skillnader mellan partierna, eller att valutgången skulle vara utan betydelse för familjepolitiken – långt därifrån. Den serie socialdemokratiska reträtter som jag här har pekat på har ju inte kommit av sig själva utan efter intensiv debatt och kritik från vårt håll och från de två andra tidigare oppositionspartierna. Det är också möjligt – även om det är långt ifrån säkert – att det senaste valutslaget underlättar fortsatt socialdemokratisk nyorientering i rätt riktning.

Den regering som blev resultatet av valet har förklarat sig vilja arbeta

för att föräldrar med små barn ges större möjlighet att korta ned sin arbetstid för att vara med barnen, att de genom en utbyggnad av föräldraförsäkringen ges större möjlighet till ersättning för inkomstbortfallet när de kortar ned sin arbetstid, att de får ett kompletterande stöd i form av vårdnadsbidrag och att familjestödet utformas så att det främjar både valfrihet och jämställdhet. Jag tror att de flesta föräldrar tycker det är en bra utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Jag yrkar att riksdagen bifaller socialutskottets hemställan och också godkänner utskottets motivering.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag har uttalat mig på utskottets vägnar så ber jag naturligtvis om ursäkt för det. Det är möjligt att jag inte kunnat hänga med riktigt i de nya svängarna, men jag får väl vänja mig under återstoden av den tid som vi socialdemokrater har att befinna oss i opposition.

Beträffande herr Romanus inlägg i stort finns inte så förfärligt mycket att säga. Han ansåg att socialdemokraterna skulle ha rättat sig efter valresultatet och annat. Nej, herr Romanus, vi lade fram vårt program före valet, och det programmet ligger till grund för det arbete vi tänker fortsätta efter valet. Vi gör inte som de borgerliga. Herr Romanus har inte propagerat för något vårdnadsbidrag på 10 000 kr., men de två andra partierna i den nuvarande regeringen hade ju tänkt sig vårdnadsbidrag av den storleken. Men hur det blir nu med dessa bidrag kan man ju fråga sig.

Vi tänker föra samma familjepolitik efter valet som vi gjorde före, och det är egentligen det väsentliga i socialdemokratins ställningstagande.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag påstod inte att socialdemokraterna har ändrat sin familjepolitik efter valet, utan de reträtter som jag pekade på hann man ju göra före valet. Efter att ha talat om valfrihet som en liberal villfarelse sade man att valfrihet skulle det vara – det sade man redan före valet. Och efter att ha motsatt sig en s. k. särlösning, där småbarnsföräldrar skulle få rätt till kortare arbetstid före andra grupper, lade man före valet fram ett förslag som innebar en sådan särlösning. Tidigt i våras ville man missgynna adoptivfamiljerna, men i det senaste förslaget betonar man särskilt att de inte skall missgynnas. Det tycker jag var förändringar i rätt riktning, och jag ger gärna socialdemokraterna en komplimang för det och erkänner att det skedde före valet.

Jag sade också att man möjligen kan hoppas att socialdemokraterna fortsätter att orientera sig i rätt riktning på de punkter där man ännu inte har gjort det. Jag vill inte ge upp hoppet om socialdemokraterna bara därför att det gick som det gick i valet, men den som lever får se hur det går.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus kan lita på socialdemokratin. Men vi kan ju inte ha ett absolut färdigt förslag på en gång, utan det måste naturligtvis växa fram också hos oss, med den opinion som finns. Och det är den som vi har tagit hänsyn till. Det är inte fråga om att vi har givit efter eller gjort några reträtter, utan det är snarare så att det har vuxit fram ett behov av att lösa de frågorna, och då har vi varit mottagliga för de skälen.

Herr Romanus kan alltså i fortsättningen känna sig lugn när det gäller socialdemokratin familjepolitik.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag får tacka för det beskedet. Om det innebär att man även på andra punkter kommer att rätta sig efter vår politik, så tycker jag det är utmärkt. Jag har inte sagt att det är fel att man tar hänsyn till skäl, och även i viss utsträckning till vad människor tycker. Det är bra att man erkänner att man gjort det, och jag vill ge Göran Karlsson ytterligare lovord för det. Nu kan jag bara hoppas att utvecklingen kommer att fortsätta på samma sätt, som herr Karlsson i Huskvarna säger.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Karlsson i Huskvarna anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! I likhet med Göran Karlsson vill jag börja med att säga att det denna höst har funnits tillfällen att konstatera en annorlunda situation i riksdagsarbetet, och denna debatt upplever jag som ett sådant tillfälle. De borgerliga partierna släpper nu tunga motionsyrkanden med hänvisning till en aviserad proposition – en ordning som man tidigare har raljerat om men som man nu enligt utskottsmajoritetens talesman vill beteckna som självklar. Socialdemokraterna har å sin sida gått ifrån sedvanliga hänvisningar till pågående arbete i departementen och framhåller nu det angelägna i "att riksdagen snarast ges tillfälle att i ett sammanhang ta ställning" till de frågor som utskottsbetänkandet aktualiserar.

När vpk-gruppen så sent som i maj i år ville få arbetstidsfrågan upptagen till reell behandling i samband med de övriga familjepolitiska frågorna enades socialdemokraterna och folkpartirepresentanten i utskottet om att skjuta upp ett ställningstagande i debatten om vårdnadsbidrag och sex timmars arbetsdag enbart för småbarnsföräldrar till efter valet. Visserligen spräcktes den ritningen litet genom den dåvarande regeringens utspel, det som den socialdemokratiska reservationen i betänkandet nu bygger på. Men en behandling "i ett sammanhang" i riksdagen lyckades man ju ändå förhålla. Och nu görs en liknande manöver, fastän några har bytt sida.

Om jag har förstått syftet med den ingående socialdemokratiska reservationen rätt, så är jag överens med den så långt att också jag avvisar

utskottsmajoritetens hänvisning till en väntad regeringsproposition. Det fanns redan i våras, och finns följaktligen också i dag, tillräckligt med motiv för att avslå de motionsyrkanden som betänkandet behandlar. För vår del anser vi att om de förslag som ställs i motionerna genomfördes, så skulle det föra med sig dels att resurserna till en utbyggnad av barnomsorgen – välkända honnörssord från valrörelsen – skulle minska, dels att motiv skulle skapas för att hålla tillbaka en sådan satsning. För vänsterpartiet kommunisterna liksom för alla andra som tar allvarligt på frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män står det klart att kampen för sådan jämställdhet skulle försvåras om en förkortning av arbetsdagen till sex timmar skulle genomföras enbart för småbarnsföräldrar. Det står också klart att en sådan lösning inte skulle ta hänsyn till alla barns behov av att föräldrar och andra vuxna människor i deras omgivning har mer fritid och därmed mer tid över för dem.

I den här frågan, liksom när det gäller de borgerliga motionsyrkandena om olika varianter av vårdnadsbidrag, framträder enligt min mening motståndet mot en verklig kvinnofrigörelse. I inställningen till vårdnadsbidragen har vårt parti liksom exempelvis de socialdemokratiska kvinnorna kvalitativt annorlunda utgångspunkter än majoriteten. Men jag ser det i det här sammanhanget som angeläget att påpeka att vi inte finner det socialdemokratiska alternativet tillfredsställande. Det har brister och det medför risker.

Vpk stöder huvudtanken om längre ledighet för föräldrar i samband med att ett barn föds. Det är ju i sju-åttamånadersåldern som ett barn utvecklar sina första riktigt stabila vuxenkontakter, och det är bra att det får tillfälle till det. Men mot riktigheten i den tanken står risken i det som i förslaget framställs som valfrihet – detta att man skall kunna ta ut sin ledighet hur man vill, som gör det möjligt för en kvinna att ta ut ledigheten omedelbart och för mannen att sprida tiden över åtta år, så att inte hans arbete blir lidande. Jag påstår inte att förslaget bestämmer en sådan fördelning. Men man kan ju inte tala om valfrihet som någonting helt fristående från den verklighet vi lever i. Och i den verkligheten är det alltså betydligt färre kvinnor än män som arbetar utanför hemmet – av de gifta drygt hälften av kvinnorna mot nära 100 % av männen. I den verkligheten är det 25 % av mödrar med barn under sex år som arbetar heltid mot männens 95 %. Mer än en tredjedel av kvinnorna har deltidarbete, och de utgör 90 % av alla deltidarbetande. Och i samma verklighet har kvinnorna en genomsnittslön under 30 000 kr. om året medan motsvarande siffra för män rör sig om drygt 40 000.

Till det här skall också läggas att det enligt det socialdemokratiska förslaget inte handlar om när man vill ta ut sin ledighet utan när man kan. Frågan skall ju vara förhandlingsbar, och då ser jag som en risk att det i hög grad blir fråga om en arbetsköparens valfrihet, medan det borde vara självklart att barnens intressen skulle stå i centrum. Vem skall, enligt de socialdemokratiska förslagsställarna, ha sista ordet i en

förhandling om tiden för ledigheten – arbetsköparen eller arbetstagaren? Jag kan inte hitta något svar på detta i förslaget.

En brist är också att man i alla s. k. familjepolitiska reformer glömmet bort det växande antalet frånskilda föräldrar. Nog behöver de också ökade möjligheter till kontakt med sina barn. Alltför länge har de skjutits åt sidan och deras barnkontakter har försvårats.

En av de risker som vi ser i förslaget är att det kan betraktas som ett slags kompensation för den svåra situationen på daghemsområdet och de kvalitativa brister som finns i daghemsverksamheten. För den miljard som reformen skulle kosta att genomföra kunde man bygga minst 30 000 bra daghemsplatser. De reformer som kommer ut av den nu pågående debatten får inte i något avseende innebära någon nedtrappning av daghemsutbyggnaden, för då blir det verkligen fritt fram för de reaktionära angreppen mot både kollektiv barntillsyn och kvinnofrigörelse.

Såsom det socialdemokratiska förslaget är utformat ser jag också en klar fara i att den utökade föräldraledigheten enbart används för att förstärka den traditionella familjens inre kontakter. Inom arbetarrörelsen och än mer inom kvinnorörelsen har ändå de senaste årens debatt klart inriktats på kravet att kärnfamiljen både för kvinnornas och för barnens skull måste ersättas med ett rikare och öppnare kontaktsystem mellan människor och samhällsliv.

Föräldrareformen får slutligen absolut inte betyda ett ytterligare uppskjutande av den verkligt stora reformen: arbetstidsförkortning för alla. Tyvärr går det inte att undvika att i förslaget uppfatta bimotivet att reformen skall vara i stället för en snar allmän arbetstidsförkortning. Det vore både olyckligt och orättvist, för det kan inte anses rimligt att en industriarbetare som går i en hård arbetsmiljö skall fortsätta att slita full tid, bara därför att hon eller han inte har småbarn, medan samtidigt byrådirektören som har ett litet barn däremot skall få sin arbetstid förkortad.

Det är dessutom inte bara hushåll med småbarn som behöver mer tid. Alla kvinnor utan småbarn behöver också mer tid för sin utveckling och frigörelse. De som står i en hård arbetsmiljö måste av rena folkhälsoskäl få en lättnad. Behovet av en allmän förkortning av arbetsdagen är inte främst motiverat av ökade inre familjekontakter. Det är motiverat av att människorna, inkl. barnen, skall få rikare yttre kontakter, mer stimulans och mer utveckling.

Kort sagt: i reformarbetet på det familjepolitiska området borde en allmän förkortning av arbetsdagen långt starkare prioriteras. Skenlösningar av det slag som föreslås i de borgerliga motionerna är ingen del av samhället förtjänt av. Vad förslagen om vårdnadsbidrag, tjänstledighet och kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar tjänar till är att mana fram illusionen om "alternativ" till förvärvsarbete för kvinnor, alternativet man, hem och barn. Bakom det kan man så dölja verkligheten med hundratusentals arbetslösa kvinnor. Med det "alternativet" kan man komma ifrån att ordna en barnomsorg som fungerar. Genom att lagfästa

”rätt” till deltidarbete och tjänstledighet kan man tvinga kvinnorna att fortsätta att vara arbetsmarknadens B-lag, att arbeta deltid, att behålla kvinnojobben och nöja sig med de låga kvinnolönerna. Men det ser vi inte som valfrihet. Det är ett sätt att förvägra kvinnorna rätten att arbeta.

I stället är det nödvändigt att effektivt bekämpa arbetslösheten och undersysselsättningen bland kvinnorna. Detta, liksom utbyggnaden av barnomsorgen och genomförandet av sextimmarsarbetsdagen, utgör enligt vår mening grundstenarna i socialpolitiken.

Herr talman! Eftersom vänsterpartiet kommunisterna inte deltar i utskottets arbetet finns inte våra motiveringar för avslag på motionsyrkandena med i betänkandet. Gällande regler ger oss inte heller möjlighet att få en sådan motivering framförd till omröstning. Jag har dock i mitt anförande motiverat vår inställning såväl till motionsyrkandena som till de förslag som förs fram i den socialdemokratiska reservationen. Vpk-gruppen är självklart överens om yrkandet om avslag på motionerna. Beträffande motiveringen kommer vår grupp att avstå i en kommande votering.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Det är naturligt att man efter att ha läst utskottets betänkande ställer frågorna: Vad kommer att ske med föräldraförsäkringen? Vad kommer att ske med barnomsorgen? Vi har redan sett exempel på hur den borgerliga regeringen mycket snabbt ändrar beslut som riksdagen tog när vi hade en socialdemokratisk regering. Man ändrar t. o. m. beslut som vi tog så sent som i mars månad i år. Låt mig ta ett exempel.

Den borgerliga regeringen lade i oktober månad, närmare bestämt den 28 oktober, en proposition om ändrade beskattningsregler för egen företagare m. m., och i denna proposition finns förslag om uppmjukning av villkoren för individuell beskattning. Kravet på medhjälpare makes arbetsinsats föreslås ändrat från de av riksdagen i mars månad i år beslutade 600 timmarna till 400 timmar. I den i mars månad av den socialdemokratiska regeringen lämnade propositionen föreslogs gränsen 600 timmar. Utskottet tillstyrkte propositionens förslag. Till utskottets betänkande fanns en borgerlig reservation i vilken timantalet föreslogs vara 400. Med lottens hjälp vann utskottet och timantalet blev fastställt till 600. Eftersom beslutet gick emot vad de borgerliga partierna önskade lägger man nu i oktober fram en proposition och föreslår 400 timmar, alltså samma som i reservationen i våras.

Någon tror kanske att jag vill sätta i gång en debatt om avgifter och skatter, men det är absolut inte min mening. Jag vill med detta exempel peka på att den borgerliga regeringen, när den funnit att beslut har fattats som de vill ändra på, kommer med propositioner mycket snabbt. Det är detta som gör att man känner verklig oro, den oro som jag gav uttryck för inledningsvis, nämligen: Vad kommer att ske på det familjepolitiska området?

Redan i januari månad efter den allmänna motionstidens slut kunde

man konstatera uppenbara motsättningar mellan de borgerliga partierna. Det talades allmänt om en borgerlig kollision i familjepolitiken. Det är bäddat för en ordentlig fight mellan de borgerliga partierna när familjefrågorna så småningom kommer upp till behandling i riksdagen, skrev flera tidningar. Ja, det trodde vi då. I dag kan vi konstatera att de borgerliga ledamöterna i socialutskottet yrkat avslag på de sex motioner som deras partier lämnade i januari månad och i vilka partierna presenterade en rad förslag gällande familjepolitiken. Genom utskottets agerande behöver de inte nu visa sin ocnighet, de skjuter frågan framför sig. Men man ställer sig onekligen frågan: Hur skall det vara möjligt att riksdagen inom rimlig tid får ett samlat förslag från den borgerliga regeringen? Det finns ju ingen gemensam borgerlig familjepolitik. De borgerliga är splittrade och deras förslag går mot varandra.

Vi brukar i riksdagen tala om och i utskotten förorda en välvillig skrivning om motioner. Den borgerliga majoriteten i socialutskottet har inte använt sig av den mjuka linjen "välvillig skrivning" utan konstaterar kallt och nästan utan motivering att någon riksdagens åtgärd inte är erforderlig och hemställer att riksdagen avslår motionerna.

Det är anmärkningsvärt att man inte motiverar sitt avslagsyrkande mer än man gör. Det är ändå fråga om partimotioner. Det är partiordförandena som står som första namn på resp. motion - herrar Fälldin, Bohman och Ahlmark.

Efter att ha tagit del av den talarlista som delats ut kan jag också konstatera att inte någon av motionärerna anmält sig för att avkräva utskottet en förklaring till den omilda behandling deras motioner fått. Jag tror inte heller att någon annan från något av de borgerliga partierna kommer att avkräva utskottet någon förklaring till det sätt på vilket partimotionerna behandlats.

Man ställer sig naturligtvis också frågan: Vilket eller vilka partier kommer att sätta sin prägel på den proposition om familjepolitiken som det talas om i regeringsförklaringen? Kommer vi, om det blir centerpartiet, att få ett beskattat vårdnadsbidrag på 10 000 kr. per år till alla familjer med barn under tre år under den tid ersättning från föräldraförsäkringen inte utgår? Vad säger centern om en utbyggnad av föräldraförsäkringen? Det skulle vara intressant att veta.

Om det blir moderaterna som får sätta sin prägel på familjepolitiken, kommer vi då att få vårdnadsersättning till familjer med barn under tre år? Vårdnadsersättningen skall, enligt moderaternas motion 1975/76:1979, göras skattepliktig och beskattas hos den make i en tvåföräldersfamilj som har den lägsta inkomsten. Vidare står det i motionen: "Systemet bör kombineras med den av oss sedan länge förespråkade rätten till avdrag med faktiska, styrkta kostnader för barn tillsyn upp till ett visst tak."

I alla år har moderaterna, och tidigare högern, arbetat för barnavdrag på skatten i stället för barnbidrag. Hittills har de inte vunnit gehör för sina förslag. Det har varit alltför tydligt att skatteavdrag i hög grad gynnar

familjer med höga inkomster. Socialdemokraterna har alltid sagt nej till deras förslag på denna punkt. Men nu kommer förslaget tillbaka, väl inbakat i motionen 1979, s. 235. Skall detta gamla konservativa krav vinna gehör? Om inte – om centern och folkpartiet går emot förslaget – vad kommer moderaterna att kräva i stället? Vad skall centern och folkpartiet tvingas ge avkall på i sina förslag? Och vilka reträtter skall folkpartiet göra? Jag hoppas att man inte sneglar på utbyggnaden av barnomsorgen, som riksdagen beslöt i april månad i år. Moderaterna var emot utbyggnaden och yrkade också avslag på det förslag till finansiering som förelåg. Utbyggnaden av barnomsorgen med 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser i fritidshem på fem år måste fullföljas.

Om folkpartiet får sätta sin prägel på familjepolitiken, får vi då ett obeskattat vårdnadsbidrag till familjer med barn under tre år? "En nivå på 3 600 kr. per år och barn under tre år kan vara riktpunkt för en reform", skriver folkpartiet i motionen 1975/76:472.

Enligt referat i TCO-Tidningen från folkpartiets landsmöte 1975 sade partistyrelsen i det förslag till program för en liberal familjepolitik som lades fram vid mötet att beträffande det ekonomiska stödet till småbarnsföräldrar föräldrapenningen bör byggas ut från nuvarande sju till tolv månader och vidare att särskilt ekonomiskt stöd till småbarnsfamiljer – vårdnadsbidrag i någon form – bör införas.

Om referatet är riktigt – och det utgår jag ifrån – tycker jag att det verkligen måste vara svårt för folkpartiet att helhjärtat stödja regeringsförklaringen. I denna talas ju om att föräldraförsäkringen skall byggas ut med en rätt till ytterligare ledighet, motsvarande två månader på heltid.

De borgerliga partierna är således inte eniga. När det gäller vårdbidrag har vi tre olika förslag. Vad månede det då bli av detta? Hur skall det vara möjligt att inom en rimlig tid komma med *ett* förslag i en proposition som vi kan ta ställning till här i riksdagen? Den arbetsgrupp som regeringen tillsatt för att utarbeta underlag till en proposition om familjepolitiken har ingen lätt arbetsuppgift.

Jag vill kraftigt understryka vad vi sagt i vår reservation, nämligen att det är angeläget att riksdagen snarast ges tillfälle att i ett sammanhang ta ställning till en familjepolitisk reform.

Under hela valrörelsen begärde vi gång på gång besked om vilken politik en eventuell borgerlig regering skulle föra, men vi fick aldrig något svar. Nu kan vi konstatera att vi inte heller efter valet får något svar. Vi har ännu inte fått något besked om vilken familjepolitik den borgerliga regeringen vill föra. Vi har fått allmänna uttalanden.

Det skulle vara fullt förståeligt om inte alla detaljer var klara, men huvuddragen, principerna för familjepolitiken, borde vi i dag ha kunnat få ta ställning till. Jag tror att också många barnfamiljer väntar sig ett besked.

Under de gångna tre åren har man kritiserat riksdagen för att vissa frågor avgjorts genom lottning och föraktfullt talat om en lotteririksdag. Nu är det inte lottningar vi ägnar oss åt, utan nu är det gissningar,

eftersom den borgerliga regeringen har svårt att lämna klara, entydiga svar på konkreta, direkt ställda frågor. Jag har ett intryck av att i den allmänna gissningen deltar inte bara socialdemokratiska ledamöter utan också borgerliga ledamöter som inte är statsråd.

Kan vi få veta något i dag? Regeringen har – det har sagts tidigare – inte gett något besked om vilken familjepolitik som skall föras. Men vi har gett besked i vår reservation, och jag ber att få yrka bifall till den.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Till det mest glädjande och betydelsefulla som har hänt i det politiska livet under senare år hör att barn- och familjepolitiken har ryckt fram till att bli den tunga och väsentliga fråga som den verkliga förtjänar att vara, erkänd som sådan av alla. Många slåss om att ta åt sig äran av att det har blivit så, men jag tror att huvudskälet till det helt enkelt är att tunga sociala behov i verkligheten har gjort sig gällande på ett sådant sätt att vi har varit tvungna att se till allvaret i de här frågorna. Om några skall ha rätt att ta åt sig äran av att frågorna har blivit tillräckligt uppmärksammade, så menar jag att det är de fackliga organisationerna, som ju bland sina medlemmar har dem som verkligen bär de tyngsta bördorna i detta sammanhang.

Och vilka behov är det fråga om? Det är självfallet i första hand alla barns och ungdomars behov av goda, trygga och likvärdiga levnadsvillkor under uppväxttiden. Men det är också fråga om kvinnornas situation, deras dubbla arbetsbörda, som de inte längre accepterar att behöva bära ensamma. Och det är de unga föräldrarnas krav på att få möjlighet till ett liv där föräldrarollen och yrkesrollen kan förenas och där jämställdheten kan bli verklighet i deras eget vardagsliv.

När socialdemokraterna vid sin partikongress för drygt ett år sedan lade fram ett program på detta område i åtta punkter, så var vi det första parti som gjorde detta med den helhetssyn i botten som krävs för att barnens och föräldrarnas behov skall tillgodoses. Vi förde också fram detta i vårt aktionsprogram inför valet där vi på detta område uttryckte oss på följande sätt:

”Barnen är vår gemensamma framtid. Därför är deras uppväxtvillkor en angelägenhet för oss alla.

Vi vill skapa ett samhälle där *alla* barn har möjlighet att växa upp på goda och likvärdiga levnadsvillkor. Barn behöver gemenskap med föräldrarna, med andra vuxna och med andra barn.”

Med de orden vill vi markera tre huvudpunkter som en grund för reformarbetet:

1. Insatser för att förbättra barns och ungdomars uppväxtvillkor är så viktiga att de måste stå i centrum för det politiska arbetet.

2. Det är barnens behov och ingenting annat som skall bestämma inriktningen av både familjepolitiken och samhällsplaneringen i stort.

3. Alla vuxna – inte bara föräldrarna – har ett gemensamt ansvar för

barnen och för att stödja föräldrarna i deras viktiga uppgift.

I detta reformarbete ser vi socialdemokrater tre huvudområden:

För det första en bättre barnomsorg i vid bemärkelse, som innefattar att bygga bort bristen på daghemsplatser och ge alla barn så goda förutsättningar som möjligt att delta i förskolan, att förbättra boendemiljön, att förbättra skolan, att öka stödet till föreningsliv som vänder sig till barn och ungdomar.

För det andra förändringar i arbetslivet, som gör det lättare att förena yrkesroll och föräldraroll.

För det tredje ett ökat ekonomiskt stöd till barnfamiljerna.

Vi hann också med – innan valutslaget kom – att lägga fram förslag och få beslut här i riksdagen på en rad viktiga områden. Det gällde utbyggnaden av barnomsorgen – förbättringen av kvaliteten i barnomsorgen och ökad personalutbildning för att vi skall kunna få personal till barnomsorgen. Det gällde också boendemiljön, stödet till föreningslivet samt SIA-skolan.

Nu ser vi med mycket stor oro på hur det skall gå med detta reformarbete, när vi har en borgerlig regering och borgerliga majoriteter i mellan 70 och 80 % av våra kommuner. De av oss som har varit kommunalt verksamma vet att det är om sådana här frågor som striden står ute i kommunerna mellan borgerlighet och socialdemokrati och att vi ständigt får kämpa mot borgerlighetens snålhet och oginhet mot barnfamiljerna ute i kommunerna.

Också när det gäller det ekonomiska stödet till barnfamiljerna hann vi före valutslaget att föra fram mycket viktiga beslut – om utbyggnaden av föräldraförsäkringen, om bostadsbidrag, om ökade barnbidrag osv. Men den stora svårigheten upplevde vi, och jag hoppas också alla andra, när det gällde att utforma ett sådant förslag som genom en lämplig kombination av rätt till ledighet och ekonomiskt stöd skulle ge föräldrarna och barnen en möjlighet att få mer tid för varandra än vad de ofta har nu.

Vi var inte nöjda med att diskutera dessa frågor här i riksdagen eller i tidningspressen eller i kanslihuset, utan vi tillsatte en utredning som fick till uppgift att fara ut till arbetsplatserna och undersöka hur man skulle utforma ett förslag som verkligen kan utnyttjas av alla grupper av föräldrar, både hemarbetande och yrkesarbetande, och av föräldrar med olika sorters arbetstid och arbetsplatser. Det förslag som vi lade fram hade de fackliga organisationerna haft ett avgörande inflytande på utformningen av. Det blev också föremål för en utförlig remissbehandling.

Vi presenterade i god tid före valet ett detaljerat förslag, som var klart för alla, till en sådan reform. Och låt mig säga att vi var verkligen glada och stolta över att ha kunnat presentera ett förslag som knäckte många av de väldigt stora praktiska problem som vi mötte när det gällde att utforma förslaget – ett förslag där alla grupper av föräldrar kom med, ett förslag där den konstlade treårsgränsen som inte har ett dugg att

göra med barns behov togs bort, ett förslag som verkligen gav möjligheter till valfrihet för alla.

Vi har inte sagt att vi är mot valfrihet. Vi har kritiserat förslag som ger sig ut för att innehålla valfrihet men där den valfriheten bara kan utnyttjas av mycket få föräldrar. Det som vi ville göra var att åstadkomma verkligt användbar valfrihet, och det, herr Romanus, är ingen reträtt – det är tvärtom ett stort steg framåt som *ni* inte förmådde ta. Vi gav också familjerna förtroendet att själva bestämma när det passade dem bäst att utnyttja rätten till ledighet.

Herr talman! Jämfört med den helhjärtade satsning på både barnomsorg och barnmiljö, mer tid för barnen och ekonomiskt stöd till dem som bäst behöver det som socialdemokratin står för, ter sig de borgerliga förslag som presenterades före valet, t. ex. här i riksdagen i de motioner som vi nu enhälligt vill avslå om än med skilda motiveringar, stelbenta och otillräckliga, penningslukande men utan förmåga att lösa människornas problem, illa förankrade i människors vardagsliv. De är oförenliga med kraven på jämställdhet mellan familjer med hög och låg inkomst, mellan kvinnor och män. Där saknas helhetssynen på barns och föräldrars behov liksom ett för borgerligheten gemensamt program.

Det har inte blivit bättre efter valet. De borgerliga partiernas förslag har varken blivit klarare eller enigare.

Nu har man anfört i majoritetsskrivningen i utskottsbetänkandet att regeringen skulle ha tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta underlag för proposition. Man har också angett en rad punkter som skall vara vägledande för den arbetsgruppen.

Eftersom jag är intresserad av de här frågorna har jag på olika vägar försökt skaffa mig mer kunskap om grunderna för det här arbetet, men jag har inte lyckats få vare sig klarhet eller kunskap. Så mycket har ändå kommit fram att den, som man säger, av regeringen tillsatta arbetsgruppen inte är tillsatt genom ett av regeringen gemensamt fattat beslut, som t. ex. den Fridhska arbetsgruppen var. Det framgår indirekt av socialdepartementets pressmeddelande den 29 oktober och än klarare av upplysningar som jag har fått med hjälp av riksdagens upplysningstjänst att beslutet har fattats av chefen för socialdepartementet men att det ännu inte har expedierats – i varje fall enligt vad som har sagts till mig från departementet senast i dag, mer än en månad efter det att pressmeddelandet gick ut. Därför måste jag fråga: Kan vi här få besked om vem som har tillsatt gruppen och om beslutet har expedierats eller kommer att expedieras så att allmänheten kan få ta del av innehållet i det?

Vidare har arbetsgruppen inte fått några direktiv i vedertagen mening, möjligen muntliga. Av pressmeddelandet framgår inte alls att det skulle vara fråga om så detaljerade direktiv som anges i utskottets majoritetsskrivning. Det råder också många oklarheter om vad gruppen egentligen skall syssla med.

Granskar man regeringsdeklarationen, som i alla de källor jag har lyckats

få tag på anges som grund för arbetet i gruppen, finner man där formuleringar som verkligen oroar, framför allt därför att de tyder på att man redan innan arbetet börjat skulle ha bestämt sig för att kasta vårt väl utformade förslag i papperskorgen, det förslag som mött ett så enhälligt stöd från löntagarorganisationerna. Där står nämligen att alla förmånerna skall komma endast småbarnsfamiljer till del och att föräldrapenningen vid sjukdom skall byggas ut för att omfatta ledighet vid skolstart. Det är ju inte alls i överensstämmelse med det förslag som vi lade fram inför valet.

Därför måste jag fråga: Har arbetsgruppen fått några direktiv i veckotagen bemärkelse eller är det bara någon överenskommelse mellan regeringspartierna det är fråga om? Och om det finns några direktiv, hur ser de i så fall ut? Kommer de att presenteras för allmänheten? Har regeringen redan bestämt sig för att kasta det hittills enda klart utformade förslaget i papperskorgen utan att granska det ytterligare? Är avsikten att alla förmåner skall knytas till barn under en viss ålder? Är min tolkning av orden om föräldrapenning vid skolstart riktig? Det innebär i så fall att man måste skapa den här förmånen därför att man inte länker genomföra vårt förslag.

Det är också helt klart att den form för arbetet som arbetsgruppen representerar är något helt nytt i svensk statsförvaltning. Det är inte fråga om den vanliga ordningen för beredningen av ett ärende i departementet när man skriver en proposition. Och det är inte heller fråga om den form som regeringen valde i våras för den Fridhska arbetsgruppen och som är jämförbar med en offentlig utredning. Då är det intressant att fråga de nuvarande regeringspartierna varför de har valt en sådan här form. Är det helt enkelt så att man har velat hitta en form för att vinna tid för att kompromissa i ytterligare en fråga där regeringspartierna är djupt oeniga och inte en form för ett sakligt och seriöst utredningsarbete?

Till sist, herr talman, en mycket viktig fråga. Om nu arbetsgruppen kommer fram till något helt nytt, ett förslag som inte tidigare varit känt och presenterat, som inte varit föremål för offentlig debatt, kommer det då att ges möjlighet till en ordentlig remissbehandling? Det är väsentligt framför allt därför att de fackliga organisationerna, som inte är representerade i arbetsgruppen, måste få en möjlighet att studera förslaget och ge sina synpunkter på det. Vi socialdemokrater tycker i alla fall att det skulle kännas mycket genant att sitta i riksdagen och behöva behandla ett förslag som inte de fackliga organisationerna hade haft starkt inflytande över.

Herr talman! När överenskommelsen i våras träffades om att skjuta på behandlingen av de motioner som är anledningen till det här utskotts-
betänkandet till efter valet tillät jag mig säga att det var ett mycket klokt beslut, därför att det skulle ge oss rådrum, tid för eftertanke, tid för saklig prövning och undersökning av vad som passade i verkligheten, diskussion. Den möjligheten har vi utnyttjat, och efter noggranna studier

av verkligheten ute på arbetsplatserna och diskussioner med de anställda där har vi utarbetat ett förslag i samarbete med de fackliga organisationerna. Men de borgerliga partierna har inte utnyttjat den möjligheten, och det beklagar jag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

I detta anförande instämde fru Hansson, fru Cederqvist och fru Mårtensson, herr Andersson i Gävle samt fru Leijon (samliga s).

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag hade litet svårt att förstå Birgitta Dahls oerhörda indignation över formerna för regeringens beredning av en proposition angående familjepolitiken. Hon hade inte funnit protokollfört att arbetsgruppen var tillsatt och en massa annat sådant.

Vi skall väl inte överdramatisera denna situation, även om jag förstår att den känns våldsamt för Birgitta Dahl och andra socialdemokrater. Vad som hänt är att svenska folket har röstat och skapat en ny majoritet i riksdagen, och det har blivit en ny regering som består av tre partier. Den regeringen skall förbereda en ny politik på detta område. Då är det väl inte så konstigt om det tillsätts en arbetsgrupp med representanter för de tre partierna för att utarbeta en proposition. Varför skall man vara så indignerad över detta? Arbetsgruppen har redan börjat arbeta. Oron för att detta bara skulle ligga och ingenting hända är alltså obefogad. Regeringen har också sagt att avsikten är att en proposition skall läggas fram till våren. När den propositionen är framlagd får väl Birgitta Dahl och andra diskutera innehållet i den. Jag kan inte minnas att den tidigare regeringen ägnade sig åt att diskutera innehållet i propositioner innan de var framlagda. Såvitt jag förstår tycker inte heller den nya regeringen att det är en lämplig behandlingsform. Nu arbetar den här arbetsgruppen, och den kommer att lägga fram sitt förslag. Riksdagen får sedan ta ställning till detta när det föreligger i form av en proposition. Konstigare är det inte.

Som framgår av majoritetens skrivning i utskottets betänkande skall arbetsgruppen utgå från regeringsförklaringen, där det ges en hel del konkreta besked beträffande familjepolitiken i stort och även på det område som denna arbetsgrupp skall behandla. Det klargörs i regeringsförklaringen att samhällets barnomsorg skall byggas ut enligt riksdagens beslut. Någon av de tidigare talarna var orolig på den punkten, men här ges alltså besked.

Vidare heter det i regeringsförklaringen: "Utbildningen av personal för barnomsorgen ökas.

Normer fastställs för personaltäthet och gruppstorlek inom förskolan. En allmän föräldrautbildning byggs ut av stat, landsting och kommun i samverkan.

De allmänna barnbidragen och bostadsbidragen förbättras. Föräldrappeningen vid sjukdom utvidgas till att omfatta även ledighet vid skolstart.

Småbarnsföräldrar ges lagfäst rätt till kortare arbetstid och förlängd tjänstledighet. Föräldraförsäkringen byggs under perioden ut med en rätt till ytterligare ledighet motsvarande två månader på heltid. Den kompletteras med ett vårdnadsbidrag till småbarnsföräldrar. Stödet utformas så att det främjar valfrihet och jämställdhet.”

Det är utgångspunkten för arbetsgruppen, och det är ganska klara besked. Jag tror inte att någon regeringsförklaring har varit mera detaljerad.

För att ytterligare skingra eventuella missförstånd har utskottsmajoriteten gjort klart att regeringen avser att föreslå riksdagen en utbyggnad av förmånerna enligt föräldraförsäkringen under innevarande valperiod i samma takt som föreslagits i den s. k. Fridhska arbetsgruppens rapport. Det betyder inte att man låser sig för alla detaljer när det gäller den tekniska lösningen, men det sägs att det skall bli en utbyggnad av förmånerna i samma takt. Det är alltså inte fråga om någon familjepolitisk nedrustning eller någonting sådant, utan det skall ske en utbyggnad under valperioden i samma takt som föreslagits av den Fridhska arbetsgruppen. Dessutom kommer det, som jag nämnde, att föreslås en hel del andra saker.

Den konstigaste frågan av alla när det gäller arbetsmetoderna var kanske ändå: Hur kommer det sig att ingen av motionärerna ställer sig upp och protesterar mot att utskottet föreslår att dessa motioner skall avslås? Hur kan motionärerna finna sig i det – det är ju partiledare och andra prominenta personer? Vad utskottet säger är, att eftersom regeringen skall lägga fram en proposition i vår, så behövs det inget initiativ nu; det blir ingen försening på grund därav. Då undrar de socialdemokratiska talarna: Varför kommer inte herr Fälldin hit nu och frågar oss: Hur kan ni överlämna detta till regeringen? Hur kan ni vara så lättsinniga?

Vi bör väl inte i onödan skapa förvirring hos dem som eventuellt följer riksdagsdebatten. Det har skett ett regeringsskifte, och de motioner som de nuvarande regeringspartierna väckte som oppositionspartier behöver man naturligtvis inte göra någonting åt nu. Nu har de här partierna möjligheter att handla som regeringspartier. Det hade varit ganska konstigt om socialdemokraterna väckt partimotioner under den tid ni var regeringsparti. Det gjorde ni inte. Dessa partimotioner finns kvar från den tidigare perioden, och det är därför som de nu inte behöver leda till några initiativ. Jag tror att de flesta människor har ganska lätt att fatta detta.

Frågorna får väl ses som ett uttryck för att den socialdemokratiska oppositionen i riksdagen har litet svårt att vänja sig vid den nya situationen. Men med tiden kommer ni säkert att anpassa er.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag skall försöka följa herr Romanus faderliga råd – han har ju större erfarenhet än jag att driva oppositionspolitik. Men det kan inte hjälpas att det är det sakliga innehållet eller bristen på sakligt innehåll i herr Romanus senaste inlägg som bekymrar mig mest – inte min even-

tuellt bristande förmåga att driva oppositionspolitik på det sätt som de tidigare oppositionspartierna gjorde.

Jag ställde en rad konkreta frågor, och jag har inte fått svar på någon enda.

För det första frågade jag: Är det regeringen eller är det chefen för socialdepartementet som har tillsatt den här arbetsgruppen? Det är faktiskt en viss skillnad på detta, och det tycker jag att folkpartiet, som gärna vill framstå som värnare av våra grundlagar, borde begripa.

Om de svar jag fått från riksdagens upplysningstjänst och från departementet är riktiga, är det faktiskt fel som det står i utskottsmajoritetens skrivning, nämligen att regeringen har tillsatt arbetsgruppen. Det finns inget regeringsbeslut i saken, och det är ingen av regeringen tillsatt utredningsgrupp, utan det är en utredningsgrupp tillsatt av chefen för socialdepartementet. Jag vet inte om herr Romanus förstår att det är skillnad på en utredning tillsatt av regeringen och en arbetsgrupp tillsatt av chefen för socialdepartementet. De besked jag fått strider mot varandra och det var därför jag ställde denna fråga.

För det andra frågade jag hur man skall tolka uttalandena i utskottets skrivning och i regeringsdeklarationen på en rad punkter. De uttalanden jag nämnde tyder nämligen på att man redan nu skulle ha bestämt sig för att över huvud taget inte ens pröva de förslag som tidigare lagts fram. Herr Romanus svarade med att läsa högt ur de handlingar som jag begärde en tolkning av. Att förmånerna skall byggas ut i samma takt som föreslagits i den Fridhska utredningen kan man ju säga. Men det väsentligaste för småbarnsfamiljer eller familjer med något äldre barn är ju med vilken metod det skall ske. Väsentligt är också om den förmånen skall begränsas till familjer med barn under en viss ålder och omgärdas av mycket stränga regler när det gäller de villkor på vilka ledigheten skall få tas ut eller om man skall visa förtroende för familjernas egen förmåga att fatta sådana beslut om hur de vill utnyttja en sådan resurs på ett klokt sätt. Att jag oroar mig beror bl. a. på att de borgerliga partierna i våras genast försökte baktala vårt förslag genom att säga att föräldrarna kommer att missbruka denna valfrihet och använda den för att resa på semester till Mallorca.

För det tredje frågade jag – och på den frågan fick jag inte alls något svar – om det kommer att bli någon remissbehandling av ett helt nytt förslag, som ingen tidigare har sett. Jag tycker att det behövs en remissbehandling, framför allt därför att detta är en så viktig fråga och därför att de fackliga organisationerna inte har någon plats i er utredning. Ni skall möjligen hålla kontakt med dem. Med vårt sätt att arbeta hade de ett reellt inflytande vid själva utarbetandet av förslagen. Nu måste de åtminstone få möjlighet till en seriös remissbehandling.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nog är det en ny form av opposition som Birgitta Dahl lanserar, den saken är klar. Nu är tydligen den stora familjepolitiska

frågan vem som har tillsatt regeringens arbetsgrupp. Är det regeringen eller socialministern som har gjort det?

Jag kan försäkra fru Dahl att regeringspartierna har varit helt överens om att tillsätta denna arbetsgrupp. Vi har varit överens om att varje parti skulle få nominera sin ledamot. Jag är ledsen att jag för dagen inte kan reda ut hur det formellt ligger till, men jag tror inte att barnfamiljerna anklagar mig för det, utan har ett visst överseende. Vad som har hänt är att regeringspartierna har tillsatt en arbetsgrupp för att utarbeta underlag för en proposition. Det väsentliga är vad som kommer att stå i den propositionen och inte dessa byråkratiska finesser, som jag är övertygad om att Birgitta Dahl med sin bakgrund är mer skolad i än vad jag är.

Jag tror inte att Birgitta Dahl behöver hysa så stor oro för vad som kommer att stå i propositionen. Det visar sig den dag propositionen föreligger. På den punkten kan jag citera vad många tidigare statsråd har sagt: Ge er till tåls tills ni får se propositionen och diskutera innehållet i den då. För dagen får vi väl hålla oss till regeringsförklaringen och diskutera den.

Jag vet inte om det tidigare har varit vanligt att remissbehandla underlag för propositioner. Jag kan alltså inte ge något besked på den punkten heller. Den som lever får se. Men en sak är säker, och det är att det finns behov av en reform utan alltför lång tidsutdräkt. Jag tycker att Birgitta Dahl borde notera som något positivt, när nu socialdemokraterna är så angelägna om en utbyggnad av föräldraförsäkringen i enlighet med det Fridhska förslaget, att utskottsmajoriteten här faktiskt ger besked om att förmånerna under den kommande valperioden skall utbyggas i den takt som denna arbetsgrupp har föreslagit. Om de tekniska lösningarna får vi faktiskt begära en liten tid att resonera. Det tror jag också att de flesta människor som har valt denna regering är beredda att ge oss.

Fru DAHL (s) kort genmäle: .

Herr talman! Det är verkligen ingen byråkratisk finess hur man väljer att arbeta. Vi bedrev arbetet i en av regeringen tillsatt utredning under inflytande av offentlig debatt, av fackliga organisationer och av många människor ute på arbetsplatserna, vilkas råd vi sökte och brydde oss om. Det var en utredning utsatt för offentlighetens ljus, en utredning som inte satt fördold i kanslihuset.

Här är det tydligen fråga om en arbetsgrupp inom departementet. Sådana hade också vi för att bereda propositioner som byggde på redan tidigare öppet diskuterade, redovisade och remissbehandlade förslag. Men här är det tydligen meningen att en liten grupp skall sitta gömd i kanslihuset och med sig själv, utan kontakt med verkligheten, diskutera någonting helt nytt, något som kanske inte ens skall remissbehandlas. Därför är det intressant att ställa frågan om det är en offentlig utredning som arbetar ute på fältet i kontakt med andra eller om det är en liten

grupp i kanslihuset. Det är också därför det är intressant att fråga om det skall bli en ny remissomgång eller inte. Det är klart att man inte behövt en sådan, om det varit fråga om att i departementet behandla material som redan varit känt. Men det är ju inte fallet i dag, vilket gör dessa frågor så väsentliga att ställa.

Till sist: Om herr Romanus inbillar sig att det är tekniska detaljer hur man utformar rätten att utnyttja två eller fem månaders ytterligare ledighet, känner herr Romanus inte mycket till verkligheten såsom barnfamiljerna upplever den.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! I sitt senaste anförande åberopade herr Romanus vad jag hade sagt i mitt anförande när det gällde utskottets motivering för att avstyrka de sex partimotionerna. Jag framhöll att den motivering som utskottet hade var för vag. Jag tyckte att utskottet kunde kosta på sig en annan motivering.

När jag talade om motionärerna, tänkte jag verkligen inte att herr Fällidin skulle komma hit. Vad jag begärde var ett förtydligande av innehållet i regeringsdeklarationen. Det finns väl även andra motionärer än de som står först under motionen. Jag undrar om inte herr Romanus har fallit offer för den nya roll som han har fått.

Det väsentliga är väl ändå vad vi har presenterat i vår reservation och vad vi har reagerat mot i utskottets skrivning. Vi tycker att vad utskottet har skrivit såsom motivering för sitt avstyrkande är kort och att en förklaring behövs.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag har ansett och jag anser fortfarande att det inte är särskilt stor mening med att i dag föra en ingående sakdebatt om den framtida familjepolitiken, när vi vet att vi om några månader kan föra den debatten på ett betydligt fylligare underlag än som nu är tillgängligt. Eftersom det är min egenhet att jag gärna vill se glada, lyckliga och trygga människor omkring mig, vill jag försöka lugna fru Dahl på någon punkt.

Den arbetsgrupp som det har talats så mycket om är verkligen ingenting nytt eller märkligt. Många socialdemokratiska ledamöter av denna kammarer har under årens lopp fungerat såsom sakkunniga i olika departement just för att biträda med utarbetandet av propositioner. Att en sådan sakkunnig förvandlas till tre, när regeringspartierna är tre, är inte särskilt märkvärdigt. Det är alltså inte en offentlig utredning. Skillnaden är egentligen bara att vi nu faktiskt vet vilka de sakkunniga är. Tidigare har man aldrig kunnat upptäcka vem från riksdagen som har suttit såsom sakkunnig i det ena eller andra departementet och hjälpt till med att utarbeta propositioner. Nu vet vi det. Det är ingen hemlighet vilka de sakkunniga är: herr Romanus, fröken Andersson i Stockholm och jag.

Det viktigaste är att fru Dahl var ängslig för att det enda utformade

förslag till en ny familjepolitik som finns skulle kastas i papperskorgen. Jag vill göra två invändningar mot detta resonemang, fru Dahl.

För det första är det faktiskt inte det enda utformade förslaget. Det är inte ens ett utformat förslag, inte som vi har sett det hittills. Vi har sett det – om jag skall ta det så vidsträckt som möjligt – i tre versioner: familjestödsutredningens betänkande Kortare arbetstid, ett pressmeddelande och en därtill fogad något vidlyftigare promemoria i våras samt i valrörelsens mest hektiska tid ytterligare några sidor. Ingen av dessa versioner är mer utförlig och utarbetad än vilken partimotion som helst från de tidigare oppositionspartierna.

För det andra, fru Dahl, är dessa förslag, trots att det förhåller sig på detta sätt, inte kastade i papperskorgen. Jag har här med mig det material som hittills har utlämnats till arbetsgruppen inom socialdepartementet. I det materialet ingår samtliga dessa tre versioner av en socialdemokratisk familjepolitik. De är alltså med bland det som skall övervägas. Jag vågar försäkra fru Dahl att i den mån det finns någonting klokt – och det tror jag att det gör – i dessa förslag, kommer det att beaktas i propositionsarbetet precis som allt annat material som står till förfogande. Förslagen är inte kastade i papperskorgen.

Fru DAHL (s):

Herr talman! För det första: Det har gått ut ett pressmeddelande från socialdepartementet om att en grupp med sakkunniga skulle ha utsetts. Det anförs också i utskottets majoritetsskrivning. Nu har det gått mer än en månad sedan pressmeddelandet utsändes, men ännu finns inget sådant beslut protokollfört eller expedierat. Den socialdemokratiska regeringen höll faktiskt på formerna i sådana här sammanhang.

För det andra: Våra förslag var utarbetade i detalj och utförligt presenterade. Det gläder mig om ni verkligen skulle ha dem som underlag i ert arbete. Det kunde inte herr Romanus ge besked om. Det framgår inte heller av utskottsskrivningen, utan där står bara att remissvaren över olika förslag skall beaktas, och det är inte riktigt samma sak.

För det tredje står det på ett ställe i regeringsdeklarationen att föräldraförsäkringen skall byggas ut så att man får ta ut ledighet i samband med skolstarten. En sådan reform behövs inte alls, om man genomför vårt förslag, för det inrymmer möjligheten att utnyttja föräldraförsäkringen i samband med barnens skolstart. Försäkringen skulle ju i sin första utbyggnadsetapp avse tiden t. o. m. barnets första skolår. Av andra skrivningar i regeringsdeklarationen framgår att era förslag bara skulle omfatta småbarnsåren, och vad vi då har att gå efter är att ni tidigare alltid har talat om barn under tre år.

På den här punkten efterlyste jag besked redan i mitt första inlägg, och det vore bra om vad som skrivits skall tolkas så som herr Carlshamre sade, nämligen att ni faktiskt kommer att seriöst behandla också den Fridhska arbetsgruppens och den socialdemokratiska regeringens förslag och inte i förväg kasta dem i papperskorgen.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Romanus, fröken Andersson och jag behandlar allting seriöst. Dessutom ingår vi i en större grupp av pålitliga departementstjänstemän som också är vana att behandla allting seriöst. Vi skall inte kasta någonting i papperskorgen utan att titta på det först.

Sedan till graden av utarbetning i de tidigare versionerna. Jag har haft stor respekt för den tidigare regeringens vilja och förmåga att – med några uppmärksammade undantag under åren – presentera riksdagen ett fullständigt och bra beslutsunderlag. Jag kan inte föreställa mig att någon av de skrifter som kommit fram i våras och i somras om familjepolitiken skulle ha räckt som en proposition till riksdagen. Då skulle min tilltro till den gamla regeringen ha fått ett grundskott.

Det var två skisser. Den allra första var det säkert någon mer ledamot i kammaren än jag som igenkände som uppfärskad skåpmat från den gamla familjepolitiska kommitténs tid. Jag gissar att det hade tagit någon händig skrivare i departementet sådär tre eller fyra timmar att diktera ner den – jag skulle ha klarat det på tre à fyra timmar i alla fall – med hjälp av den kunskap som fanns tidigare, för skissen innehöll egentligen ingenting nytt.

Sedan fick vi en skiss till i valrörelsen. Den var litet mera preciserad men inte mycket utförligare. Det var ingen proposition i någotdera fallet, inte ens underlag för en proposition. Men trots det, fru Dahl, är detta material med bland det som nu seriöst beaktas när det är fråga om att utarbeta en familjepolitisk proposition.

Vad så beträffar sakbehandlingen, som fru Dahl envisas med att komma in på, borde vi väl kunna vara ense om att om några månader, under detta riksmöte, har vi ett mycket fullständigare material att diskutera utifrån. Varför inte ta den diskussionen då?

Fru DAHL (s):

Herr talman! Herr Carlshamre skall inte stå här och spela överlägsen inför det mycket seriösa arbete som bedrevs bl. a. i form av att arbetsgruppen vecka efter vecka under våren reste runt och besökte ett mycket stort antal arbetsplatser och satte sig in i föräldrarnas och barnens verklighet. Något sådant finns inte alls angivet som en uppgift för den nya arbetsgruppen.

Att stå här och tala litet föraktfullt om vårt förslag som någonting en tjänsteman bort kunna diktera ner på tre à fyra timmar tycker jag nästan är rekord – jag skall inte säga i vad.

När det sedan gäller beskedet att detta förslag skall behandlas seriöst, så är det positivt. Men antingen strider det mot vad som står i regeringsdeklarationen, eller också har man inte så noga tänkt igenom vad man menar med att skriva att man t. ex. skall utvidga föräldrapenningen vid sjukdom till att omfatta även ledighet vid skolstart. Men ni vet väl själva bäst om detta beror på slarv, eller om det beror på att ni i efterhand har upptäckt att ni kanske ändå måste studera andra förslag, trots att

ni i regeringsdeklarationen har utfäst er att genomföra reformer som strider mot de förslagen.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det var ju ändå inte så att den arbetsgrupp som reste kring i landet reste runt till familjerna utan till arbetsplatserna. Och det var ett bra jobb. Ingen har bestritt det. Vi fick på den vägen fram nytt och intressant material. Jag noterar bara att det som sedan i en rätt hastig vändning lades fram var något ganska knapphändigt och kortfattat och till icke ringa del uppvärmd skåpmat. Om det inte hade varit så, varför hade man då några månader senare behövt presentera en ny version – preciserad, som det hette – av vad man redan tidigare hade lagt fram?

Nej, detta var naturligtvis ett diskussionsinlägg eller ett underlag – vi kan kalla det vad vi vill – och inte det färdiga förslag till en genomarbetad familjepolitik som fru Dahl nu tycks vilja göra gällande att det var. Men trots dessa brister och trots denna knapphet är det alltså med i det material som seriöst tas med i bedömningen när vi nu skall försöka utforma en ny familjepolitik.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag har bara en sak att tillägga. För dessa föräldrar finns det ett samband mellan deras villkor på arbetsplatsen och förhållandena där och deras villkor som föräldrar till de barn de har i sina hem. Begriper man inte det, så tror jag inte heller att man är förmögen att genomföra en familjepolitisk reform som verkligen är till nytta för de mest betungade föräldrarna och barnen i vårt samhälle.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölles.

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen av herr Karlsson i Huskvarna m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Karlsson i Huskvarna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner socialutskottets motivering i betänkandet nr 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen av herr Karlsson i Huskvarna m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Karlsson i Huskvarna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 133
Avstår - 14

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 13 Anmäldes och bordlades

Motioner

1976/77:28 av herrar *Hugosson* och *Pettersson* i Lund

1976/77:29 av herrar *Pettersson* i Lund och *Hugosson*

med anledning av propositionen 1976/77:27 om åtgärder för att begränsa möjligheterna att föra omfattande personregister

1976/77:30 av herr *Palme m. fl.*

1976/77:31 av herr *Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:41 om ändrade beskattningsregler för egenföretagare, m. m.

§ 14 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 1 november

1976/77:58 av herr *Andersson* i Ljung (m) till herr kommunikationsministern om avvägningen mellan SJ:s bilgodstrafik och spårbundna godstrafik:

Statens järnvägar har tillkännagivit att man fr. o. m. våren 1977 kan räkna med att möjligheten att lämna in gods vid ett stort antal stationer kommer att upphöra. Självfallet är detta en försämring i servicehänseende för de orter som kommer i fråga, och det besked som lämnats inger stor oro främst på landsbygden.

Emellertid kan det inte bestridas att en fortgående minskning av volymen av inlämnat gods på en station innebär ekonomiska påfrestningar för SJ. Självfallet måste då också SJ göra överväganden om bl. a. nedläggning av vissa orters stationer.

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Familjepolitiken

Jag vill dock peka på vissa förhållanden som bidragit till en minskad godsinlämning vid vissa stationer med godsmottagning.

SJ bedriver genom sitt helägda dotterföretag Svelast en betydande gods-transport med lastbil. Lastbilstransporter erbjuds exempelvis företag som har regelbundna transportbehov. Härigenom går en del gods direkt från avsändaren till större SJ-järnvägsterminaler, förbi ortens egen station, till en lägre fraktsats än om godsinlämning skulle ske vid en närmare belägen men mindre station. För de företag som kan utnyttja detta system är det givetvis en såväl frakttknisk som ekonomisk fördel, samtidigt som de enskilda personer eller företag som inte kan använda denna service allttjämt haft möjlighet att lämna gods på en närbelägen station. Avser man nu att dra in servicen på ifrågavarande stationer utan att för den skull erbjuda alla som önskar sända gods genom SJ:s försorg möjlighet till godshämtning genom Svelast på likartade ekonomiska villkor blir servicen i realiteten kraftigt försämrad.

Likaså bör man uppmärksamma att godsvolymen vid en viss given station påverkas av i vilken utsträckning SJ:s eget företag Svelast drar undan, eller snarare förbi, gods från denna station. SJ kan med andra ord genom sina egna mer eller mindre aktiva biltransportåtgärder självt bestämma, eller åtminstone påverka, godsnivån på ett inlämningsställe. Med detta handlingssätt ställs många små orter och små företag utanför Svelasttrafikens förmåner och i framtiden också utan tillgång till gods-inlämning på en SJ-station.

Det framstår för mig som naturligt att SJ måste känna ett samhälls-ansvar i detta sammanhang och välja en handlingslinje som tillgodoser sådana anspråk som landsbygdens invånare har rätt att ställa. Enligt min mening bör denna handlingslinje inrymma ett betydande mått av socialt ansvar.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande frågor till herr kommunikationsministern:

1. Är kommunikationsministern beredd att verka för en sådan av-vägning mellan bilgodstrafik å ena sidan och spårbunden godstrafik å andra sidan att nedläggning av stationer med godsinlämning inte ak-tualiseras av SJ:s egna åtgärder på biltransportsidan?

2. Därest kommunikationsministern inte anser det möjligt att tillgo-dose den avvägning som avses i fråga 1 är det angeläget att få veta: Är kommunikationsministern beredd att överväga att erbjuda alla som önskar anlita SJ:s godstransporter möjlighet att även utnyttja bilgods-hämtning på sådana platser där det av ekonomiska skäl är oundgängligen nödvändigt att lägga ner stationer med godsinlämning?

§ 15 Meddelande om frågor

Nr 36

Onsdagen den
1 december 1976

Meddelades att följande frågor framställdes

den 1 december

Meddelande om
frågor

1976/77:122 av herr *Bergman* (s) till fru bostadsministern om remissbehandlingen av förslag till lagstiftning om markanvändning och byggande:

När kommer förslag till ny lagstiftning om markanvändning och byggande att remitteras?

1976/77:123 av herr *Gustavsson* i Ängelholm (s) till herr handelsministern om återinförande av affärstidslagen:

Fr. o. m. den 1 januari 1972 avskaffades den dittills gällande affärstidslagen.

Frågan har sedan varit föremål för utredning och dess resultat förväntas snart föreligga.

Frånvaron av en lag som reglerar affärstiderna har lett till att det råder ett öppethållande med många olika affärstider, söndagsöppet samt även helgdagsöppet.

En återgång till ordnade förhållanden beträffande affärstiderna är ur många synpunkter önskvärd; de anställdas organisationer har också framställt krav härpå.

Med stöd av vad jag anfört vill jag ställa följande frågor till herr handelsministern:

Avser statsrådet att, efter det att utredningen slutförts, snarast förelägga riksdagen förslag om affärstidslagens återinförande?

När beräknas det i så fall kunna ske?

1976/77:124 av herr *Söderqvist* (vpk) till fru statsrådet Friggebo om åtgärder för att förhindra att bostadsföretag utestänger vissa bostadssökande:

Stiftelsen Uppsalahem, ett allmännyttigt bostadsföretag i Uppsala, har vid uthyrning av lägenheter använt sig av metoder som innebär en klar diskriminering av människor med sociala och ekonomiska problem.

Man har begärt borgensmän, förhalat och avslagit ansökningar utan motivering och samlat in och registrerat upplysningar om bostadssökande. Detta har drabbat människor som mer än andra är i behov av stöd och hjälp för att kunna klara de påfrestningar som ett modernt industrisamhälle utsätter individerna för. Föreningen Release i Uppsala har, med ett massivt stöd av institutioner och vårdpersonal bakom sig, påtalat de här förhållandena. Skrivelsen har också sänts till bostadsministern, varför någon ytterligare redogörelse inte behövs här.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till fru statsrådet Friggebo:

Anser statsrådet att sådana åtgärder som här redovisats, syftande till att utestänga vissa bostadssökande, bör få användas av bostadsföretagen?

1976/77:125 av herr *Stensson* (fp) till herr kommunikationsministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Kisa:

Vid mitten av 1960-talet startade postgirot en stansverksamhet i Kisa, södra Östergötland.

I början av 1974 meddelade postgirot att verksamheten stegvis skulle avvecklas på grund av införandet av ny teknik, som framdeles skulle göra stansfilialen obehövlig.

Läget f. n. är att personalen är varslad om uppsägning på grund av arbetsbrist. Verksamheten avses vara avvecklad vid halvårsskiftet 1977.

Länsstyrelsen har i skrivelse gjort regeringen uppmärksam på det allvarliga sysselsättningsläge som uppstår för den friställda personalen och för bygden.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga herr kommunikationsministern:

Är kommunikationsministern beredd att medverka till att annan statlig verksamhet lokaliseras till Kisa för att ersätta sysselsättningsbortfallet vid nedläggningen av postgirots stansverksamhet?

1976/77:126 av herr *Raneskog* (c) till herr försvarsministern om tillträde till mark som exproprierats för militära ändamål:

Remmene skjutfält håller på att utvecklas till en lång följetong där upprepade polisanmälningar sker. Några egentliga klarlägganden kommer sällan fram angående de militära övergreppen.

Denna gång gäller det inte bara fornminnen och deras framtida vård. Nu gäller det människor som ägt fastigheter som utan utvärdering i ena fallet flyttas lång väg och i det sista fallet helt enkelt bränns ned med diverse inventarier och möbler. Sockeln flyttas undan och platsen täcks med grus. Den fastighet som nedbränts har beteckningen Katebo 1:6, men var känd under namnet Slättäng.

Bygdens människor lever i föreställningen att enkelt tillträde endast ger militären rätt att planera för sin framtida verksamhet.

Vilka regler gäller för rätt till enkelt tillträde till mark som exproprierats för militärt ändamål?

1976/77:127 av herr *Wästberg* i Stockholm (fp) till herr kommunikationsministern om förkortning av fordonslängder:

Den trafikpolitiska utredningen föreslog 1975 en begränsning av fordonslängderna till maximalt 18 m. Detta förslag tillstyrktes av såväl tra-

trafiksäkerhetsverket som trafiksäkerhetsutredningen. Också riksdagens trafikutskott har uttalat att starka skäl talar för att långtradare längre än 18 m inte skall få förekomma på vägarna. Denna relativt entydiga opinion har gjort det sannolikt att vi i Sverige skulle få en trafiksäkerhetsreform, som innebär att de mycket långa fordonen försvinner från vägarna. Detta har biltillverkare och åkare kunnat inrikta sig på. I flera tidningsuttalanden nyligen har kommunikationsministern varit tveksam till det lämpliga i att minska fordonslängden. Det är därför angeläget med ett klarläggande.

Är det kommunikationsministerns uppfattning att en lagstadgad förkortning av fordonslängderna bör ske?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 17.48.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert